

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ
(EXECUTIVE MBA)

Διπλωματική Εργασία

***Η Επίδραση των Προτύπων ESG στην Εταιρική Εικόνα και
Κοινωνική Αντίληψη των Ελληνικών Επιχειρήσεων***

**Ονοματεπώνυμο Φοιτητή:
Γεώργιος Ευαγγέλου Χριστοφορίδης**

Πειραιάς, 2024

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ****ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη : E-MBA» με τίτλο

**«Η Επίδραση των Προτύπων ESG στην Εταιρική Εικόνα
και Κοινωνική Αντίληψη των Ελληνικών Επιχειρήσεων»**

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο..... **ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΗΣ**

Ημερομηνία..... **22/11/2024**

*Αφιερώνεται στα παιδιά μου,
Ανδρέα και Δήμητρα,
που τους έκανε εντύπωση ότι
ο μπαμπάς ξανα-πηγαίνει... σχολείο.*

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ESG ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή:
Γεώργιος Ευαγγέλου Χριστοφορίδης

Σημαντικοί όροι: *ΕΚΕ, ESG, κοινωνική ευθύνη, κοινωνική αντίληψη, εταιρική εικόνα, περιβαλλοντικά, κοινωνικά και κριτήρια διακυβέρνησης*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία επικεντρώνεται στην επίδραση των προτύπων ESG (Environmental, Social, Governance) στην εταιρική εικόνα και κοινωνική αντίληψη των ελληνικών επιχειρήσεων, αναδεικνύοντας τη σημασία της βιώσιμης ανάπτυξης και της υπεύθυνης επιχειρηματικότητας.

Κεφάλαιο 1: Παρουσιάζει τη μετάβαση από την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) στο ESG, αναλύοντας την εξέλιξη των προτύπων και τη διεθνή νομοθεσία. Εξετάζει τη σημασία του ESG για την ενίσχυση της διαφάνειας, της βιωσιμότητας και της συμμόρφωσης των επιχειρήσεων με τις απαιτήσεις της κοινωνίας. Αναδεικνύεται ότι οι αρχές ESG προσφέρουν μια ολιστική προσέγγιση για τη διαχείριση της εταιρικής υπευθυνότητας, επηρεάζοντας θετικά τη φήμη, τη χρηματοοικονομική απόδοση και την εμπιστοσύνη των επενδυτών.

Κεφάλαιο 2: Αναλύει τα αποτελέσματα πρωτογενούς έρευνας για την εξοικείωση της ελληνικής κοινωνίας με το ESG. Καταγράφεται ότι οι καταναλωτές, αν και υποστηρίζουν τις βιώσιμες πρακτικές, διστάζουν να πληρώσουν αυξημένα κόστη. Η έρευνα καταδεικνύει επίσης ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις χρειάζονται περισσότερη στήριξη για την ενσωμάτωση βιώσιμων στρατηγικών.

Κεφάλαιο 3: Μέσω πρωτογενούς έρευνας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, εξετάζει τον βαθμό εφαρμογής του ESG. Εντοπίζονται προκλήσεις, όπως έλλειψη πόρων, γραφειοκρατικές δυσκολίες και χαμηλή εξοικείωση με τα διεθνή πρότυπα. Υπογραμμίζονται οφέλη, όπως ενίσχυση ανταγωνιστικότητας, βελτίωση εταιρικής εικόνας και προσέλκυση επενδυτών. Η έρευνα τονίζει την ανάγκη για εκπαίδευση, επενδύσεις στην τεχνολογία και την ανάπτυξη συνεργασιών.

Συμπεράσματα & Προτάσεις: Το ESG αποτελεί αναγκαίο εργαλείο για τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο επιχειρηματικό μοντέλο. Παρά τις προκλήσεις, η ενσωμάτωσή του οδηγεί σε μακροπρόθεσμα οφέλη για την κοινωνία και τις επιχειρήσεις. Προτείνεται η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, επιχειρήσεων και κοινωνίας για την ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και την προώθηση βιώσιμων πρακτικών.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον **διευθυντή του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη (Executive MBA)** του Πανεπιστημίου Πειραιώς/Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, κ. **Δημήτρη Γεωργακέλλο**, υπό τη σκέπη το οποίου λειτουργεί το μεταπτυχιακό που υπερβαίνει ένα κορυφαίο μαθησιακό εργαλείο και συνιστά εμπειρία ζωής για όποιον έχει την τύχη να το βιώσει. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στα **μέλη της τριμελούς επιτροπής**, καθώς και σε όλους τους **καθηγητές** που συμβάλλουν σε αυτό. Επίσης, σε όλους τους (συμ)**φοιτητές της κλάσης 2022-23**.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
Αφιέρωση	4
Περίληψη	5
Ευχαριστίες	6
Περιεχόμενα	7
Κεφάλαιο 1: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	11
1.1: Ορισμός της ΕΚΕ	12
1.2: Εμπλεκόμενα μέρη	13
1.3: Θεωρία και Θεμελιωτές της ΕΚΕ	16
1.4: Βασικές Θεωρητικές Προσεγγίσεις	17
1.5: Οι Αρχές του UN GLOBAL COMPACT	36
1.6: Θεσμικό Πλαίσιο στην Ελλάδα	37
1.7: ΕΚΕ στην Ελλάδα	41
1.8: Πρακτικές	46
1.9: ΕΚΕ στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις	48
1.10: Γιατί η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη «κερδίζει» την Αγορά	50
1.11: Η σημασία και η αναγκαιότητα της ΕΚΕ	51
1.12: Από την ΕΚΕ στο ESG	53
1.13: Τι είναι το ESG	53
1.14: Το πέρασμα από την ΕΚΕ στο ESG	54
1.15: Το ESG σε διαφορετικές χώρες και η νομοθεσία	55
1.16: Γιατί ήταν αναγκαία η μετάβαση από την ΕΚΕ στο ESG	56
1.17: Επενδυτές και ESG	59
1.18: Διεθνές πλαίσιο και πρότυπα ESG	60
1.19: Προκλήσεις στην εφαρμογή του ESG	60
1.20: Πώς το ESG επηρεάζει το προφίλ και την απόδοση μιας επιχείρησης	61
1.21: Τεχνολογία και ESG	61
1.22: Μελλοντικές τάσεις του ESG	62
1.23: Τα οφέλη	63
1.24: Κλάδοι με αποτύπωμα ESG	65
1.25: Εκπαίδευση για το ESG	65
1.26: Το ESG στην Ελλάδα και το εξωτερικό	66

Πηγές	67
Κεφάλαιο 2: ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ (ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ)	70
2.1: Μεθοδολογία	71
2.2: Περιγραφή Πρωτογενούς Έρευνας - Κοινή Γνώμη	71
2.3: Ανάλυση απαντήσεων	75
2.3.1: Ερώτημα Α - Εσείς, προσωπικά, γνωρίζετε τι είναι οι πολιτικές ESG;	76
2.3.2: Ερώτημα Β - Θεωρείτε ότι η εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον είναι ευθύνη των κυβερνήσεων, των εταιρειών ή και των δύο;	77
2.3.3: Ερώτημα C - Θεωρείτε ότι οι ελληνικές εταιρείες εφαρμόζουν πολιτικές ESG;	78
2.3.4: Ερώτημα D - Εσείς, προσωπικά, λαμβάνετε υπόψη την κοινωνική ευθύνη μιας εταιρείας στη διαδικασία επιλογής προϊόντων και υπηρεσιών που καταναλώνετε;	79
2.3.5: Ερώτημα E - Εσείς, προσωπικά, θα ήσασταν διατεθειμένος/διατεθειμένη να προτιμήσετε ένα προϊόν εταιρείας η οποία επιδεικνύει κοινωνική ευθύνη έναντι εντός ανταγωνιστικού που, όμως, είναι 10% φθηνότερο;	80
2.3.6: Ερώτημα F - Στην εταιρεία όπου εργάζεστε, εντοπίζετε συγκεκριμένα άμεσα οφέλη από την εφαρμογή πολιτικών ESG ή μόνο μακροπρόθεσμα; (προαιρετική απάντηση)	82
2.3.7: Ερώτημα G - Σημειώστε κάποια από τα οφέλη που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: (πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)	83
2.3.8: Ερώτημα H - Σημειώστε κάποιες από τις δυσκολίες που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: (πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)	84
2.4: Συμπεράσματα έρευνας	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	88
Κεφάλαιο 3: ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ (ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ)	110
3.1: Περιγραφή Πρωτογενούς Έρευνας - Μικρομεσαίες επιχειρήσεις	111
3.2: Ανάλυση απαντήσεων	111
3.2.1: Ερώτημα 1 - Τομέας/κλάδος δραστηριοποίησης	111
3.2.2: Ερώτημα 2 - Έτη λειτουργίας επιχείρησης	112
3.2.3: Ερώτημα 3 - Ετήσιος τζίρος επιχείρησης	112
3.2.4: Ερώτημα 4 - Προσωπικό επιχείρησης	113
3.2.5: Ερώτημα 5 - Ενθάρρυνση εργαζομένων για ανάπτυξη πραγματικών δεξιοτήτων και μακροχρόνιων σταδιοδρομιών	113
3.2.6: Ερώτημα 6 - Υπαρξη κατάλληλων μέτρων κατά των διακρίσεων	114

3.2.7:	Ερώτημα 7 - Ερώτηση γνώμης εργαζομένων από εργοδότες για σημαντικά ζητήματα	114
3.2.8:	Ερώτημα 8 - Διασφάλιση υγείας, ασφάλειας και ευημερίας εργαζομένων στο χώρο εργασίας	115
3.2.9:	Ερώτημα 9 - Προσφορά συνθηκών ισορροπίας εργασίας-προσωπικής ζωής	116
3.2.10:	Ερώτημα 10 - Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση	116
3.2.11:	Ερώτημα 11 - Εξοικονόμηση χρημάτων μέσω μείωσης περιβαλλοντικού αποτυπώματος επιχείρησης	117
3.2.12:	Ερώτημα 12 - Αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών	118
3.2.13:	Ερώτημα 13 - Παροχή αξιόπιστων στοιχείων για περιβαλλοντική επίδραση προϊόντων και υπηρεσιών της επιχείρησης σε πελάτες, προμηθευτές, τοπική κοινωνία κ.λπ.	118
3.2.14:	Ερώτημα 14 - Βιωσιμότητα προϊόντων και υπηρεσιών για απόκτηση πλεονεκτήματος έναντι ανταγωνιστών	119
3.2.15:	Ερώτημα 15 - Πολιτική διασφάλισης ειλικρίνειας και ποιότητας	120
3.2.16:	Ερώτημα 16 - Παροχή πληροφοριών για τις υποχρεώσεις της επιχείρησης μετά την πώληση προϊόντων και υπηρεσιών	121
3.2.17:	Ερώτημα 17 - Έγκαιρη πληρωμή τιμολογίων των προμηθευτών	122
3.2.18:	Ερώτημα 18 - Ανατροφοδότηση και διάλογος με τα εμπλεκόμενα μέρη	122
3.2.19:	Ερώτημα 19 - Καταγραφή και επίλυση καταγγελιών από πελάτες, προμηθευτές και συνεργάτες	123
3.2.20:	Ερώτημα 20 - Συνεργασία με άλλους για επίλυση ζητημάτων υπεύθυνης επιχειρηματικότητας	124
3.2.21:	Ερώτημα 21 - Παροχή ευκαιριών κατάρτισης σε άτομα της τοπικής κοινωνίας	124
3.2.22:	Ερώτημα 22 - Ανοιχτός διάλογος με τοπική κοινωνία για διάφορα αρνητικά ζητήματα	125
3.2.23:	Ερώτημα 23 - Συνεργασία με τοπικούς προμηθευτές	126
3.2.24:	Ερώτημα 24 - Συμμετοχή υπαλλήλων σε δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας	126
3.2.25:	Ερώτημα 25 - Παροχή τακτικής χρηματοδοτικής στήριξης στις δραστηριότητες και τα έργα της τοπικής κοινωνίας	127
3.2.26:	Ερώτημα 26 - Καθορισμός αξιών επιχείρησης και κανόνων συμπεριφοράς	128
3.2.27:	Ερώτημα 27 - Προώθηση και διάχυση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς της επιχείρησης	128
3.2.28:	Ερώτημα 28 - Γνώση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς από τους εργαζόμενους	129

3.2.29: Ερώτημα 29 - Εκπαίδευση εργαζομένων γύρω από τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς	129
3.2.30: Ερώτημα 30 - Γνώση αρχών UN Global Compact	130
3.2.31: Ερώτημα 31 - Γνώση των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης	131
3.2.32: Ερώτημα 32 - Γνώση του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	132
3.2.33: Ερώτημα 33 - Γνώση CRI και δείκτη Corporate Responsibility Index	133
3.3: Συμπεράσματα - Προτάσεις	
Βιβλιογραφία	141

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Ορισμός της ΕΚΕ

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) αποτελεί μια δυναμική και συνεχώς εξελισσόμενη έννοια. Σύμφωνα με την ανανεωμένη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2011, ορίζεται ως «η ευθύνη των επιχειρήσεων για την επίδραση που έχουν στην κοινωνία». Νωρίτερα, το 2001, η Πράσινη Βίβλος την περιέγραψε πιο αναλυτικά ως «την έννοια μέσω της οποίας οι εταιρείες ενσωματώνουν, σε εθελοντική βάση, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις σχέσεις τους με τα ενδιαφερόμενα μέρη». Στη δεκαετία που μεσολάβησε και τα χρόνια που ακολούθησαν, οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές επηρέασαν τις αντιλήψεις και τις προσεγγίσεις τόσο των επιχειρήσεων όσο και της κοινωνίας (Λαζαρίδης και Δρυμπέτας, 2011).

Η ΕΚΕ ενσωματώνει την ευθύνη των επιχειρήσεων απέναντι στα ενδιαφερόμενα μέρη, ενώ διακρίνεται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Βαξεβανίδου, 2011):

- Αυτοδέσμευση εκ μέρους των επιχειρήσεων.
- Διαρκής και συστηματική εφαρμογή.
- Συσχέτιση με κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά θέματα.
- Ενσωμάτωση στοιχείων από το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης.
- Αλληλεπίδραση με το στρατηγικό επιχειρηματικό μοντέλο.
- Προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης με υπεύθυνο τρόπο.

Οι ορισμοί της ΕΚΕ μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κύριες προσεγγίσεις (Panayiotou, Aravossis, & Moschou, 2009):

1. **Σκεπτικιστική οπτική:** Αντιμετωπίζει την ΕΚΕ με κριτική διάθεση, θεωρώντας πως ο κύριος στόχος της είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους για τους μετόχους, κάτι που από μόνο του θεωρείται κοινωνική συνεισφορά.
2. **Ουτοπική οπτική:** Εστιάζει στην ηθική υποχρέωση των επιχειρήσεων απέναντι σε όλους τους εμπλεκόμενους και στην ευρύτερη κοινωνία.
3. **Ρεαλιστική οπτική:** Ορίζει την ΕΚΕ ως τη διαχείριση του αντίκτυπου που έχει η λειτουργία μιας επιχείρησης στους άμεσους και έμμεσους εμπλεκόμενους. Περιλαμβάνει την εφαρμογή των αξιών της επιχείρησης, την κοινωνική

συνεισφορά και την προβολή ενός ευαισθητοποιημένου προφίλ προς την κοινωνία.

Η κατηγοριοποίηση αυτή υπογραμμίζει την πολυδιάστατη φύση της ΕΚΕ και την ποικιλία των τρόπων με τους οποίους οι επιχειρήσεις την αντιλαμβάνονται και την εφαρμόζουν.

1.2 Εμπλεκόμενα μέρη

Επιχειρήσεις

Είτε μεγάλες είτε μικρομεσαίες ή μικρές, οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα, μέσω της υπεύθυνης επιχειρηματικής δραστηριότητας, να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητά τους σε οικονομικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.

Εργαζόμενοι

Οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις επηρεάζονται άμεσα από το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται. Για τον λόγο αυτό, είναι σημαντικό να εξασφαλίζεται ένα δημιουργικό και ανταποδοτικό εργασιακό περιβάλλον. Οι επιχειρήσεις καλούνται να υιοθετούν στρατηγικές και πολιτικές που να προάγουν τη θετική εμπειρία των εργαζομένων. Ορισμένες από τις ενέργειες που μπορούν να εφαρμόσουν περιλαμβάνουν (CRS Hellas Network, 2019):

- Την συστηματική ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων των εργαζομένων, προωθώντας την επαγγελματική και προσωπική τους εξέλιξη.
- Την αναγνώριση της διαφορετικότητας και την παροχή ίσων ευκαιριών, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, εθνικότητας κ.λπ., καθώς και τη διαχείριση του ανθρωπίνου δυναμικού χωρίς διακρίσεις.
- Τη διασφάλιση και συνεχή βελτίωση των συνθηκών υγείας και ασφάλειας στον χώρο εργασίας.
- Τη δημιουργία ενός θετικού εργασιακού περιβάλλοντος που διευκολύνει την ανοιχτή και ειλικρινή επικοινωνία μεταξύ διοίκησης και εργαζομένων.

- Την προώθηση της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, μέσω πρακτικών όπως η εφαρμογή ευέλικτου ωραρίου και η δυνατότητα τηλεργασίας.

Με την εφαρμογή αυτών των πρακτικών, οι επιχειρήσεις συμβάλλουν στην ευημερία των εργαζομένων τους και ενισχύουν την παραγωγικότητα και τη συνολική τους απόδοση.

Καταναλωτές

Οι πελάτες και οι καταναλωτές συχνά αποτελούν έναν σημαντικό μοχλό πίεσης προς τις επιχειρήσεις για την υιοθέτηση πρωτοβουλιών Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (EKE). Αυτό οφείλεται στο αυξανόμενο ενδιαφέρον τους για τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των προϊόντων και υπηρεσιών που επιλέγουν. Η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης, τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και για την κοινωνία, μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω των παρακάτω ενεργειών (CRS Hellas Network, 2019):

- **Παροχή υπεύθυνων πληροφοριών:** Εξασφάλιση της δυνατότητας των πελατών να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες που αφορούν στα προϊόντα, στον τρόπο παραγωγής τους και στις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον.
- **Ενημέρωση για βιώσιμη δράση:** Υλοποίηση πρωτοβουλιών που ενημερώνουν τους καταναλωτές για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να ενεργούν υπεύθυνα στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης.
- **Φιλική προς το περιβάλλον παραγωγή:** Δημιουργία, διάθεση και προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών με αποδοτικότητα, ηθική και σεβασμό προς το περιβάλλον.
- **Κάλυψη αναγκών καταναλωτών:** Παροχή προϊόντων και υπηρεσιών που πληρούν υψηλά πρότυπα ποιότητας, είναι ασφαλή, δεν περιέχουν επικίνδυνες ουσίες και συνοδεύονται από αξιόπιστη υποστήριξη μετά την πώληση.
- **Δίκαιη τιμολόγηση:** Εφαρμογή τιμολογιακής πολιτικής που συνδυάζει δικαιοσύνη και υποστήριξη όλων των εμπλεκόμενων στη διαδικασία παραγωγής και διανομής του προϊόντος ή της υπηρεσίας.
- **Υπεύθυνο μάρκετινγκ:** Εφαρμογή ηθικών κανόνων στις στρατηγικές μάρκετινγκ και διαφήμισης, διασφαλίζοντας τα δικαιώματα του καταναλωτή.

- **Συνεχής επικοινωνία:** Ενεργή διαβούλευση και ανταλλαγή απόψεων με τους πελάτες, ώστε να εντοπίζονται περιθώρια βελτίωσης και να προσαρμόζονται οι προσφερόμενες λύσεις στις ανάγκες τους.

Αυτές οι δράσεις συμβάλλουν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πελατών προς τις επιχειρήσεις, ενώ παράλληλα προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα.

Μέτοχοι, Επενδυτές και Προμηθευτές

Οι επιχειρήσεις που υιοθετούν υπεύθυνη κοινωνική και περιβαλλοντική στάση, ενεργούν συχνά κατόπιν εντολών των μετόχων και επενδυτών, οι οποίοι ενθαρρύνουν τη διαμόρφωση υπεύθυνης επιχειρηματικής συμπεριφοράς. Μέσω αυτής της προσέγγισης, οι επιχειρήσεις παρακινούν τους προμηθευτές και τους επιχειρηματικούς συνεργάτες τους να συμμορφώνονται με βασικούς κανόνες κοινωνικής και περιβαλλοντικής υπευθυνότητας (Κιουλμπαξιώτη, 2013). Επιπλέον, πολλές φορές προτιμούν να συνεργάζονται με εταιρείες που ακολουθούν κοινά αποδεκτά πρότυπα στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων, καθώς και της περιβαλλοντικής προστασίας. Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκουν να παρουσιάσουν ένα πρόσωπο ευαισθητοποιημένο, όχι μόνο στο πλαίσιο της δικής τους επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά και μέσω των σχέσεών τους με συνεργαζόμενες εταιρείες.

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και Τοπικές Κοινωνίες

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και οι τοπικές κοινωνίες ή κοινότητες δεν μένουν εκτός αυτής της διαδικασίας. Αντίθετα, είναι σημαντικό να προωθούνται συνεργασίες που βασίζονται σε κοινές αξίες και προβληματισμούς. Η συμβολή των επιχειρήσεων σε αυτές τις κοινωνίες και κοινότητες μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω διαφόρων δράσεων, όπως αναφέρει ο Μπάρδας (2016):

- **Ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης:** Επιτυγχάνεται με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ενώ παράλληλα οι εργαζόμενοι ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά σε τοπικά εθελοντικά προγράμματα.
- **Βελτίωση της ποιότητας ζωής:** Περιλαμβάνει πρωτοβουλίες που εστιάζουν στην εκπαίδευση, στην υγεία και στην περίθαλψη, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αναβάθμιση των τοπικών κοινωνιών.

- **Στήριξη της τοπικής αγοράς:** Η προμήθεια προϊόντων από τοπικούς προμηθευτές αποτελεί έναν ακόμα τρόπο ενίσχυσης των κοινοτήτων, συμβάλλοντας στη βιώσιμη ανάπτυξη και στη διατήρηση των τοπικών οικονομικών πόρων.

Αυτές οι δράσεις ενισχύουν τον ρόλο των ΜΚΟ και των τοπικών κοινοτήτων ως εταίρων στην προώθηση βιώσιμων και κοινωνικά υπεύθυνων πρακτικών.

1.3 Θεωρία και Θεμελιωτές της EKE

Η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (EKE) δεν είναι νέα, καθώς εμφανίζεται ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, όπως αναφέρει ο κλασικός οικονομολόγος Adam Smith (Βαξεβανίδου, 2011). Στις αρχές της δεκαετίας του 1930, οι Merrick Dodd και Adolf Berle τόνισαν ότι η EKE μπορεί να θεωρηθεί ως μία υπηρεσία παρόμοια με εκείνη ενός κερδοσκοπικού οργανισμού. Υποστηρίχθηκε ότι τέτοιες πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη φήμη της επιχείρησης και την αποδοχή της από τους εργαζομένους, τους πελάτες και τα ενδιαφερόμενα μέρη (Porter & Kramer, 2005).

Θεμελιωτής της έννοιας θεωρείται ο Bowen Howard, ο οποίος έθεσε τις βάσεις της με το βιβλίο του *“Social Responsibilities of the Businessman”*. Ο Keith Davis, από την πλευρά του, προσδιόρισε την EKE εννοιολογικά, διατυπώνοντας τους πρώτους ορισμούς της (Porter & Kramer, 2005). Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως, κατά τη δεκαετία του 1950, η EKE ταυτιζόταν με τον γενικότερο όρο της “κοινωνικής υπευθυνότητας” (SR - Social Responsibility), ενώ η σύγχρονη έννοια της EKE (CSR - Corporate Social Responsibility) υιοθετήθηκε αργότερα (Carroll A., 1999).

Σε διεθνές επίπεδο, το 1999, στο Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ του Νταβός, τέθηκε για πρώτη φορά από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, Kofi Annan, η πρόταση ενός κώδικα συμπεριφοράς για τις επιχειρήσεις. Η πρωτοβουλία αυτή οδήγησε στη σύνταξη του “Οικουμενικού Συμφώνου” (Global Compact), που παρουσιάστηκε τον Ιούλιο του 2000 σε 50 πολυεθνικές επιχειρήσεις και επιλεγμένες ΜΚΟ στη Νέα Υόρκη. Το Σύμφωνο περιλαμβάνει δέκα βασικές αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα εργασιακά δικαιώματα και την προστασία του περιβάλλοντος (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001).

Από την άλλη πλευρά, ο κλασικός θεωρητικός Milton Friedman (1912–2006) είχε μια πιο αυστηρή προσέγγιση. Υποστήριξε πως η EKE αφορά μόνο σε φιλανθρωπικές

οργανώσεις ή οργανισμούς κοινής ωφέλειας, ενώ οι επιχειρήσεις δεν φέρουν καμία άλλη ευθύνη, πέρα από τη συμμόρφωση με τους νόμους. Κατά τον Friedman, ο μοναδικός στόχος των επιχειρήσεων θα πρέπει να είναι η αύξηση των κερδών τους. Όπως τόνισε χαρακτηριστικά: «Υπάρχει μία και μόνο κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων: να χρησιμοποιούν τους πόρους τους και να απασχολούνται με δραστηριότητες σχεδιασμένες για την αύξηση των κερδών τους», υπογραμμίζοντας με τη φράση “the business of business is business” την απόλυτη προτεραιότητα του κέρδους (Νικολαΐδης, 2015).

1.4 Βασικές Θεωρητικές Προσεγγίσεις

Υπάρχουν αρκετές βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν αναπτυχθεί γύρω από την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ) τα τελευταία χρόνια. Στη συνέχεια, παρατίθεται μια αναφορά σε κάποιες από τις σημαντικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις χωρίς ωστόσο να αναπτυχθούν περαιτέρω, καθώς ο σκοπός αυτής της εργασίας δεν είναι να εμβαθύνει σε αυτές (Πουλιόπουλος κ.α., 2018):

A) Η «Κλασσική θεωρία της Εταιρικής Ευθύνης», που επικεντρώνεται στην έννοια της υπευθυνότητας.

Η κλασσική θεωρία της Εταιρικής Ευθύνης αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς άξονες της επιχειρηματικής ηθικής και της οικονομικής θεωρίας, εστιάζοντας στη θεμελιώδη υποχρέωση των επιχειρήσεων: τη μεγιστοποίηση του κέρδους για τους μετόχους τους. Αυτή η θεωρία, η οποία αναπτύχθηκε και υποστηρίχθηκε ιδιαίτερα από τον γνωστό οικονομολόγο, Milton Friedman, βασίζεται στην αντίληψη ότι οι επιχειρήσεις, ως οικονομικοί οργανισμοί, πρέπει να λειτουργούν πρωτίστως με σκοπό τη μεγιστοποίηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας, εφόσον τηρούν το νομικό και ηθικό πλαίσιο που καθορίζει η κοινωνία.

Βασικές Αρχές της Κλασσικής Θεωρίας είναι:

1. **Επικέντρωση στη Μεγιστοποίηση του Κέρδους:** Σύμφωνα με τον Friedman (1970), η μοναδική κοινωνική ευθύνη μιας επιχείρησης είναι η αύξηση των κερδών της για λογαριασμό των μετόχων της. Η προσήλωση στη μεγιστοποίηση του κέρδους δεν συνεπάγεται αδιαφορία για τον νόμο ή τους ηθικούς κανόνες. Αντιθέτως, η θεωρία επισημαίνει ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να λειτουργούν σύμφωνα με το νομικό και ηθικό πλαίσιο που ορίζεται από την κοινωνία.

2. **Ο Ρόλος της Ελεύθερης Αγοράς:** Η κλασσική θεωρία στηρίζεται στην πίστη προς την αποτελεσματικότητα των αγορών ως το βασικότερο μέσο για την ορθή κατανομή των πόρων (Friedman, 1970). Στη λογική αυτή, οι επιχειρήσεις που λειτουργούν με στόχο την κερδοφορία δημιουργούν πλούτο, συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Η υγιής ανταγωνιστική αγορά οδηγεί σε καινοτομία, καλύτερες υπηρεσίες και προϊόντα, καθώς και σε συνολική πρόοδο, χωρίς την ανάγκη άμεσης παρέμβασης από τις επιχειρήσεις στα κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα.
3. **Περιορισμένη Κοινωνική Ευθύνη:** Ένα από τα βασικά επιχειρήματα της κλασσικής θεωρίας είναι ότι οι επιχειρήσεις δεν είναι σχεδιασμένες να λειτουργούν ως κοινωνικοί φορείς. Οι αποφάσεις που σχετίζονται με τη διαχείριση κοινωνικών προβλημάτων, όπως η καταπολέμηση της φτώχειας ή η προστασία του περιβάλλοντος, ανήκουν στη σφαίρα ευθύνης της κυβέρνησης και άλλων δημόσιων ή μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Για τις επιχειρήσεις, η ανάληψη τέτοιων ευθυνών θεωρείται ότι παρεκκλίνει από τον κύριο σκοπό τους και μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της αποτελεσματικότητας και της ανταγωνιστικότητάς τους (Friedman, 1970).

Αν και η κλασσική θεωρία έχει προσφέρει μια σαφή και δομημένη κατεύθυνση για τη λειτουργία των επιχειρήσεων, έχει δεχθεί έντονη κριτική, κυρίως λόγω της περιορισμένης οπτικής της (Carroll et al., 2010):

- **Αγνόηση των Ενδιαφερόμενων Μερών:** Εστιάζοντας αποκλειστικά στους μετόχους, παραβλέπει άλλες σημαντικές ομάδες ενδιαφερομένων, όπως οι εργαζόμενοι, οι πελάτες, οι προμηθευτές και οι τοπικές κοινότητες. Αυτή η προσέγγιση συχνά θεωρείται ανεπαρκής, ιδιαίτερα σε περιόδους που οι κοινωνικές προσδοκίες από τις επιχειρήσεις είναι αυξημένες.
- **Περιβαλλοντική Ανευθυνότητα:** Η αυστηρή εστίαση στην οικονομική αποδοτικότητα μπορεί να οδηγήσει σε πρακτικές που υποβαθμίζουν το περιβάλλον, καθώς η προστασία του θεωρείται δευτερεύουσα προτεραιότητα ή ευθύνη άλλων φορέων.
- **Αδυναμία Ανταπόκρισης σε Κοινωνικές Αλλαγές:** Στη σύγχρονη εποχή, οι επιχειρήσεις καλούνται συχνά να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην αντιμετώπιση κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων, κάτι που η κλασσική θεωρία δεν προβλέπει. Το γεγονός αυτό οδηγεί στη διαμόρφωση εναλλακτικών

προσεγγίσεων, όπως η θεωρία των ενδιαφερόμενων μερών (stakeholder theory) και η ενσωμάτωση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ).

Συμπερασματικά, η κλασική θεωρία της Εταιρικής Ευθύνης παραμένει μια από τις πιο επιδραστικές προσεγγίσεις όσον αφορά τη διοίκηση επιχειρήσεων. Εντούτοις, η αυστηρή εστίαση στην κερδοφορία και την ικανοποίηση των μετόχων συχνά έρχεται σε αντίθεση με τις σύγχρονες απαιτήσεις για έναν πιο ολοκληρωμένο ρόλο των επιχειρήσεων στην κοινωνία. Παρότι οι αρχές της θεωρίας αυτής παραμένουν χρήσιμες για τη λειτουργία μιας ανταγωνιστικής αγοράς, η ανάγκη για ισορροπία μεταξύ κερδοφορίας, κοινωνικής ευθύνης και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι πλέον πιο έντονη από ποτέ (Crane et al., 2013).

Β) Η «Θεωρία της Δημόσιας Λογοδοσίας (accountability)», η οποία αναφέρεται σε ένα σύνολο διαδικασιών, μέσω των οποίων οι οργανισμοί καλούνται να εξηγήσουν και να λογοδοτήσουν για τη δημόσια συμπεριφορά τους.

Η Θεωρία της Δημόσιας Λογοδοσίας (Public Accountability Theory) συνιστά μία από τις πιο σημαντικές προσεγγίσεις στη σύγχρονη εταιρική ευθύνη. Η θεωρία αυτή υπογραμμίζει τη σημασία της διαφάνειας και της υπευθυνότητας που πρέπει να επιδεικνύουν οι επιχειρήσεις προς την κοινωνία στο σύνολό της. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή (Gray et al., 1996), οι εταιρείες δεν περιορίζονται απλώς στην οικονομική ευθύνη προς τους μετόχους τους. Αντιθέτως, υποχρεούνται να λογοδοτούν για τις δραστηριότητές τους και για τις επιπτώσεις τους σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, όπως οι εργαζόμενοι, οι καταναλωτές, οι τοπικές κοινότητες και το φυσικό περιβάλλον.

Βασικές Αρχές της Θεωρίας της Δημόσιας Λογοδοσίας:

1. **Η Απαίτηση Λογοδοσίας από τις Επιχειρήσεις:** Η Θεωρία της Δημόσιας Λογοδοσίας στηρίζεται στην παραδοχή ότι οι επιχειρήσεις, λόγω του μεγάλου τους αντίκτυπου στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, έχουν την υποχρέωση να παρέχουν πληροφορίες για τις αποφάσεις, τις δράσεις και τα αποτελέσματα των ενεργειών τους. Αυτή η υποχρέωση δεν περιορίζεται μόνο στα οικονομικά δεδομένα, αλλά περιλαμβάνει και πτυχές που αφορούν κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα (Roberts, 2001). Με αυτόν τον τρόπο, οι επιχειρήσεις ενθαρρύνονται να διαχειρίζονται τις δραστηριότητές τους με διαφάνεια και να δέχονται τον έλεγχο από την κοινωνία.
2. **Διαφάνεια στις Εταιρικές Δραστηριότητες:** Ένα από τα πιο κεντρικά στοιχεία της θεωρίας είναι η διαφάνεια, η οποία απαιτεί από τις επιχειρήσεις να παρέχουν

ακριβείς, πλήρεις και κατανοητές πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία τους και τις επιπτώσεις της. Η διαφάνεια αυτή επιτρέπει στα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι εργαζόμενοι, οι τοπικές κοινότητες, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις και οι καταναλωτές, να έχουν πρόσβαση σε στοιχεία που τους παρέχουν τη δυνατότητα να αξιολογούν τη συμπεριφορά της επιχείρησης. Η υιοθέτηση διαφανών διαδικασιών συμβάλλει στη δημιουργία εμπιστοσύνης και ενισχύει τη φήμη της επιχείρησης, ενώ παράλληλα περιορίζει τον κίνδυνο φαινομένων ανηθικότητας ή παραβίασης των κανόνων (Roberts, 2001).

3. **Πολυδιάστατη Προσέγγιση στη Λογοδοσία:** Η λογοδοσία που προτείνεται από τη συγκεκριμένη θεωρία δεν είναι μονοδιάστατη αλλά καλύπτει τρεις βασικούς τομείς (Roberts, 2001):

- **Οικονομική Λογοδοσία:** Περιλαμβάνει την υποχρέωση της εταιρείας να διασφαλίζει τη μακροπρόθεσμη οικονομική της βιωσιμότητα και την απόδοση των επενδύσεων των μετόχων.
- **Κοινωνική Λογοδοσία:** Αναφέρεται στις ευθύνες της επιχείρησης απέναντι στους εργαζόμενους, τους καταναλωτές και τις τοπικές κοινωνίες, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ανάγκες και τα δικαιώματά τους.
- **Περιβαλλοντική Λογοδοσία:** Υπογραμμίζει την ανάγκη υιοθέτησης βιώσιμων πρακτικών, όπως η μείωση της ρύπανσης, η εξοικονόμηση φυσικών πόρων και η προστασία της βιοποικιλότητας.

4. **Ενεργή Συμμετοχή των Ενδιαφερομένων Μερών:** Η Θεωρία της Δημόσιας Λογοδοσίας δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην εμπλοκή των ενδιαφερομένων μερών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων της επιχείρησης. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις οφείλουν να λαμβάνουν υπ' όψιν τις απόψεις, τις ανησυχίες και τις προτεραιότητες των διαφόρων κοινωνικών ομάδων που επηρεάζονται από τη δραστηριότητά τους. Αυτή η διαδικασία προάγει τη δημοκρατικότητα στη λειτουργία των επιχειρήσεων και διασφαλίζει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται με γνώμονα το κοινό καλό (Roberts, 2001).

Η Θεωρία της Δημόσιας Λογοδοσίας συνδέεται άρρηκτα με την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ). Παρόλο που η ΕΚΕ αποτελεί συχνά εθελοντική πρωτοβουλία, η Δημόσια Λογοδοσία ενσωματώνει πιο δεσμευτικές πτυχές, απαιτώντας από τις επιχειρήσεις να δίνουν λογαριασμό για τις δράσεις τους. Έτσι, η θεωρία αυτή μετατρέπει την ΕΚΕ από μια στρατηγική επιλογή σε ηθική και κοινωνική υποχρέωση,

καθιστώντας τη διαφάνεια και την υπευθυνότητα αναπόσπαστο μέρος της λειτουργίας μιας εταιρείας (Matten and Moon, 2008).

Κριτική της Θεωρίας της Δημόσιας Λογοδοσίας

Η θεωρία έχει αναμφίβολα προσφέρει ένα χρήσιμο πλαίσιο για τη διαχείριση των εταιρικών ευθυνών. Ωστόσο, δεν στερείται αδυναμιών (Cooper and Owen, 2007):

- **Προκλήσεις στη Διαφάνεια:** Αν και η διαφάνεια θεωρείται θετική, η πλήρης αποκάλυψη πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα, όπως η έκθεση εμπορικών μυστικών ή η παραβίαση της ιδιωτικότητας των επιχειρήσεων.
- **Περιορισμοί Πόρων:** Η εφαρμογή των αρχών της λογοδοσίας απαιτεί σημαντικούς πόρους, κάτι που μπορεί να είναι δύσκολο για μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις.
- **Σύγκρουση Συμφερόντων:** Οι επιχειρήσεις καλούνται συχνά να ικανοποιήσουν αντικρουόμενες απαιτήσεις, γεγονός που καθιστά δύσκολη την ισορροπημένη διαχείριση των συμφερόντων όλων των ενδιαφερομένων.

Εν κατακλείδι, η Θεωρία της Δημόσιας Λογοδοσίας αποτελεί ένα κρίσιμο εργαλείο για την κατανόηση του ρόλου των επιχειρήσεων στη σύγχρονη κοινωνία. Εστιάζοντας στη διαφάνεια, την υπευθυνότητα και τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, η θεωρία αυτή προσφέρει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διαχείριση των εταιρικών επιπτώσεων (Matten and Moon, 2008). Παρά τις προκλήσεις που συνδέονται με την εφαρμογή της, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς μια πιο υπεύθυνη και βιώσιμη επιχειρηματική πρακτική.

Γ) Η θεωρία της «**Triple Bottom Line**» εστιάζει στη συνδυαστική προσέγγιση των οικονομικών κερδών με την κοινωνική υπευθυνότητα και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα ενός οργανισμού.

Η «Triple Bottom Line» (TBL) αποτελεί μια πρωτοποριακή θεωρία στον τομέα της Εταιρικής Ευθύνης (Corporate Responsibility), η οποία αναπτύχθηκε από τον John Elkington το 1994. Η προσέγγιση αυτή επιδιώκει να επεκτείνει την παραδοσιακή εστίαση των επιχειρήσεων στην οικονομική κερδοφορία, προτείνοντας ένα πολυδιάστατο πλαίσιο που λαμβάνει υπ' όψιν, όχι μόνο την οικονομική απόδοση, αλλά και τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπο της εταιρικής δραστηριότητας. Η TBL εισάγει την ιδέα ότι η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν οι επιχειρήσεις αξιολογούνται και

λειτουργούν βάσει τριών πυλώνων: της οικονομικής, της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής διάστασης.

Οι Τρεις Πυλώνες της «Triple Bottom Line» είναι οι εξής:

1. **Οικονομική Απόδοση (Profit):** Ο πρώτος πυλώνας της TBL επικεντρώνεται στη χρηματοοικονομική ευημερία και στη δημιουργία κερδών, τα οποία αποτελούν ζωτικό στοιχείο για την επιβίωση και την ανάπτυξη κάθε επιχείρησης. Ωστόσο, στο πλαίσιο της TBL, η οικονομική απόδοση δεν εξετάζεται ως απομονωμένη παράμετρος. Αντίθετα, λαμβάνει υπ' όψιν τον τρόπο με τον οποίο οι οικονομικές δραστηριότητες της επιχείρησης επηρεάζουν τη συνολική ευημερία της κοινωνίας και του περιβάλλοντος. Οι επιχειρήσεις καλούνται να υιοθετήσουν πρακτικές που προάγουν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους, χωρίς να προκαλούν βλάβες στις κοινότητες όπου δραστηριοποιούνται ή στο φυσικό περιβάλλον (Slaper and Hall, 2011). Για παράδειγμα, η ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων ή υπηρεσιών που μειώνουν το περιβαλλοντικό αποτύπωμα μπορεί να συνδυαστεί με την αύξηση της οικονομικής απόδοσης.
2. **Κοινωνική Ευθύνη (People):** Η δεύτερη διάσταση της TBL δίνει έμφαση στον κοινωνικό αντίκτυπο της εταιρικής λειτουργίας. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει την ηθική δέσμευση των επιχειρήσεων απέναντι στους εργαζομένους, τις τοπικές κοινότητες, τους πελάτες και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι επιχειρήσεις καλούνται να προωθήσουν δίκαιες πρακτικές που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, εξασφαλίζουν την ισότητα, προάγουν τη διαφορετικότητα και ενισχύουν την ευημερία της κοινωνίας. Ένα παράδειγμα τέτοιων πρακτικών είναι η παροχή δίκαιων μισθών και η ενίσχυση της επαγγελματικής ανάπτυξης των εργαζομένων. Παράλληλα, η ενσωμάτωση κοινωνικών πρωτοβουλιών, όπως η στήριξη της εκπαίδευσης ή η ενδυνάμωση των ευάλωτων ομάδων, μπορεί να βελτιώσει την εικόνα της επιχείρησης και να δημιουργήσει μακροχρόνιες σχέσεις εμπιστοσύνης με την κοινωνία (Slaper and Hall, 2011)..
3. **Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα (Planet):** Ο τρίτος πυλώνας της TBL αφορά στην ευθύνη της επιχείρησης απέναντι στο φυσικό περιβάλλον. Ο στόχος είναι να μειωθεί το περιβαλλοντικό αποτύπωμα μέσω της υιοθέτησης βιώσιμων πρακτικών που προστατεύουν τους φυσικούς πόρους και διατηρούν την οικολογική ισορροπία. Αυτό περιλαμβάνει τη μείωση της ρύπανσης, τη διαχείριση των αποβλήτων, την προώθηση της ανακύκλωσης και τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Slaper and Hall, 2011).. Επιπλέον, η επιχείρηση ενθαρρύνεται

να εφαρμόζει πρακτικές ενεργειακής απόδοσης, να επενδύει σε πράσινες τεχνολογίες και να συνεργάζεται με άλλους φορείς για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η υιοθέτηση της θεωρίας της TBL έχει πολλά οφέλη τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για την κοινωνία συνολικά (Savitz and Weber, 2006):

- **Ολιστική Προσέγγιση στην Απόδοση:** Μέσω της TBL, οι επιχειρήσεις ενθαρρύνονται να αξιολογούν τη συνολική τους επίδραση, γεγονός που οδηγεί στη λήψη αποφάσεων βάσει καλύτερης πληροφόρησης και στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.
- **Δημιουργία Αξίας για Όλους:** Η TBL ενισχύει την ιδέα ότι οι επιχειρήσεις μπορούν να δημιουργούν αξία όχι μόνο για τους μετόχους τους, αλλά και για την κοινωνία και το περιβάλλον, προάγοντας την αειφορία σε όλα τα επίπεδα.
- **Ενίσχυση της Εταιρικής Φήμης:** Οι εταιρείες που εφαρμόζουν τις αρχές της TBL συχνά αποκτούν θετική δημόσια εικόνα, γεγονός που τις καθιστά ελκυστικές για πελάτες, επενδυτές και εργαζομένους που ενδιαφέρονται για την υπευθυνότητα και τη βιωσιμότητα.
- **Μακροπρόθεσμη Ανθεκτικότητα:** Η εφαρμογή πρακτικών που βασίζονται στην TBL ενισχύει την ανθεκτικότητα των επιχειρήσεων απέναντι σε οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές κρίσεις.

Παρά τη συμβολή της στη βελτίωση της εταιρικής υπευθυνότητας, η TBL έχει αντιμετωπίσει και κριτική (Norman and MacDonald, 2004):

- **Δυσκολίες Ποσοτικοποίησης:** Η μέτρηση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής απόδοσης παραμένει μια πρόκληση, καθώς συχνά λείπουν τα κατάλληλα εργαλεία και πρότυπα που μπορούν να αποτυπώσουν με ακρίβεια τις μη χρηματοοικονομικές επιδόσεις.
- **Σύγκρουση Συμφερόντων:** Η ταυτόχρονη επίτευξη οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων μπορεί να προκαλέσει συγκρούσεις, καθώς οι απαιτήσεις αυτών των τριών πυλώνων δεν είναι πάντα συμβατές.
- **Επιφανειακή Εφαρμογή (Greenwashing):** Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις υιοθετούν τη γλώσσα της TBL για επικοινωνιακούς λόγους, χωρίς να εφαρμόζουν ουσιαστικές αλλαγές που ευθυγραμμίζονται με τις αρχές της θεωρίας.

Καταλήγοντας, η «Triple Bottom Line» προσφέρει ένα πρωτοποριακό και πολυδιάστατο πλαίσιο για την Εταιρική Ευθύνη, ενθαρρύνοντας τις επιχειρήσεις να εστιάσουν ταυτόχρονα στην οικονομική βιωσιμότητα, στην κοινωνική δικαιοσύνη και στην περιβαλλοντική προστασία. Παρά τις δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν κατά την εφαρμογή της, η θεωρία αυτή έχει συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση μιας πιο υπεύθυνης επιχειρηματικής κουλτούρας, προωθώντας την ιδέα ότι η κερδοφορία μπορεί και πρέπει να συμβαδίζει με τη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου (Savitz and Weber, 2006).

Δ) Η «**Θεωρία της Εταιρικής Βιωσιμότητας (Corporate Sustainability)**», η οποία εστιάζει στην «αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης».

Η έννοια της Εταιρικής Βιωσιμότητας (Corporate Sustainability) συνιστά έναν από τους πιο σημαντικούς και σύγχρονους τομείς της Εταιρικής Ευθύνης. Πρόκειται για μια θεωρία που επικεντρώνεται στην ανάγκη οι επιχειρήσεις να λειτουργούν με τρόπο που να προάγει τη μακροπρόθεσμη ευημερία, τόσο της κοινωνίας όσο και του περιβάλλοντος, χωρίς να θυσιάζεται η οικονομική τους ανάπτυξη (Elkington, 1997). Ενσωματώνοντας αρχές βιώσιμης ανάπτυξης, η Εταιρική Βιωσιμότητα προτείνει μια πιο ολιστική προσέγγιση στη διαχείριση επιχειρήσεων, η οποία δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην οικονομική απόδοση. Αντιθέτως, στοχεύει στη δημιουργία αξίας για ένα ευρύτερο φάσμα ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders), συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων, των πελατών, των τοπικών κοινοτήτων και του περιβάλλοντος.

Βασικές Αρχές της Εταιρικής Βιωσιμότητας είναι:

1. **Εστίαση στη Μακροπρόθεσμη Ευημερία:** Ένας από τους κύριους πυλώνες της Εταιρικής Βιωσιμότητας είναι η υιοθέτηση μιας στρατηγικής που αποσκοπεί στη μακροχρόνια ανάπτυξη και ευημερία, τόσο για την επιχείρηση όσο και για την κοινωνία. Η βιωσιμότητα προϋποθέτει ότι οι επιχειρήσεις δεν πρέπει να επικεντρώνονται αποκλειστικά στη βραχυπρόθεσμη κερδοφορία, αλλά να λαμβάνουν υπ' όψιν τον αντίκτυπο των αποφάσεών τους στο μέλλον. Αυτό σημαίνει ότι οι στρατηγικές πρέπει να ευθυγραμμίζονται με την ανθεκτικότητα και τη σταθερότητα της επιχείρησης, δημιουργώντας προοπτικές που να ευνοούν τις επόμενες γενιές (Elkington, 1997).
2. **Ενσωμάτωση της Βιωσιμότητας στην Καθημερινή Λειτουργία:** Η Εταιρική Βιωσιμότητα δεν περιορίζεται σε αποσπασματικές δράσεις ή σε ενέργειες που

πραγματοποιούνται περιστασιακά. Αντίθετα, απαιτεί την πλήρη ενσωμάτωση βιώσιμων πρακτικών σε όλες τις λειτουργίες της επιχείρησης. Αυτό περιλαμβάνει την παραγωγή προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών με τρόπο που να σέβεται το περιβάλλον, τη δημιουργία θέσεων εργασίας που προωθούν την κοινωνική ισότητα και την αναγνώριση της ευθύνης της επιχείρησης προς τους ανθρώπους και το φυσικό περιβάλλον (Elkington, 1997).

3. **Συνδυασμός Οικονομικής, Κοινωνικής και Περιβαλλοντικής Προσέγγισης:** Η θεωρία της βιωσιμότητας βασίζεται στην ιδέα ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να επιδιώκουν την εξισορρόπηση τριών διαφορετικών, αλλά αλληλένδετων στόχων: την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ευημερία και την περιβαλλοντική προστασία. Αυτό σημαίνει ότι κάθε εταιρική απόφαση πρέπει να εξετάζει, όχι μόνο τα οικονομικά οφέλη, αλλά και τις πιθανές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις (Elkington, 1997). Για παράδειγμα, μια επιχείρηση μπορεί να επιδιώκει την αύξηση των κερδών της, αλλά η στρατηγική της πρέπει να διασφαλίζει ότι δεν βλάπτει την κοινωνία ή το περιβάλλον.
4. **Διαφάνεια και Υπευθυνότητα:** Ένας ακόμη σημαντικός άξονας της Εταιρικής Βιωσιμότητας είναι η ανάγκη για διαφάνεια και λογοδοσία. Οι επιχειρήσεις που θέλουν να θεωρούνται βιώσιμες πρέπει να είναι ανοιχτές σχετικά με τις δραστηριότητές τους και να αναλαμβάνουν την ευθύνη για τις επιδόσεις τους σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Αυτό περιλαμβάνει τη δημοσιοποίηση εκθέσεων βιωσιμότητας, οι οποίες παρέχουν λεπτομέρειες σχετικά με τις πρακτικές και τις πρωτοβουλίες της επιχείρησης προς αυτή την κατεύθυνση (Elkington, 1997).

Η Εταιρική Βιωσιμότητα ευθυγραμμίζεται πλήρως με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτή ορίστηκε από την Έκθεση Brundtland (1987). Σύμφωνα με αυτή την έννοια, η βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται στη διαδικασία ικανοποίησης των αναγκών του παρόντος, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες (Carroll and Shabana, 2010). Οι επιχειρήσεις, ως σημαντικοί κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες, έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν αποφασιστικά στην επίτευξη αυτού του στόχου, ενσωματώνοντας βιώσιμες πρακτικές σε κάθε πτυχή της λειτουργίας τους.

Η ενσωμάτωση της Εταιρικής Βιωσιμότητας στις στρατηγικές των επιχειρήσεων προσφέρει πολλαπλά οφέλη (Dyllick and Muff, 2016):

1. **Δημιουργία Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος:** Οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν βιώσιμες στρατηγικές βρίσκονται σε καλύτερη θέση για να ανταποκρίνονται στις νέες απαιτήσεις της αγοράς, ενισχύοντας τη διαφοροποίησή τους και προσελκύνοντας πελάτες που ενδιαφέρονται για την υπευθυνότητα.
2. **Ενίσχυση της Φήμης:** Οι υπεύθυνες πρακτικές συμβάλλουν στη δημιουργία θετικής εικόνας για την επιχείρηση, αυξάνοντας την εμπιστοσύνη των καταναλωτών, των επενδυτών και της κοινωνίας.
3. **Μείωση Λειτουργικού Κόστους:** Η χρήση βιώσιμων πρακτικών, όπως ο περιορισμός της ενεργειακής κατανάλωσης και η ανακύκλωση, μπορεί να μειώσει σημαντικά το κόστος λειτουργίας, δημιουργώντας παράλληλα θετικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο.
4. **Διαχείριση Κινδύνων:** Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν με βιώσιμο τρόπο είναι καλύτερα προετοιμασμένες να αντιμετωπίζουν κινδύνους που σχετίζονται με περιβαλλοντικές ή κοινωνικές αλλαγές, όπως η κλιματική αλλαγή ή η κοινωνική ανισότητα.

Παρά τη σημασία της, η Εταιρική Βιωσιμότητα συνοδεύεται και από τις παρακάτω προκλήσεις που αποτελούν και την κύρια κριτική προς σε αυτή (Lozano, 2015):

- **Δυσκολία Μέτρησης:** Η αξιολόγηση του κοινωνικού και περιβαλλοντικού αντίκτυπου μιας επιχείρησης παραμένει πολύπλοκη, καθώς λείπουν συχνά τα κατάλληλα εργαλεία.
- **Υψηλό Κόστος Εφαρμογής:** Ορισμένες βιώσιμες πρακτικές απαιτούν αρχικές επενδύσεις που μπορεί να είναι απαγορευτικές, ιδιαίτερα για μικρές επιχειρήσεις.
- **Κίνδυνος Greenwashing:** Ορισμένες επιχειρήσεις παρουσιάζουν ψευδή εικόνα βιωσιμότητας, με σκοπό να εκμεταλλευτούν την αυξανόμενη ζήτηση για υπεύθυνες επιχειρηματικές πρακτικές.

Επομένως, η Εταιρική Βιωσιμότητα αποτελεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη διαχείριση επιχειρήσεων, προσφέροντας ένα πρότυπο που συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη με την κοινωνική δικαιοσύνη και την περιβαλλοντική προστασία. Παρόλο που η υιοθέτηση αυτής της θεωρίας συνοδεύεται από προκλήσεις, τα οφέλη για τις επιχειρήσεις και την κοινωνία είναι εξαιρετικά σημαντικά, καθώς προάγουν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και ευημερία.

Ε) Η «**Θεωρία της Εταιρικής Διακυβέρνησης**» (Corporate Governance) επικεντρώνεται στο οργανωτικό σύστημα και τις δομές που υποστηρίζουν την υλοποίηση των αρχών της βιωσιμότητας.

Η Εταιρική Διακυβέρνηση (Corporate Governance) αποτελεί μια θεμελιώδη αρχή που εντάσσεται στην ευρύτερη φιλοσοφία της Εταιρικής Ευθύνης και επικεντρώνεται στη διαχείριση και τον έλεγχο των επιχειρήσεων με τρόπο που προάγει τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την ηθική συμπεριφορά. Στην ουσία της, η Εταιρική Διακυβέρνηση λειτουργεί ως ένα σύστημα κανόνων, αρχών και διαδικασιών που καθορίζουν τη δομή της διοίκησης μιας επιχείρησης και τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται αποφάσεις, διασφαλίζοντας ότι εξυπηρετούνται τα συμφέροντα τόσο των μετόχων, όσο και των άλλων εμπλεκόμενων μερών (stakeholders) (Freeman, 1984).

Η Εταιρική Διακυβέρνηση ενισχύει την Εταιρική Ευθύνη μέσω της ενσωμάτωσης ηθικών και βιώσιμων πρακτικών σε όλες τις λειτουργίες της επιχείρησης. Αυτό το πλαίσιο συμβάλλει στη δημιουργία αξίας όχι μόνο για την επιχείρηση, αλλά και για την κοινωνία στο σύνολό της, προάγοντας την εμπιστοσύνη και τη μακροχρόνια βιωσιμότητα. Η Εταιρική Διακυβέρνηση βασίζεται σε ορισμένες θεμελιώδεις αρχές που αποτελούν τη βάση για την ορθή λειτουργία των επιχειρήσεων (Solomon, 2020):

1. **Διαφάνεια:** Ένας από τους πιο σημαντικούς πυλώνες της Εταιρικής Διακυβέρνησης είναι η διαφάνεια. Οι επιχειρήσεις οφείλουν να παρέχουν σαφείς, πλήρεις και ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητές τους, τις οικονομικές επιδόσεις και τις στρατηγικές τους αποφάσεις. Η διαφάνεια αυτή δεν περιορίζεται μόνο στους μετόχους, αλλά εκτείνεται σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι εργαζόμενοι, οι πελάτες, οι προμηθευτές και οι τοπικές κοινότητες (Solomon, 2020). Η δημοσίευση τακτικών εκθέσεων εταιρικής διακυβέρνησης, που περιλαμβάνουν οικονομικά δεδομένα, κοινωνικές πρωτοβουλίες και περιβαλλοντικές δράσεις αποτελεί βασικό εργαλείο για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης.
2. **Λογοδοσία:** Η λογοδοσία είναι μια ακόμη κρίσιμη αρχή που καθορίζει την Εταιρική Διακυβέρνηση. Οι ηγετικές ομάδες των επιχειρήσεων καλούνται να αναλαμβάνουν την ευθύνη για τις πράξεις τους και τις αποφάσεις που λαμβάνουν, διασφαλίζοντας ότι αυτές είναι σύμφωνες με τα συμφέροντα τόσο των μετόχων, όσο και των άλλων ενδιαφερόμενων μερών. Η ύπαρξη μηχανισμών ελέγχου, όπως ανεξάρτητες επιτροπές διακυβέρνησης και εσωτερικών ελέγχων,

ενισχύει τη λογοδοσία και διασφαλίζει ότι οι επιχειρηματικές πρακτικές συμμορφώνονται με ηθικά και νομικά πρότυπα (Solomon, 2020).

3. **Ηθική και Ακεραιότητα:** Οι επιχειρήσεις που ενστερνίζονται την Εταιρική Διακυβέρνηση οφείλουν να υιοθετούν πρακτικές που βασίζονται σε ηθικές αξίες και να ενεργούν με ακεραιότητα. Αυτό σημαίνει την αποφυγή συγκρούσεων συμφερόντων, τη λήψη αποφάσεων με γνώμονα το κοινό καλό και την εφαρμογή πρακτικών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κοινωνίας. Η έμφαση στην ηθική διασφαλίζει ότι η επιχείρηση λειτουργεί με σεβασμό προς όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (Solomon, 2020).
4. **Συμμετοχή των Ενδιαφερόμενων Μερών:** Η Εταιρική Διακυβέρνηση υπογραμμίζει τη σημασία της ενεργούς συμμετοχής όλων των ενδιαφερόμενων μερών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι μέτοχοι, οι εργαζόμενοι, οι πελάτες και οι κοινότητες επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από τις δραστηριότητες της επιχείρησης και, ως εκ τούτου, η συμμετοχή τους στη διαμόρφωση της εταιρικής στρατηγικής προάγει τη συνεργασία και την ισορροπία συμφερόντων (OECD, 2015).
5. **Μακροπρόθεσμη Προοπτική και Βιωσιμότητα:** Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της Εταιρικής Διακυβέρνησης είναι η διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης της επιχείρησης. Αυτό περιλαμβάνει τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων που όχι μόνο αυξάνουν την οικονομική απόδοση, αλλά και προάγουν την περιβαλλοντική και κοινωνική βιωσιμότητα (OECD, 2015). Οι επιχειρήσεις καλούνται να δρουν με γνώμονα τη μακροχρόνια ευημερία, τόσο της επιχείρησης, όσο και της κοινωνίας στο σύνολό της.

Η Εταιρική Διακυβέρνηση αποτελεί έναν κρίσιμο πυλώνα της Εταιρικής Ευθύνης, δεδομένου ότι προάγει τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την ηθική στη λειτουργία των επιχειρήσεων. Αυτή η σύνδεση ενισχύει την αξιοπιστία των επιχειρήσεων και τις καθιστά πιο ανθεκτικές στις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής. Η Εταιρική Ευθύνη, από την πλευρά της, ενσωματώνει την Εταιρική Διακυβέρνηση ως μέσο για την επίτευξη των στόχων της, όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και η οικονομική ευημερία (Tricker, 2019). Οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν αποτελεσματικές πρακτικές διακυβέρνησης είναι καλύτερα προετοιμασμένες να υιοθετήσουν βιώσιμες στρατηγικές και να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της κοινωνίας.

Η υιοθέτηση ενός αποτελεσματικού πλαισίου Εταιρικής Διακυβέρνησης προσφέρει πολυάριθμα οφέλη όπως (OECD, 2015):

- **Ενίσχυση της Εμπιστοσύνης:** Η διαφάνεια και η λογοδοσία ενισχύουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών, των εργαζομένων και της κοινωνίας προς την επιχείρηση.
- **Βελτίωση της Αποδοτικότητας:** Οι υπεύθυνες πρακτικές διακυβέρνησης οδηγούν σε πιο αποτελεσματική λήψη αποφάσεων και μειώνουν τις πιθανότητες σπατάλης πόρων.
- **Προστασία της Φήμης:** Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν με υπευθυνότητα και ακεραιότητα κερδίζουν την εκτίμηση της κοινωνίας, διαμορφώνοντας μια θετική εικόνα για το όνομά τους.
- **Μείωση Κινδύνων:** Η ύπαρξη μηχανισμών ελέγχου βοηθά στη διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με νομικά, κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα.

Παρά τα σημαντικά οφέλη της, η Εταιρική Διακυβέρνηση παρουσιάζει και προκλήσεις (Aguilera and Jackson, 2003):

- Η πολυπλοκότητα της εξισορρόπησης των συμφερόντων των διαφόρων εμπλεκόμενων μερών.
- Η ανάγκη για εξειδικευμένες γνώσεις και επενδύσεις σε μηχανισμούς ελέγχου.
- Η πιθανότητα παραπλανητικών πρακτικών (greenwashing) που μειώνουν την αξιοπιστία της επιχείρησης.

Συμπερασματικά, η θεωρία της Εταιρικής Διακυβέρνησης αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την επίτευξη της Εταιρικής Ευθύνης, προωθώντας τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την ηθική στις επιχειρήσεις. Παρά τις προκλήσεις της εφαρμογής της, το σύστημα αυτό αποτελεί ένα ανεκτίμητο εργαλείο για την ενίσχυση της βιωσιμότητας και της εμπιστοσύνης στην επιχειρηματική δραστηριότητα, ενισχύοντας τη σύνδεση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής ευημερίας και της περιβαλλοντικής υπευθυνότητας (Solomon, 2020).

ΣΤ) Η «**Θεωρία του Εταιρικού Πολίτη (Corporate Citizenship)**», σύμφωνα με την οποία η επιχείρηση προσφέρει κοινωνικά δικαιώματα στους κοινωνικούς μετόχους, ενισχύοντας ταυτόχρονα τις αστικές τους ελευθερίες και λειτουργώντας ως διάυλος για τα πολιτικά δικαιώματα.

Η Θεωρία του Εταιρικού Πολίτη (Corporate Citizenship Theory) εστιάζει στην άποψη ότι οι επιχειρήσεις αποτελούν ενεργά μέλη της κοινωνίας, με υποχρεώσεις που ξεπερνούν τη δημιουργία οικονομικού κέρδους. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, οι επιχειρήσεις πρέπει να λειτουργούν ως «πολίτες» μέσα στο κοινωνικό σύνολο, συμμετέχοντας ενεργά στη βελτίωση της κοινωνίας και αναλαμβάνοντας ευθύνες που άπτονται κοινωνικών, περιβαλλοντικών και ηθικών ζητημάτων (Carroll, 1999). Η συγκεκριμένη προσέγγιση διευρύνει τη θεώρηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, υπογραμμίζοντας ότι οι επιχειρήσεις, όπως και οι άνθρωποι, έχουν υποχρεώσεις προς την κοινότητα και το περιβάλλον εντός του οποίου δραστηριοποιούνται.

Η Θεωρία του Εταιρικού Πολίτη βασίζεται στην ιδέα ότι οι επιχειρήσεις, πέρα από οικονομικοί οργανισμοί, είναι θεσμοί με κοινωνικό αντίκτυπο. Επομένως, ο ρόλος τους δεν περιορίζεται μόνο στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών ή στη μεγιστοποίηση του κέρδους, αλλά περιλαμβάνει την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων. Οι επιχειρήσεις, ως «εταιρικοί πολίτες», καλούνται να συμβάλλουν ενεργά στην επίλυση κρίσιμων κοινωνικών ζητημάτων, όπως είναι οι κοινωνικές ανισότητες, η περιβαλλοντική υποβάθμιση, η πρόσβαση στην εκπαίδευση και η υγεία (Carroll, 1999).

Η Θεωρία αυτή προτείνει ότι η επιτυχία μιας επιχείρησης δεν θα πρέπει να μετριέται αποκλειστικά με οικονομικούς δείκτες. Αντίθετα, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη οι επιπτώσεις της στις ζωές των ανθρώπων, στη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος και στην ποιότητα της κοινωνικής ζωής.

Οι Βασικές Αρχές της Θεωρίας του Εταιρικού Πολίτη συνοψίζονται στις εξής (Moon and Vogel, 2008):

1. **Ενεργή Εμπλοκή στην Κοινωνία:** Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της θεωρίας είναι η ενεργή συμμετοχή των επιχειρήσεων στη ζωή των κοινοτήτων όπου δραστηριοποιούνται. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις δεν περιορίζονται μόνο στη χρηματοδότηση κοινωνικών πρωτοβουλιών, αλλά εμπλέκονται άμεσα στη σχεδίαση και στην υλοποίηση έργων που έχουν θετικό κοινωνικό αντίκτυπο (Moon and Vogel, 2008). Για παράδειγμα, συμμετέχουν στη στήριξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στην αναβάθμιση της υποδομής των τοπικών κοινοτήτων και στην παροχή ευκαιριών απασχόλησης.
2. **Υπεύθυνη Διαχείριση των Πόρων:** Οι επιχειρήσεις οφείλουν να διαχειρίζονται τους πόρους που χρησιμοποιούν με τρόπο που προστατεύει το περιβάλλον και διασφαλίζει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους. Αυτό περιλαμβάνει τη μείωση

των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την επένδυση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών παραγωγής.

3. **Σεβασμός στα Ανθρώπινα Δικαιώματα:** Στο πλαίσιο της θεωρίας αυτής, οι επιχειρήσεις υποχρεούνται να σέβονται και να προωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τόσο εντός του οργανισμού τους όσο και στην ευρύτερη κοινωνία. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την εξασφάλιση ασφαλών και αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας, την αποτροπή φαινομένων εκμετάλλευσης και την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους εργαζομένους (Moon and Vogel, 2008).
4. **Πολυδιάστατη Υπευθυνότητα:** Ένας υπεύθυνος «εταιρικός πολίτης» πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν του τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων του σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις καλούνται να αλληλεπιδρούν με τους μετόχους, τους εργαζομένους, τους πελάτες, τις κοινότητες και το περιβάλλον με τρόπο που δημιουργεί αξία για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Η Θεωρία του Εταιρικού Πολίτη αποτελεί μια προέκταση της Εταιρικής Ευθύνης, δεδομένου ότι διευρύνει το πλαίσιο των υποχρεώσεων των επιχειρήσεων. Αντί να εστιάζει αποκλειστικά στη συμμόρφωση με νομικούς κανόνες, υπογραμμίζει την ανάγκη για ηθική δέσμευση και κοινωνική δράση (Wood, 1991). Με αυτόν τον τρόπο, ενσωματώνει τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, της διαφάνειας και της λογοδοσίας, ενώ ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να λειτουργούν με γνώμονα το κοινό καλό.

Οι επιχειρήσεις που υιοθετούν την προσέγγιση της Θεωρίας του Εταιρικού Πολίτη αναλαμβάνουν δράσεις που προάγουν την κοινωνική και περιβαλλοντική ευημερία. Παραδείγματα τέτοιων δράσεων περιλαμβάνουν (Matten and Crane, 2005):

- **Πρωτοβουλίες Εκπαίδευσης και Κατάρτισης:** Χρηματοδότηση προγραμμάτων εκπαίδευσης για νέους ή ανέργους, με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την προώθηση της απασχόλησης.
- **Περιβαλλοντικά Προγράμματα:** Υλοποίηση προγραμμάτων για τη μείωση της ρύπανσης, τη φύτευση δέντρων και την ανακύκλωση αποβλήτων.
- **Υποστήριξη Ευπαθών Ομάδων:** Στήριξη οργανώσεων που ασχολούνται με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οι πρόσφυγες, οι ηλικιωμένοι ή τα άτομα με αναπηρίες.

Στα πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης θεωρίας εντάσσονται (Moon and Vogel, 2008):

1. **Η Βελτίωση της Κοινωνικής Φήμης:** Η ενεργός συμμετοχή σε κοινωνικές δράσεις ενισχύει τη φήμη των επιχειρήσεων και αυξάνει την εμπιστοσύνη που απολαμβάνουν από την κοινωνία και τους πελάτες τους.
2. **Η Μακροπρόθεσμη Βιωσιμότητα:** Οι εταιρείες που λειτουργούν ως «εταιρικοί πολίτες» είναι πιο ανθεκτικές στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων τους.
3. **Η Αύξηση της Αφοσίωσης των Εργαζομένων:** Η εμπλοκή σε δράσεις κοινωνικής ευθύνης ενισχύει την αφοσίωση των εργαζομένων, που νιώθουν ότι εργάζονται για έναν οργανισμό με ηθικές αξίες.

Παρά τα πλεονεκτήματά της, η Θεωρία του Εταιρικού Πολίτη παρουσιάζει και προκλήσεις, όπως (Visser, 2011):

- Η δυσκολία εξισορρόπησης των οικονομικών στόχων με τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές υποχρεώσεις.
- Η πιθανότητα χρήσης επιφανειακών δράσεων (greenwashing) που υπονομεύουν την αξιοπιστία της επιχείρησης.
- Η ανάγκη για επενδύσεις σε ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους.

Καταλήγοντας, η Θεωρία του Εταιρικού Πολίτη αναδεικνύει τον ρόλο των επιχειρήσεων ως ενεργών παραγόντων της κοινωνίας, προωθώντας την ιδέα ότι οι επιχειρήσεις έχουν ηθικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ευθύνες. Με την υιοθέτηση αυτής της θεωρίας, οι επιχειρήσεις μπορούν να λειτουργούν ως μοχλοί κοινωνικής αλλαγής, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός βιώσιμου και δίκαιου μέλλοντος.

Z) Η «Θεωρία της Εταιρικής Υπευθυνότητας απέναντι στους κοινωνικούς μετόχους (Corporate Stakeholder Responsibility)».

Η θεωρία της Εταιρικής Υπευθυνότητας απέναντι στους κοινωνικούς μετόχους, γνωστή και ως Stakeholder Theory, αποτελεί μια από τις πλέον σημαντικές και διαδεδομένες προσεγγίσεις στον τομέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ). Η κεντρική της θέση είναι ότι οι επιχειρήσεις οφείλουν να δρουν υπεύθυνα, όχι μόνο απέναντι στους μετόχους (shareholders), που παραδοσιακά θεωρούνταν οι βασικοί αποδέκτες της οικονομικής απόδοσης μιας εταιρείας, αλλά και απέναντι σε όλες τις ομάδες και τα άτομα που επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από τη λειτουργία της (Freeman, 1984). Αυτοί οι εμπλεκόμενοι φορείς, οι οποίοι αναφέρονται ως κοινωνικοί μέτοχοι (stakeholders),

περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τους εργαζόμενους, τους πελάτες, τους προμηθευτές, τις τοπικές κοινωνίες, καθώς και το φυσικό περιβάλλον.

Η προσέγγιση αυτή βασίζεται σε ορισμένες θεμελιώδεις αρχές, που καθορίζουν την κατεύθυνση της δράσης και τη στρατηγική των επιχειρήσεων (Donaldson and Preston, 1995):

1. **Ολιστική Προσέγγιση στην Υπευθυνότητα:** Οι επιχειρήσεις καλούνται να αναγνωρίσουν ότι οι δραστηριότητές τους έχουν ευρύτερες συνέπειες πέρα από τα οικονομικά αποτελέσματα. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να δίνουν έμφαση σε κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς και ηθικούς στόχους, ενισχύοντας ταυτόχρονα τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους.
2. **Λογοδοσία και Διαφάνεια:** Ένας πυλώνας της θεωρίας αυτής είναι η διαφάνεια στις επιχειρηματικές πρακτικές. Οι εταιρείες πρέπει να παρέχουν ξεκάθαρη ενημέρωση σχετικά με τις επιπτώσεις των ενεργειών τους, ώστε να επιτρέπουν σε όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς να αξιολογούν τη συνολική τους απόδοση.
3. **Συμπερίληψη όλων των Ενδιαφερομένων:** Η θεωρία δίνει έμφαση στη συμμετοχικότητα, προωθώντας την ενεργό εμπλοκή όλων των ενδιαφερομένων μερών στις αποφάσεις που επηρεάζουν τη λειτουργία της επιχείρησης. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ενισχύεται η αίσθηση δικαιοσύνης και συνεργασίας.
4. **Μακροπρόθεσμη Στρατηγική Σκέψη:** Οι επιχειρήσεις ενθαρρύνονται να βλέπουν πέρα από τις άμεσες οικονομικές τους αποδόσεις, εστιάζοντας σε στρατηγικές που διασφαλίζουν την ανθεκτικότητα και την ανάπτυξή τους μέσα στο χρόνο, ενώ παράλληλα ενισχύουν το κοινωνικό και περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα.

Οι κοινωνικοί μέτοχοι περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα ομάδων και ατόμων που επηρεάζονται από τις αποφάσεις και τις ενέργειες μιας επιχείρησης. Οι βασικές κατηγορίες είναι οι εξής (Clarkson, 1995):

- **Εργαζόμενοι:** Αποτελούν τη βάση της λειτουργίας μιας επιχείρησης. Η ευθύνη απέναντί τους περιλαμβάνει τη διασφάλιση δίκαιων μισθών, ασφαλών συνθηκών εργασίας και ευκαιριών επαγγελματικής εξέλιξης.
- **Πελάτες:** Η παροχή προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των καταναλωτών, αποτελεί κύρια υποχρέωση της επιχείρησης απέναντί τους.

- **Τοπικές Κοινωνίες:** Οι επιχειρήσεις οφείλουν να συνεισφέρουν στην ευημερία των κοινοτήτων στις οποίες δραστηριοποιούνται, μέσω επενδύσεων σε κοινωνικά προγράμματα και φιλανθρωπικές δράσεις.
- **Φυσικό Περιβάλλον:** Οι επιχειρήσεις φέρουν ευθύνη για τη διαχείριση των φυσικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος, μέσω βιώσιμων πρακτικών που μειώνουν τις αρνητικές τους επιπτώσεις.
- **Προμηθευτές και Συνεργάτες:** Η οικοδόμηση σχέσεων που βασίζονται στην εμπιστοσύνη και την ισότητα ενισχύει τις επιχειρηματικές αλυσίδες και προωθεί τη βιωσιμότητα σε ολόκληρο το δίκτυο.

Η θεωρία της Εταιρικής Υπευθυνότητας απέναντι στους κοινωνικούς μετόχους βρίσκει εφαρμογή σε διάφορες επιχειρηματικές πρακτικές και στρατηγικές. Κάποιες από αυτές είναι (Phillips, 2003):

1. **Η Ανάπτυξη Κοινωνικών και Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων:** Οι επιχειρήσεις μπορούν να δημιουργούν προγράμματα που υποστηρίζουν τις τοπικές κοινότητες, επενδύοντας στην εκπαίδευση, τη δημόσια υγεία και την υποδομή.
2. **Η Υιοθέτηση Βιώσιμων Επιχειρηματικών Πρακτικών:** Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η ανακύκλωση και ο περιορισμός των αποβλήτων αποτελούν ενδεικτικές δράσεις που μειώνουν το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της επιχείρησης.
3. **Η Δημοσίευση Εκθέσεων Υπευθυνότητας:** Οι εταιρείες δημοσιεύουν αναφορές σχετικά με την κοινωνική και περιβαλλοντική τους απόδοση, δίνοντας τη δυνατότητα στους κοινωνικούς μετόχους να αξιολογούν τη συνολική τους δράση.
4. **Ο Ενεργός Διάλογος με τους Κοινωνικούς Μετόχους:** Η επικοινωνία με όλες τις εμπλεκόμενες ομάδες ενισχύει την εμπιστοσύνη και παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τη βελτίωση των στρατηγικών.

Η ενσωμάτωση της θεωρίας των κοινωνικών μετόχων στη στρατηγική μιας επιχείρησης μπορεί να οδηγήσει σε πολλαπλά οφέλη (Clarkson, 1995):

- **Αυξημένη Φήμη:** Η υπεύθυνη στάση απέναντι στην κοινωνία και το περιβάλλον συμβάλλει στη δημιουργία θετικής εικόνας για την επιχείρηση.
- **Βελτιωμένη Εμπιστοσύνη Πελατών:** Οι πελάτες συχνά προτιμούν εταιρείες που δρουν με υπευθυνότητα και ηθική.

- **Καλύτερη Απόδοση Εργαζομένων:** Όταν οι εργαζόμενοι νιώθουν ότι εργάζονται σε έναν οργανισμό που νοιάζεται για την κοινωνία, αυξάνεται η δέσμευση και η παραγωγικότητά τους.
- **Μείωση Ρίσκου:** Οι καλές σχέσεις με όλους τους κοινωνικούς μετόχους μειώνουν τις πιθανότητες συγκρούσεων και κρίσεων.

Ως συμπέρασμα, η Θεωρία της Εταιρικής Υπευθυνότητας απέναντι στους κοινωνικούς μετόχους προάγει ένα επιχειρηματικό μοντέλο που αναγνωρίζει τις ανάγκες και τις προσδοκίες όλων των ενδιαφερόμενων φορέων. Μέσα από τη συνεργασία και τη διαφάνεια, οι επιχειρήσεις μπορούν να εξισορροπήσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα με την κοινωνική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα, διασφαλίζοντας την ευημερία τόσο των ίδιων όσο και της ευρύτερης κοινωνίας.

Η) Η «Θεωρία της Αμοιβαίας Υπευθυνότητας».

Από όλες τις θεωρίες, η πιο διαδεδομένη στον επιχειρηματικό κόσμο είναι η «Θεωρία της Εταιρικής Υπευθυνότητας απέναντι στους κοινωνικούς μετόχους», η οποία διατυπώθηκε από τον Edward Freeman (Μπάρδα, 2016). Ο Freeman αντιλαμβάνεται τους οργανισμούς ως συστήματα που αποτελούνται από διάφορους κοινωνικούς μετόχους. Η κύρια επιδίωξη αυτής της θεωρίας είναι η δημιουργία ενός κοινού συνόλου αξιών για όλους τους κοινωνικούς μετόχους εκ μέρους της επιχείρησης. «Μία από τις βασικές αρχές της θεωρίας αυτής είναι ότι η επιτυχία ενός οργανισμού εξαρτάται από την αποτελεσματική διαχείριση των σχέσεων με όλους τους εμπλεκόμενους μετόχους (stakeholders)» (Πουλιόπουλος κ.α., 2018). Πολλοί μελετητές της θεωρίας των κοινωνικών μετόχων επικεντρώνονται στην επιχείρηση και στους γύρω της κοινωνικούς μετόχους, αναδεικνύοντας τις ευθύνες των επιχειρήσεων απέναντί τους. Άλλοι θεωρητικοί, όμως, υποστηρίζουν ότι οι επιχειρήσεις και οι κοινωνικοί μέτοχοι συνυπάρχουν σε ένα διασυνδεδεμένο δίκτυο, αλληλεπιδρώντας συνεχώς (Δαβαλάς, 2015). «Ωστόσο, ο διάλογος που εξελίσσεται πλέον αφορά και στις ευθύνες των κοινωνικών μετόχων, οι οποίοι καλούνται και αυτοί να λογοδοτήσουν για τις αποφάσεις και τις πράξεις τους. Η ευθύνη βρίσκεται στη συμμετοχή και στη δέσμευση σε μια διαδικασία που απαιτεί καλή ακρόαση και αμοιβαία γνώση από όλες τις πλευρές» (Πουλιόπουλος κ.α., 2018). Επίσης, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η δημιουργία διαλόγου με τη συμμετοχή πολλών κοινωνικών μετόχων (multi stakeholder dialogue) από την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους οργανισμούς, αποδεικνύει ότι οι ευθύνες αφορούν σε

όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, τα οποία πρέπει να συμμετέχουν ενεργά και ουσιαστικά στον διάλογο.

Συνοψίζοντας τη συγκεκριμένη ενότητα, οι προαναφερθείσες θεωρίες περιγράφουν την πολυδιάστατη και πολυσύνθετη φύση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Η ΕΚΕ, λοιπόν, προάγει πρώτα τον ανοιχτό διάλογο εντός και εκτός των επιχειρήσεων και, κατ' επέκταση, τη συνεργασία στον κοινωνικό και δημόσιο τομέα για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής. Όλα αυτά επιτυγχάνονται καθώς η ΕΚΕ «αντιπροσωπεύει μία νέα στρατηγική σκέψη και επιχειρηματική διοίκηση, βάσει της οποίας οι οργανισμοί διαχειρίζονται τον αντίκτυπό τους στην κοινωνία, αποσκοπώντας στη διατήρηση μιας καλής εταιρικής φήμης και συνεισφέροντας ταυτόχρονα στην οικονομική και κοινωνική ευημερία» (Πουλιόπουλος κ.α., 2018).

Όπως γίνεται φανερό, η ΕΚΕ έχει δεχθεί και κριτική για το ρόλο που διαδραματίζει. Οι επικριτές της θεωρούν ότι η ΕΚΕ δεν είναι τίποτα άλλο από μια προσωρινή τάση. «Οι αντίπαλοί της θεωρούν ότι η ΕΚΕ δεν είναι παρά ένα προπέτασμα καπνού ή ένας τρόπος για τις ανήθικες επιχειρήσεις να καλύψουν τις ατασθαλίες τους, την κακοδιοίκηση και τη διαφθορά» (Πουλιόπουλος κ.α., 2018). Με άλλα λόγια, οι επιχειρήσεις προσπαθούν να κερδίσουν οικονομικά οφέλη προσελκύοντας πελάτες, επιδεικνύοντας αυξημένη κοινωνική συνείδηση και φροντίδα για τους εργαζομένους τους, οι οποίοι θα συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση. Ορισμένοι θα μπορούσαν να υποστηρίξουν ότι η ΕΚΕ λειτουργεί σαν «Κολυμβήθρα του Σιλβάμ», οδηγώντας στην αναζωογόνηση, αναμόρφωση και εξαγνισμό των «αμαρτιών» των επιχειρήσεων (Νικολαΐδης, 2015).

1.5 Οι Αρχές του UN GLOBAL COMPACT

Τα τελευταία χρόνια, έχουν αναπτυχθεί διάφορες πρωτοβουλίες από διεθνείς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Το 1999, τα Ηνωμένα Έθνη σύναψαν το Οικουμενικό Σύμφωνο (Global Compact), το οποίο έχει προσελκύσει τη συμμετοχή περισσότερων από 3.500 επιχειρήσεων παγκοσμίως. Ο στόχος του Συμφώνου είναι να προσκαλέσει τις μεγάλες παγκόσμιες εταιρείες να δημιουργήσουν μια διεθνή συμφωνία βασισμένη σε κοινές αρχές και αξίες, που θα προσδώσουν ανθρωπιστική διάσταση στην παγκόσμια οικονομία (Βαξεβανίδου, 2011).

Οι αρχές του UN GLOBAL COMPACT για την ΕΚΕ κατηγοριοποιούνται σε 4 κύριες κατηγορίες που αφορούν: 1) στα **ανθρώπινα δικαιώματα**, 2) στις **συνθήκες εργασίας**, 3) στο **περιβάλλον** και 4) στην **καταπολέμηση της διαφθοράς**. Η **πρώτη αρχή** αναφέρεται στην υποχρέωση των επιχειρήσεων να υποστηρίζουν και να σέβονται την προστασία των διεθνώς αναγνωρισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τονίζει ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να εξασφαλίζουν ότι δεν συμμετέχουν/συνεισφέρουν σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η **δεύτερη αρχή** αφορά στη δέσμευση των επιχειρήσεων να προάγουν την ελευθερία συνδικαλιστικής δράσης και να αναγνωρίζουν το δικαίωμα για συλλογικές διαπραγματεύσεις. Εστιάζει στην υποχρέωση των επιχειρήσεων να καταπολεμούν κάθε μορφή καταναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, οι επιχειρήσεις πρέπει να αγωνίζονται για την εξάλειψη της παιδικής εργασίας, καθώς και για την εξάλειψη των διακρίσεων στον τομέα των προσλήψεων και της απασχόλησης. Η **τρίτη αρχή** ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να υιοθετούν προληπτικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων και υπογραμμίζει την υποχρέωσή τους να αναλαμβάνουν δράση για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής υπευθυνότητας, την προώθηση και υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών. Η **τέταρτη αρχή** καλεί τις επιχειρήσεις να αντιτίθενται σε κάθε μορφή διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένων των εκβιασμών και των δωροδοκιών.

1.6 Θεσμικό Πλαίσιο στην Ελλάδα

Το πλαίσιο λειτουργίας της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ) είναι ιδιαίτερα σύνθετο, καθώς δεν υπάρχει ένας ενιαίος θεσμικός κανονιστικός χάρτης, αλλά περιορίζεται σε διάφορες επιμέρους ρυθμίσεις (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2019). Σε διεθνές επίπεδο, οι κατευθυντήριες γραμμές και οι συμβάσεις που αφορούν στην ΕΚΕ προέρχονται από Διεθνείς Οργανισμούς και είναι αναγνωρισμένες από αρμόδιους φορείς και κυβερνητικούς οργανισμούς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε, παράλληλα, στρατηγικές και οδηγίες που ενσωματώθηκαν στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών-μελών. Η Ελλάδα, στηριζόμενη στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και στις διεθνείς κατευθύνσεις, δημιούργησε νομοθεσίες που σχετίζονται με την ΕΚΕ σε διάφορες πτυχές και σε διαφορετικό βαθμό (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2019). Ο τελικός στόχος είναι να ενοποιηθούν όλες αυτές οι νομοθετικές ρυθμίσεις σε ένα ενιαίο εθνικό στρατηγικό πλαίσιο. Ακολουθώντας, καταγράφεται μια χρονολογική ανασκόπηση του ελληνικού, ευρωπαϊκού και διεθνούς πλαισίου (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2019):

- N.2079/1952: Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 29 για την εξάλειψη κάθε μορφής καταναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας.
- N.3248/1955: Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 95 για την προστασία του ημερομισθίου.
- N.3251/1955: Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 102 για τα ελάχιστα όρια της κοινωνικής ασφάλισης.
- N. 4204/1961: Επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 87, η οποία αφορά στη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και στην προστασία των δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη συνδικαλιστική δράση.
- N.4205/1961: Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 98 για την εφαρμογή των αρχών του δικαιώματος της οργάνωσης και της συλλογικής διαπραγμάτευσης.
- 1976: Πρώτες οδηγίες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD) για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, με συνεχιζόμενες αναθεωρήσεις, η τελευταία το 2011.
- N. 1182/1981: Επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 138, η οποία αφορά στον καθορισμό του ελάχιστου ορίου ηλικίας για την απασχόληση, με στόχο την εξάλειψη της παιδικής εργασίας.
- N.1426/1984: Κύρωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη που προστατεύει οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η εργασία και η στέγαση.
- 2000: Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησαν στην υιοθέτηση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος διασφαλίζει προσωπικά, πολιτικά, αστικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα για τους πολίτες και τους μόνιμους κατοίκους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 2000: Οικουμενικό Σύμφωνο του ΟΗΕ, το οποίο καλεί τις επιχειρήσεις να ευθυγραμμίσουν τις πρακτικές τους με 10 παγκοσμίως αποδεκτές αρχές σε τομείς όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι συνθήκες εργασίας, το περιβάλλον και η καταπολέμηση της διαφθοράς.
- N.2918/2001: Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 182 για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας και την άμεση δράση για την εξάλειψή τους.

- Ν.3304/2005: Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και εργασία, ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.
- 2006: Τριμερής Διακήρυξη Αρχών του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ILO) για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις.
- ΠΔ 148/2009: Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη και την αναγνώριση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».
- Ν. 3850/2010: Θεσπίζει τον Κώδικα Νομοθεσίας που αφορά στην προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων στον εργασιακό τους χώρο.
- Ν.3855/2010: Πράσινες Δημόσιες Συμβάσεις και ανάπτυξη σχετικής εθνικής πολιτικής.
- Ν.3896/2010: Ισότητα ευκαιριών και ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στην εργασία και απασχόληση.
- 2010: Έκδοση του προτύπου ISO 26000 για την Κοινωνική Ευθύνη.
- 2011: Κατευθυντήριες οδηγίες του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις επιχειρήσεις.
- CSR COM/2011/681: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΚΕ.
- Ν.4019/2011: Νόμος για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.
- Οδηγία 2012/27/ΕΕ: Ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας, με στόχους για την επίτευξη βελτιώσεων στον τομέα.
- Ν. 4074/2012: Επικυρώνει τη Σύμβαση που αφορά στα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, ενισχύοντας τη δέσμευση για την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων τους.
- Ν.4093/2012: Καθορισμός του κατώτατου μισθού και εφαρμογή πιλοτικού προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.
- Οδηγία 2013/34/ΕΕ για τις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων.
- Υπουργική Απόφαση 135/2014: Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων.
- Οδηγία 2013/34/ΕΕ για τη δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών και ψηφοφορία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Επιπλέον, υπάρχει πλήθος εθνικών πολιτικών, προγραμμάτων και σχεδίων δράσης που σχετίζονται με την ΕΚΕ και χρηματοδοτούνται ή ενσωματώνονται στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ). Αυτά τα σχέδια περιλαμβάνουν δράσεις που προωθούν -άμεσα ή έμμεσα- την κοινωνική υπευθυνότητα των επιχειρήσεων και αφορούν σε διάφορους τομείς, όπως αναφέρεται παρακάτω (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2019):

- Πολιτικές που συνδέονται με τη διαχείριση αποβλήτων, όπως για παράδειγμα η εφαρμογή διαδικασιών για την ανακύκλωση ή απόρριψη του τέλους ζωής (end-of-life) αυτοκινήτων, σκαφών, μεταχειρισμένων ελαστικών, χρησιμοποιημένων μπαταριών, καθώς και την απόρριψη ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών. Αυτές οι πολιτικές περιλαμβάνουν επίσης τη διαχείριση υλικών από κατεδάφιση, κατασκευές και εκσκαφές και τη διαχείριση βιομηχανικών ελαίων.
- Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ενσωμάτωση των Ρομά, το οποίο διαμορφώθηκε από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης το 2011. Το σχέδιο αυτό στοχεύει στην εξάλειψη των διακρίσεων που βασίζονται σε φύλο, φυλετική και εθνοτική καταγωγή, θρησκεία ή άλλες προσωπικές πεποιθήσεις, με σκοπό την κοινωνική ένταξη των Ρομά.
- Επιπλέον, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που καταρτίστηκε το 2014 από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, αποσκοπεί στην προστασία και προώθηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εναρμονιζόμενο με τις διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες.
- Η ενίσχυση του πράσινου τουρισμού μέσω του ΕΣΠΑ, με πρόγραμμα που παρέχει οικονομικά κίνητρα στις τουριστικές επιχειρήσεις για την ανάπτυξη υποδομών και διαδικασιών που σέβονται το περιβάλλον και προάγουν τη βιωσιμότητα.
- Το πρόγραμμα Νέα Καινοτομική Επιχειρηματικότητα (ΕΣΠΑ), το οποίο παρέχει υποστήριξη σε νέες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) που αναπτύσσουν και προωθούν καινοτόμες επιχειρηματικές ιδέες, με στόχο τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.
- Πρόγραμμα Πράσινης Επιχείρησης (ΕΣΠΑ), το οποίο προωθεί την περιβαλλοντική διάσταση στη λειτουργία των επιχειρήσεων, δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ενσωμάτωσή της στη διαδικασία παραγωγής και στην εφοδιαστική αλυσίδα των εταιρειών.

- Πρόγραμμα κατάρτισης για την έξοδο από την κρίση, που ενσωματώνει τη διάσταση της Πράσινης Επιχειρηματικότητας, της ΕΚΕ και της Κοινωνικής Οικονομίας. Στόχος του προγράμματος είναι να ενισχυθούν οι δεξιότητες των εργαζομένων, προκειμένου να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους και να αντεπεξέλθουν στις δυσκολίες της οικονομικής κρίσης.
- Πρόγραμμα Eco-Commerce (ΕΣΠΑ), το οποίο ενισχύει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ώστε να αναλάβουν δράσεις στον τομέα της Πράσινης Επιχειρηματικότητας, με έμφαση στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στη δημόσια υγεία και να αναπτύξουν δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης για την ενίσχυση των τοπικών κοινωνιών και των πιο ευάλωτων ομάδων.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η εθνική νομοθεσία ρυθμίζει ποικίλα ζητήματα που αφορούν στην ΕΚΕ, καλύπτοντας το περιβάλλον, τις επιχειρηματικές δραστηριότητες, τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, τις σχέσεις με την κοινωνία και τη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Παρ' όλα αυτά, οι ρυθμίσεις παραμένουν αποσπασματικές και δεν έχουν ενοποιηθεί σε ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο εθνικό στρατηγικό πλαίσιο δράσης για την ΕΚΕ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2019). Για αυτό τον λόγο, η ενσωμάτωση όλων των νομοθετικών πρωτοβουλιών και πολιτικών σε ένα ενιαίο στρατηγικό σχέδιο για την ΕΚΕ είναι αναγκαία, προκειμένου να υπάρξει μεγαλύτερη συντονισμένη δράση και να επιτευχθούν πιο αποτελεσματικά τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

1.7 ΕΚΕ στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, όπως και σε διεθνές επίπεδο, η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) θεωρείται μια σημαντική πολιτική στάση και στρατηγική που προάγει την αειφόρο ανάπτυξη. Ειδικότερα, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις συνδέονται άρρηκτα με το κοινωνικό σύνολο, οφείλουν να δεσμεύονται απέναντι στις αρχές και στις αξίες που διαμορφώνουν τον πολιτισμό μας, όπως ο σεβασμός προς τον άνθρωπο, η παροχή ίσων ευκαιριών και ο σεβασμός προς το περιβάλλον (Βαξεβανίδου, 2011).

Ωστόσο, ένα από τα βασικά προβλήματα που ανακύπτουν γύρω από την κατανόηση της ΕΚΕ είναι ότι οι επιχειρήσεις την αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο. Στην Ελλάδα, η υιοθέτηση και εφαρμογή των αρχών της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη. Μόλις τα τελευταία χρόνια, οι πρώτες πρωτοβουλίες άρχισαν να εμφανίζονται στον συγκεκριμένο τομέα, με ένα σχετικά μικρό ποσοστό επιχειρήσεων που

δραστηριοποιούνται στη χώρα, κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις και όμιλοι, να διαθέτουν ολοκληρωμένα προγράμματα ΕΚΕ. Αυτή η τάση διαφοροποιείται αισθητά σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη, όπου το αντίστοιχο ποσοστό είναι πολύ υψηλότερο (Ασπρίδης, 2015).

Η έλλειψη ομοιογένειας στην αντίληψη και εφαρμογή της ΕΚΕ στη χώρα αποτελεί ένα σημαντικό εμπόδιο στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και στην ενίσχυση της κοινωνικής ευθύνης. Η περαιτέρω ενσωμάτωσή της σε εθνικές στρατηγικές και πολιτικές μπορεί να ενισχύσει τη συνεργασία των επιχειρήσεων με την κοινωνία και το περιβάλλον, προάγοντας την αειφορία και τη δίκαιη ανάπτυξη.

Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι ένας Μη Κερδοσκοπικός Σύνδεσμος Επιχειρήσεων που συστάθηκε τον Ιούνιο του 2000 από μια ομάδα κορυφαίων επιχειρηματικών φορέων και εταιρειών, με σκοπό τη διάδοση των αξιών της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ) και την προώθησή της τόσο στον επιχειρηματικό όσο και στον κοινωνικό τομέα. Αποτελεί τον εθνικό εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Συμμαχίας CSR Europe, η οποία εκπροσωπεί περισσότερες από 1.500 επιχειρήσεις, με 18 εθνικούς αντιπροσώπους σε 15 χώρες. Σήμερα, το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ αριθμεί 125 μέλη, με περισσότερες από 300 δράσεις και 522 εκπροσώπους από τα μέλη του (CRS Hellas Network, 2019). Η αποστολή του Δικτύου CSR Hellas είναι η προώθηση και η ενσωμάτωση της υπεύθυνης επιχειρηματικότητας στις ελληνικές επιχειρήσεις και οργανισμούς, προκειμένου να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητά τους μέσω πρακτικών που (CRS Hellas Network, 2019):

- Υποστηρίζουν την οικονομική και βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων στις οποίες δραστηριοποιούνται.
- Μειώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους στο περιβάλλον και στους φυσικούς πόρους.
- Εξασφαλίζουν υγιεινές και ασφαλείς συνθήκες εργασίας για τους εργαζομένους.
- Διασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες απασχόλησης και επαγγελματικής ανέλιξης.
- Προφέρουν στους μετόχους τους ικανοποιητική απόδοση μέσω υπεύθυνης κοινωνικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Για την ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της συμμετοχής όλο και περισσότερων επιχειρήσεων στην ενσωμάτωση στρατηγικών Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ) στις δραστηριότητές τους, το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη έχει θέσει και επιδιώκει την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων που αφορούν στη διάδοση και προώθηση των αρχών της ΕΚΕ σε επιχειρηματικό και κοινωνικό επίπεδο. Αυτοί οι στόχοι περιλαμβάνουν, σύμφωνα με το CRS Hellas Network (2019):

- Την παροχή συνεχιζόμενης ενημέρωσης και τη διάδοση πληροφοριών για την ΕΚΕ σε επιχειρήσεις και οργανισμούς, με στόχο την ενίσχυση της κατανόησης και εφαρμογής των αρχών της ΕΚΕ.
- Την ενίσχυση της δικτύωσης και της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, συλλογικών φορέων, κοινωνικών οργανώσεων και άλλων θεσμών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, για την ανταλλαγή εμπειριών και την προώθηση καλών πρακτικών στην ΕΚΕ.
- Την ευαισθητοποίηση, όχι μόνο της επιχειρηματικής κοινότητας, αλλά και του ευρύτερου κοινού, σχετικά με τις κοινωνικές δράσεις που υλοποιούν οι επιχειρήσεις και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη τοπικών, εθνικών και διεθνών κοινωνικών πρωτοβουλιών.
- Την προώθηση της κινητοποίησης των επιχειρήσεων και την ανάπτυξη συνεργασιών για την υλοποίηση προγραμμάτων που στοχεύουν στην κοινωνική προσφορά και στην από κοινού αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, όπως η φτώχεια, η εκπαίδευση και η υγεία.
- Την προσαρμογή, μεταφορά και διάδοση καλών πρακτικών στον τομέα της κοινωνικής συνοχής και της ΕΚΕ, με σκοπό την αποτελεσματική ενσωμάτωσή τους σε επιχειρηματικά μοντέλα και στρατηγικές.
- Την ανάπτυξη και υποστήριξη δράσεων από τις επιχειρήσεις που στοχεύουν στην επίτευξη των σκοπών του Δικτύου, καθώς και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσω υπεύθυνων και ηθικών επιχειρηματικών πρακτικών.

Επιπλέον, από τον Μάιο του 2005, στην Ελλάδα λειτουργεί το Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής, το οποίο είναι μέλος του European Business Ethics Network (European Business Ethics Network, 2013). Σκοπός του Ινστιτούτου είναι η προώθηση των αρχών της επιχειρηματικής ηθικής, της ΕΚΕ και της εταιρικής διακυβέρνησης τόσο στον ιδιωτικό τομέα όσο και στον δημόσιο, ενώ παράλληλα συνεργάζεται με την ακαδημαϊκή κοινότητα και εθελοντικούς οργανισμούς. Η φιλοσοφία του Ινστιτούτου επικεντρώνεται στην ανάγκη να διέπεται η ΕΚΕ από αρχές ηθικής και υπευθυνότητας, οι οποίες πρέπει να κατευθύνουν τις επιχειρηματικές δράσεις εντός του ανταγωνιστικού

επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Συνεπώς, οι επιχειρήσεις καλούνται να λειτουργούν με σεβασμό στους κανόνες, να τηρούν τον νόμο και να παρέχουν στους καταναλωτές πλήρη και ακριβή πληροφόρηση για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους, διασφαλίζοντας την εμπιστοσύνη και τη διαφάνεια στις σχέσεις τους με το κοινό (Λαζαρίδης & Δρυμπέτας, 2011).

Ινστιτούτο Εταιρικής Ευθύνης

Για να προσφέρει στις ελληνικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις ένα εργαλείο διεθνώς αναγνωρισμένο για την αξιολόγηση της απόδοσής τους σε θέματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ), το 2008 ιδρύθηκε το Ινστιτούτο Εταιρικής Ευθύνης. Πρόκειται για μια Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία, η οποία έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα να εκπροσωπεί τον Δείκτη Εταιρικής Ευθύνης (CR Index) στην Ελλάδα, σε συνεργασία με το BITC (το Βρετανικό Δίκτυο για την ΕΚΕ). Από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα, δεκάδες ελληνικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν συμμετάσχει στην αξιολόγηση μέσω του CR Index. Αυτές οι επιχειρήσεις, που απασχολούν χιλιάδες εργαζομένους και παίζουν σημαντικό ρόλο στην ελληνική οικονομία, επιλέγουν να αξιολογηθούν βάσει αυτού του διεθνούς συστήματος (Ανούσου, 2017).

Ο κύριος στόχος του Ινστιτούτου είναι να παρέχει στις ελληνικές επιχειρήσεις και οργανισμούς ένα εργαλείο που αποτελεί παγκόσμιο σημείο αναφοράς για την αναγνώριση της απόδοσής τους στον τομέα της ΕΚΕ, βάσει διεθνών προτύπων και κριτηρίων. Ο Δείκτης Εταιρικής Ευθύνης (CR Index) θεωρείται ο πιο σημαντικός δείκτης διεθνώς για τη μέτρηση της απόδοσης των επιχειρήσεων στον τομέα της ΕΚΕ. Λειτουργεί ως εθνικός δείκτης σε πολλές χώρες και είναι ένα από τα κορυφαία εργαλεία αξιολόγησης στον κόσμο. Η μέθοδος του CR Index επικεντρώνεται στη μέτρηση της απόδοσης των επιχειρήσεων σε τέσσερις βασικούς τομείς, αξιολογώντας τις ενέργειες και τις επιπτώσεις τους (CRI, 2019):

1. **Στην κοινωνία:** Αξιολογείται η στήριξη των επιχειρήσεων προς τοπικές και εθνικές κοινωνικές πρωτοβουλίες. Ο στόχος είναι να ενισχύσουν τις σχέσεις με τις κοινωνίες όπου δραστηριοποιούνται, χτίζοντας σχέσεις εμπιστοσύνης και συμβάλλοντας θετικά στις ανάγκες αυτών των κοινοτήτων.
2. **Στο περιβάλλον:** Εξετάζονται οι πολιτικές και οι ενέργειες των επιχειρήσεων που αποσκοπούν στη μείωση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στις πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

και τη μετάβαση σε ένα οικονομικό μοντέλο χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Οι επιχειρήσεις καλούνται να κατανοήσουν ότι αυτή η μετάβαση αποτελεί τόσο μια πρόκληση όσο και μια ευκαιρία για ανάπτυξη.

3. **Στην αγορά και τους καταναλωτές:** Εξετάζεται η ικανότητα των επιχειρήσεων να κατανοούν και να ανταποκρίνονται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των καταναλωτών. Αυτό περιλαμβάνει την υπεύθυνη πώληση προϊόντων και υπηρεσιών, εξασφαλίζοντας υψηλή ποιότητα και δίκαιες τιμές, αλλά και τη διατήρηση ισχυρών σχέσεων εμπιστοσύνης με τους πελάτες τους.
4. **Στους εργαζομένους:** Αξιολογούνται οι πολιτικές και οι πρακτικές που σχετίζονται με τις συνθήκες εργασίας. Αυτό περιλαμβάνει την εξασφάλιση της υγιεινής και της ασφάλειας στους χώρους εργασίας, την ειλικρινή επικοινωνία με τους εργαζομένους, καθώς και τη δίκαιη μεταχείριση. Οι επιχειρήσεις καλούνται να προωθούν ένα υγιές και υποστηρικτικό περιβάλλον εργασίας που ενισχύει την παραγωγικότητα και την ικανοποίηση των εργαζομένων.

Συνολικά, ο Δείκτης CRI παρέχει στις επιχειρήσεις ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη μέτρηση και τη βελτίωση των επιδόσεών τους σε θέματα ΕΚΕ, βοηθώντας τις να αναπτύξουν στρατηγικές που, όχι μόνο ενισχύουν την ανταγωνιστικότητά τους, αλλά και συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι δράσεις του Ινστιτούτου Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΙΕΚΕ) επικεντρώνονται στην ενίσχυση της παρουσίας και της σημασίας της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ) στην Ελλάδα, με στόχο να τοποθετηθούν οι ελληνικές επιχειρήσεις στον παγκόσμιο χάρτη, όπου διακρίνονται εταιρείες για τις επιδόσεις τους σε αυτόν τον τομέα. Ανάμεσα στους κύριους στόχους του Ινστιτούτου περιλαμβάνονται τα εξής (CRI, 2019):

α. Η ανάπτυξη και εφαρμογή πρωτοβουλιών που προάγουν, ενισχύουν και υποστηρίζουν την ΕΚΕ και την Αειφόρο Ανάπτυξη. Μέσα από αυτές τις ενέργειες επιδιώκεται η διάδοση των αξιών αυτών σε περισσότερες επιχειρήσεις και φορείς.

β. Η παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών σε μέλη του Ινστιτούτου, αλλά και σε τρίτους φορείς, όπως εταιρείες, δημόσιες αρχές, ινστιτούτα ή εκπαιδευτικά ιδρύματα. Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν την υποστήριξη δραστηριοτήτων οι οποίες στοχεύουν στην ενίσχυση της ΕΚΕ μέσω ειδικών εργαλείων, όπως οι δείκτες αξιολόγησης εταιρικής υπευθυνότητας.

γ. Η συμμετοχή σε προγράμματα ανάπτυξης και έρευνας που σχετίζονται με την ΕΚΕ και την Αειφόρο Ανάπτυξη, με σκοπό τη δημιουργία καινοτόμων ιδεών και πρακτικών.

δ. Η σύναψη συνεργασιών με δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), καθώς και ακαδημαϊκά ή ερευνητικά δίκτυα από την Ελλάδα και το εξωτερικό, με στόχο την προώθηση της ΕΚΕ.

Το Ινστιτούτο, ως Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία, βασίζεται στη στήριξη της ελληνικής επιχειρηματικής κοινότητας, που ενδιαφέρεται για τη θεμελίωση και την περαιτέρω ανάπτυξη του θεσμού της ΕΚΕ στη χώρα. Στο πλαίσιο αυτό, δίνεται η δυνατότητα στις εταιρείες και τους οργανισμούς να συνδέσουν το όνομά τους με πρωτοβουλίες διεθνούς κύρους, όπως το CRI, ο πρώτος εθνικός δείκτης Εταιρικής Ευθύνης στην Ελλάδα. Για την υλοποίηση αυτού του οράματος, τα ιδρυτικά μέλη και η Ομάδα Εργασίας του Ινστιτούτου έχουν επενδύσει σημαντικούς πόρους, υλικούς και άυλους (CRI, 2019).

Τα τελευταία χρόνια, ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις και οργανισμοί στην Ελλάδα δείχνουν ενδιαφέρον για την εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Το 2012, περίπου 35 απολογισμοί εκπονήθηκαν στη χώρα σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του GRI16. Παρόλα αυτά, η νομοθεσία δεν επιβάλλει στις επιχειρήσεις την έκδοση τέτοιων απολογισμών, ούτε προσδιορίζει τις απαιτήσεις για το περιεχόμενο, τη δομή ή τον έλεγχο αυτών. Αν και οι ελληνικοί νόμοι καλύπτουν μεμονωμένα θέματα όπως η υγιεινή, η ασφάλεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι συλλογικές συμβάσεις, δεν παρέχεται ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για την ΕΚΕ (Παντελαίου & Κολλυδάς, 2014).

Παρά τις οικονομικές δυσκολίες των τελευταίων ετών, πολλές ελληνικές επιχειρήσεις αναγνωρίζουν τη σημασία της ΕΚΕ και συνεχίζουν να επενδύουν σε σχετικές δράσεις. Σύμφωνα με έρευνα του Κέντρου Αειφορίας CSE, το 67% των εταιρειών διατήρησε σταθερές τις δαπάνες του για την ΕΚΕ, ενώ το 17% τις αύξησε. Για το μέλλον, το 83% των εταιρειών σχεδιάζει να διατηρήσει τα επίπεδα επένδυσης, ενώ το υπόλοιπο 17% σκοπεύει να τα αυξήσει περαιτέρω. Αυτή η έρευνα, που διεξήχθη σε συνεργασία με το ΙΕΚΕ, αναδεικνύει την προτεραιότητα που δίνουν οι επιχειρήσεις στην ΕΚΕ, ακόμη και σε περιόδους οικονομικών προκλήσεων (Δαμουλιανού, 2014).

1.8 Πρακτικές

Εάν θελήσουμε να ταξινομήσουμε τις πρακτικές των επιχειρήσεων σχετικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ), μπορούμε να τις κατηγοριοποιήσουμε σε πέντε βασικές ομάδες, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Βαξεβανίδου, 2011).

1. **Επιχειρήσεις με βασική προσέγγιση, χωρίς ουσιαστική δράση:** Σε αυτό το επίπεδο βρίσκονται οι επιχειρήσεις που περιορίζονται στη σύνταξη ενός εγχειριδίου καλής συμπεριφοράς. Στο έγγραφο αυτό εκφράζονται μόνο γενικές προθέσεις και συστάσεις που σχετίζονται με την κοινωνία και το περιβάλλον, χωρίς να συνοδεύονται από συγκεκριμένες, ουσιαστικές δράσεις.
2. **Επιχειρήσεις με αποσπασματική εφαρμογή της ΕΚΕ:** Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται επιχειρήσεις που προσεγγίζουν την ΕΚΕ κατά τρόπο σποραδικό και χωρίς συνεκτικό πλάνο. Συνήθως, δημιουργούν έξοδα για δράσεις που δεν αποφέρουν κάποιο σημαντικό αποτέλεσμα, καθώς η ΕΚΕ δεν αποτελεί μέρος της σταθερής στρατηγικής τους. Οι δράσεις αυτές συχνά ενεργοποιούνται ως απάντηση σε κοινωνικές πιέσεις ή πρόσκαιρα ζητήματα και στερούνται μακροπρόθεσμης προοπτικής. Οι επιχειρήσεις θέτουν οι ίδιες τους στόχους τους, εφαρμόζουν τα προγράμματά τους και λαμβάνουν όποια διορθωτικά μέτρα απαιτούνται, χωρίς να συνεργάζονται με εξωτερικούς φορείς (Λαζαρίδης & Δρυμπέτας, 2011).
3. **Επιχειρήσεις με επιλεκτική εφαρμογή της ΕΚΕ:** Σε αυτό το επίπεδο, οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν την ΕΚΕ κατά βούληση, επιλέγοντας δράσεις που θεωρούν ότι εξυπηρετούν καλύτερα τους στόχους τους. Υπάρχουν επιχειρήσεις που ακολουθούν περιβαλλοντικά πρότυπα και εξειδικευμένα συστήματα διαχείρισης. Σε αυτή την περίπτωση, οι επιχειρήσεις υιοθετούν συγκεκριμένα προγράμματα ΕΚΕ, θέτουν στόχους, αναλαμβάνουν δράσεις, εφαρμόζουν ελέγχους και στη συνέχεια αξιολογούν τα αποτελέσματα. Επίσης, εφαρμόζονται προσεγγίσεις που είναι κοινές για επιχειρήσεις με ομοειδείς δραστηριότητες ή εκείνες που λειτουργούν σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές (όπως η ΕΕ ή οι ΗΠΑ). Η παρακολούθηση γίνεται από την ίδια την επιχείρηση, μέσω διαγνωστικών εργαλείων ή με τη συνεργασία εξειδικευμένων τρίτων φορέων (Λαζαρίδης & Δρυμπέτας, 2011).
4. **Επιχειρήσεις με ενσωμάτωση της ΕΚΕ στη συνολική λειτουργία:** Σε αυτό το επίπεδο, οι επιχειρήσεις ενσωματώνουν την ΕΚΕ σε όλες τις καθημερινές δραστηριότητες και λειτουργίες τους. Η ΕΚΕ γίνεται μέρος ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και λαμβάνεται υπόψη σε κάθε επιχειρηματική απόφαση. Η προσέγγιση αυτή αντικατοπτρίζει μια πιο ώριμη στάση απέναντι στην ΕΚΕ, καθώς εντάσσεται στον πυρήνα της στρατηγικής τους (Πουλιόπουλος κ.α., 2018).
5. **Επιχειρήσεις που δημιουργούν ολιστική στρατηγική ΕΚΕ:** Στην τελευταία κατηγορία ανήκουν οι επιχειρήσεις που, πέρα από την εφαρμογή ενός προγράμματος ΕΚΕ, αναπτύσσουν στρατηγικές ολιστικού χαρακτήρα και προχωρούν σε διαρκή διάλογο με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Εδώ, η ΕΚΕ εξελίσσεται

σε ένα εργαλείο δημιουργίας διαμοιραζόμενης αξίας για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, προάγοντας την καινοτομία και τη συνεργασία.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί η συνεισφορά του Archie Carroll (1998), ο οποίος έχει αναπτύξει μια ευρέως αποδεκτή προσέγγιση στην ΕΚΕ, ορίζοντας τέσσερις βασικές κατηγορίες προσδοκιών για τις επιχειρήσεις:

α. Οικονομικές προσδοκίες: Αυτές αποτελούν τη θεμελιώδη προϋπόθεση ύπαρξης των επιχειρήσεων. Περιλαμβάνουν τη διασφάλιση της κερδοφορίας, τη διατήρηση θέσεων εργασίας, την ορθή μισθοδοσία, καθώς και την παροχή ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών σε προσιτές τιμές.

β. Νομικές προσδοκίες: Οι επιχειρήσεις καλούνται να λειτουργούν εντός του νομικού πλαισίου που ορίζεται από την πολιτεία, διασφαλίζοντας ότι οι πρακτικές τους είναι αποδεκτές από την κοινωνία και δεν παραβιάζουν το κοινωνικό συμβόλαιο.

γ. Ηθικές προσδοκίες: Αυτές σχετίζονται με τις αξίες και τις αρχές που καθορίζουν τις σχέσεις των επιχειρήσεων με τους εργαζόμενους, τους πελάτες και την τοπική κοινωνία.

δ. Φιλανθρωπικές προσδοκίες: Αφορούν στην προαιρετική συμμετοχή των επιχειρήσεων σε δράσεις κοινωνικής προσφοράς, όπως δωρεές, παροχή υποτροφιών ή βελτίωση των συνθηκών εργασίας μέσω υποδομών αναψυχής (Κιουλμπαξιώτη, 2013).

1.9 ΕΚΕ στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Η πλειονότητα της κοινωνίας έχει εξοικειωθεί με τις δράσεις που αφορούν την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ), κυρίως μέσα από την προβολή που λαμβάνουν αυτές οι δραστηριότητες από μεγάλες επιχειρήσεις. Αυτή η σύνδεση μεταξύ της ΕΚΕ και των μεγαλύτερων εταιρειών δεν είναι τυχαία. Οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στο γεγονός ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις διαθέτουν σημαντικούς οικονομικούς πόρους, οι οποίοι τους επιτρέπουν να επενδύουν σε δαπανηρά μέσα επικοινωνίας υψηλής απήχησης, όπως η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, οι ενημερωτικές ιστοσελίδες και τα έντυπα μέσα ενημέρωσης. Επιπλέον, μπορούν να χρηματοδοτήσουν εκτεταμένες καμπάνιες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αυξάνοντας ακόμη περισσότερο την προβολή τους (Garay & Font, 2011).

Οι αυξημένοι οικονομικοί πόροι των μεγάλων εταιρειών τους παρέχουν τη δυνατότητα, όχι μόνο να σχεδιάζουν και να υλοποιούν πολύπλοκες δράσεις ΕΚΕ, αλλά και να εκδίδουν Κοινωνικούς Απολογισμούς, που πλέον αποτελούν υποχρέωση για τις

επιχειρήσεις βάσει ευρωπαϊκών οδηγιών. Όλα αυτά συμβάλλουν στην ταύτιση της έννοιας της ΕΚΕ με τις μεγάλες εταιρείες και τις πολυεθνικές. Ακόμη και τα εργαλεία μέτρησης και αξιολόγησης των δράσεων ΕΚΕ είναι σχεδιασμένα με βάση τις ανάγκες αυτών των εταιρειών και όχι εκείνων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες είναι πιο συνήθεις στη χώρα μας (Jenkins, 2009).

Το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που θέτει το σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον, ειδικά όσον αφορά την ΕΚΕ. Οι εκπρόσωποι των μικρομεσαίων επιχειρήσεων συχνά υποστηρίζουν ότι δεν είναι σε θέση να ενσωματώσουν την κοινωνική ευθύνη στις δραστηριότητές τους, εξαιτίας του υψηλού κόστους. Πολλοί θεωρούν επίσης ότι το μέγεθος της επιχείρησής τους δεν επηρεάζει σημαντικά το φυσικό περιβάλλον ή την τοπική κοινωνία. Αυτή η αντίληψη οδηγεί στην εντύπωση ότι η ΕΚΕ είναι προνόμιο μόνο των μεγάλων εταιρειών και πολυεθνικών (Jenkins, 2009).

Ωστόσο, η ΕΚΕ δεν είναι μόνο ζήτημα οικονομικών πόρων. Αφορά πρωτίστως στην αντίληψη και τη στάση της επιχείρησης απέναντι στις δυνατότητές της. Εκτός από τα διαθέσιμα μέσα, σημασία έχει η ικανότητα της επιχείρησης να σχεδιάζει και να υλοποιεί δράσεις που δημιουργούν προστιθέμενη αξία.

Παρόλο που οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις δεν διαθέτουν τις ίδιες δομές ή τους ίδιους προϋπολογισμούς με τις μεγάλες εταιρείες, συχνά ξεχωρίζουν για τις στενές σχέσεις που διατηρούν με το ανθρώπινο δυναμικό τους, τους προμηθευτές και την τοπική κοινωνία. Αυτές οι στενές σχέσεις δημιουργούν ένα οικογενειακό περιβάλλον που, από μόνο του, συνιστά μια άτυπη μορφή ΕΚΕ. Μέσω αυτής της άτυπης προσέγγισης, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να υποστηρίξουν τόσο τους υπαλλήλους τους, όσο και την ευρύτερη κοινωνία, χωρίς να απαιτείται η εφαρμογή δαπανηρών δράσεων (Garay & Font, 2011).

Για παράδειγμα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να:

- Εστιάζουν στην ποιότητα των προϊόντων τους και να επιλέγουν προμηθευτές με βάση συγκεκριμένες ποιοτικές προδιαγραφές.
- Αφιερώνουν χρόνο του προσωπικού τους για συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις που οργανώνονται από τον δήμο ή άλλους φορείς.
- Ελαχιστοποιούν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους, επενδύοντας σε φιλικό προς το περιβάλλον εξοπλισμό και προωθώντας την ανακύκλωση (Jenkins, 2009).

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που έχουν ήδη υιοθετήσει ορισμένες πρακτικές ΕΚΕ, όπως η συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις και η ενίσχυση των τοπικών κοινωνιών, καταφέρνουν να χτίσουν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους πελάτες τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ενδυναμώνονται οι σχέσεις τους με την τοπική κοινωνία, να αυξάνεται η ικανοποίηση και η παραγωγικότητα των εργαζομένων και να βελτιώνεται συνολικά η εικόνα της επιχείρησης.

Η επιτυχής εφαρμογή της ΕΚΕ απαιτεί την προσαρμογή των δράσεων στα χαρακτηριστικά κάθε επιχείρησης. Η φύση των δραστηριοτήτων, οι ιδιαιτερότητες του κλάδου και το κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση παίζουν καθοριστικό ρόλο (Jenkins, 2009).

Η διαδικασία ενσωμάτωσης της ΕΚΕ περιλαμβάνει :

1. Καθορισμό στόχων και προτεραιοποίηση των ενδιαφερόμενων μερών.
2. Επιλογή κατάλληλων δράσεων με μακροπρόθεσμο αντίκτυπο.
3. Ενίσχυση του διαλόγου με τους ενδιαφερόμενους για την εξειδίκευση του σχεδίου δράσης.
4. Απολογισμό και αξιολόγηση των δράσεων που υλοποιήθηκαν.

Η ΕΚΕ, συνεπώς, δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των μεγάλων επιχειρήσεων. Αντίθετα, αποτελεί μια φιλοσοφία που μπορούν να υιοθετήσουν όλες οι επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους. Παρά την περιορισμένη διαθεσιμότητα πόρων, καμία επιχείρηση δεν πρέπει να αποκλείεται από την ανάπτυξη δράσεων ΕΚΕ, αρκεί αυτές να προσαρμόζονται στις δυνατότητές της.

1.10 Γιατί η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη «κερδίζει» την αγορά

Η παρατεταμένη οικονομική ύφεση που έχει διαμορφώσει το επιχειρηματικό τοπίο τα τελευταία χρόνια οδηγεί σε βαθιές αλλαγές, καθιστώντας αναγκαίο τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου των επιχειρήσεων μέσα στην αγορά (Σπίντλα, 2009). Οι επιχειρήσεις, ως ενεργά μέλη της κοινωνίας, έχουν την ευκαιρία να αποδείξουν την κοινωνική τους ευθύνη προς τα ενδιαφερόμενα μέρη, τα οποία περιλαμβάνουν εργαζόμενους, πελάτες, συνεργάτες και την ευρύτερη κοινωνία. Για τον λόγο αυτό, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια αυξανόμενη τάση υιοθέτησης υπεύθυνων

πολιτικών και πρακτικών από τις επιχειρήσεις, που συχνά εστιάζουν είτε στην κοινωνική προσφορά είτε στη βελτίωση των λειτουργιών τους (Μπάρδα, 2016).

Οι δράσεις αυτές καλύπτουν συχνά διαφορετικούς πυλώνες της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ), όπως το ανθρώπινο δυναμικό, την αγορά, το περιβάλλον και την κοινωνία. Επειδή οι επιχειρήσεις αποτελούν οργανικό μέρος του κοινωνικού ιστού, η ενεργή συμμετοχή και ανάπτυξή τους απαιτεί αντίστοιχα συνεισφορά και υποστήριξη προς την κοινωνία με οποιονδήποτε τρόπο μπορούν (Κιουλμπαξιώτη, 2013). Μέσω της ΕΚΕ προβάλλονται αξίες όπως η υπευθυνότητα, η κοινωνική συνείδηση, η ευαισθησία και η επιχειρηματική ηθική. Η ίδια η έννοια της ΕΚΕ αφορά στην ισόρροπη διαχείριση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιδράσεων της λειτουργίας μιας επιχείρησης, με βάση το τρίπτυχο της οικονομικής ανάπτυξης, της βιωσιμότητας και της κοινωνικής συνοχής (Βαξεβανίδου, 2011).

Η ΕΚΕ, όμως, δεν περιορίζεται μόνο στη συμμόρφωση με νομικά πλαίσια ή σε παραδοσιακές φιλανθρωπικές δραστηριότητες, όπως οι δωρεές ή οι χορηγίες του παρελθόντος. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις καλούνται να αναλαμβάνουν ουσιαστικές ευθύνες που περιλαμβάνουν δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, την εφαρμογή καλύτερων εργασιακών πρακτικών και την υποστήριξη των τοπικών κοινοτήτων. Ταυτόχρονα, πρέπει να αναγνωρίζουν ότι η επιτυχία τους δεν εξαρτάται μόνο από την ποιότητα ή την τιμή των προϊόντων τους, αλλά και από τη συνολική αλληλεπίδρασή τους με τα ενδιαφερόμενα μέρη, καθώς λειτουργούν ως ζωντανά κύτταρα ενός ευρύτερου κοινωνικού συνόλου (Κιουλμπαξιώτη, 2013).

Οι δράσεις ΕΚΕ έχουν ιδιαίτερα θετική επίδραση στη φήμη μιας επιχείρησης, δημιουργώντας μια εικόνα υπευθυνότητας και αξιοπιστίας που μπορεί να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των πελατών και να προσελκύσει νέους συνεργάτες. Αυτή η θετική φήμη συμβάλλει μακροπρόθεσμα στην αύξηση της κερδοφορίας, γεγονός που καθιστά την ΕΚΕ μια στρατηγική επένδυση για τις επιχειρήσεις (Μπάρδα, 2016). Ειδικότερα, στο σύγχρονο περιβάλλον, η ΕΚΕ έχει εδραιωθεί ως αναπόσπαστο κομμάτι της επικοινωνιακής στρατηγικής και του marketing, προσδίδοντας αξία στην εταιρική εικόνα και ενισχύοντας τη θέση των επιχειρήσεων στην αγορά.

1.11 Η σημασία και η αναγκαιότητα της ΕΚΕ

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή, κατά την οποία η κοινωνικό-οικονομική κρίση είναι ιδιαίτερα έντονη, απαιτούνται νέα πρότυπα επιχειρηματικής λειτουργίας και ανάπτυξης. Αυτά τα πρότυπα διαμορφώνονται σε σημαντικό βαθμό μέσω της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ), η οποία αναδεικνύεται ως καταλυτικός παράγοντας (Μπάρδα, 2016). Η σημασία της ΕΚΕ υπογραμμίζεται από την προτεραιότητα που της δίνουν οργανισμοί όπως τα Ηνωμένα Έθνη και η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίοι την προωθούν ως μέσο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά, καθώς και για την προώθηση της αειφορίας και της κοινωνικής συνοχής.

Η ΕΚΕ πρωτοεμφανίστηκε ως ένα νέο μοντέλο επιχειρηματικής λογικής στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αποτέλεσμα της ταχύτατης εξέλιξης της παγκοσμιοποίησης, η οποία προκάλεσε ριζικές αλλαγές σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο (Λαζαρίδης & Δρυμπέτας, 2011). Αυτή η εξέλιξη καθορίστηκε από διάφορους παράγοντες, όπως η ενίσχυση του ρόλου των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ), η αυξημένη απαίτηση των καταναλωτών για προϊόντα υψηλής ποιότητας και περιβαλλοντικά φιλικά, οι συχνές περιβαλλοντικές καταστροφές, η ανάγκη προσέλκυσης επενδύσεων, η θεωρία των ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders) και η μετεγκατάσταση εταιρειών σε χώρες με χαμηλό κόστος εργασίας.

Η ΕΚΕ ενσωματώνει την έννοια της εθελοντικής δέσμευσης των επιχειρήσεων σε δράσεις που στοχεύουν στην κοινωνική συνοχή, την πρόοδο και την προστασία του περιβάλλοντος, πέραν των νομικών υποχρεώσεων (Βαξεβανίδου, 2011). Τα τελευταία αρκετά χρόνια, η ΕΚΕ κερδίζει ολοένα και μεγαλύτερη αναγνώριση, τόσο σε πολιτικό όσο και σε επιχειρηματικό επίπεδο, ενώ αποτελεί αντικείμενο εκτεταμένης διαβούλευσης και έρευνας, δημιουργώντας ένα δυναμικό ακαδημαϊκό πεδίο (Μπάρδα, 2016).

Η λογική πίσω από την ΕΚΕ βασίζεται στην ιδέα ότι οι σύγχρονες επιχειρήσεις πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν τους ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών, όπως οι πελάτες, οι μέτοχοι, οι εργαζόμενοι και οι περιβαλλοντικές οργανώσεις. Με αυτόν τον τρόπο, αναγνωρίζεται ότι οι επιχειρήσεις επηρεάζουν και επηρεάζονται από διάφορες κοινωνικές ομάδες, διαμορφώνοντας έναν πολυδιάστατο ρόλο (Βαξεβανίδου, 2011). Η ΕΚΕ επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς άξονες: οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό, αποτελώντας μια στρατηγική επένδυση παρά ένα επιπλέον έξοδο.

Η ενσωμάτωση της ΕΚΕ στην επιχειρηματική στρατηγική δικαιολογείται από δύο κύριους λόγους. Πρώτον, οι δράσεις ΕΚΕ παρέχουν στις κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις τη δυνατότητα να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στην αντιμετώπιση κρίσιμων κοινωνικών

ζητημάτων, όπως η ανεργία, ο υπεύθυνος δανεισμός και η υποστήριξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (Βαξεβανίδου, 2011). Δεύτερον, ανταποκρίνονται στην ανάγκη των καταναλωτών για αποκατάσταση της εμπιστοσύνης προς τις επιχειρήσεις και τα προϊόντα τους. Η ΕΚΕ λειτουργεί ως εργαλείο ενίσχυσης αυτής της εμπιστοσύνης, ειδικά σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά με καταναλωτές που είναι ενημερωμένοι και ευαισθητοποιημένοι σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα (Porter & Kramer, 2006).

Μέσα από αυτό το πρίσμα, η ΕΚΕ δεν αποτελεί απλώς μια τάση, αλλά μια αναγκαία προσαρμογή των επιχειρήσεων στις σύγχρονες απαιτήσεις της κοινωνίας και της αγοράς. Πρόκειται για μια προσέγγιση που ενισχύει την αμοιβαία ωφέλεια μεταξύ επιχειρήσεων και κοινωνίας, εξασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα και την προοπτική ανάπτυξης.

1.12 Από την ΕΚΕ στο ESG

Τις τελευταίες δεκαετίες η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) έχει μεταβληθεί ως έννοια υπό το φως των ραγδαίων εξελίξεων στο μέτωπο της βιωσιμότητας, που καθίσταται όλο και πιο απαραίτητη συνθήκη για τη λειτουργία των επιχειρήσεων. Η εξέλιξή της την έχει φέρει σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό του «σύμπαντος» ESG (Environmental, Social, Governance), που δίνει έμφαση σε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και κριτήρια εταιρικής διακυβέρνησης. Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον -με δεδομένη την απειλή της κλιματικής αλλαγής- στην κοινωνία -με ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κοινωνικό πλαίσιο και νέες ανάγκες- αλλά και τα νέα δεδομένα στην εταιρική διακυβέρνηση λαμβάνονται πλέον σοβαρά υπ' όψιν στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή βιώσιμων επιχειρηματικών πρακτικών. Μάλιστα, τα κριτήρια ESG γίνονται συχνά η βάση επενδυτικών αποφάσεων και μπορούν να αποδειχθούν ζωτικής σημασίας για το μέλλον μιας επιχείρησης.

1.13 Τι είναι το ESG

Τι είναι, όμως, το ESG; Πρόκειται για ένα πλέγμα κριτηρίων βάσει των οποίων αξιολογείται η βιωσιμότητα και το ηθικό προφίλ μιας επιχείρησης. Τα κριτήρια αυτά χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: τα περιβαλλοντικά, τα κοινωνικά και τα κριτήρια διακυβέρνησης. Αναλυτικά:

- **Τα περιβαλλοντικά κριτήρια (Environmental)** «μετρούν» το περιβαλλοντικό αποτύπωμα μιας επιχείρησης και τη στάση της απέναντι σε ζητήματα όπως η διαχείριση των φυσικών πόρων, η εξοικονόμηση της ενέργειας, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και το περιβαλλοντικό κανονιστικό πλαίσιο.
- **Τα κοινωνικά κριτήρια (Social)** εστιάζουν στις σχέσεις της εταιρείας με τους εργαζομένους της, τους πελάτες της, τους προμηθευτές της, αλλά και τον χώρο δράσης της. Ο τρόπος διαχείρισης των σχέσεων αυτών εξετάζεται υπό το πρίσμα των κοινωνικών κριτηρίων.
- **Τα κριτήρια διακυβέρνησης (Governance)** θέτουν στο μικροσκόπιο τις πρακτικές διαφάνειας, τη δομή του διοικητικού συμβουλίου και τη συμμόρφωση με νομικές και ηθικές υποχρεώσεις, το σύνολο δηλαδή της εταιρικής διακυβέρνησης.

Μάλιστα, το ESG έχει άμεση σύνδεση με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals - SDGs) του ΟΗΕ, οι οποίοι θέτουν τον πήχη διεθνώς για την εξάλειψη της φτώχειας, την προώθηση της ισότητας και την προστασία του περιβάλλοντος με συγκεκριμένες προτεραιότητες έως το 2030. Με την υιοθέτηση ESG κριτηρίων οι εταιρείες έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν σε έναν γενικότερο και υψηλότερο στόχο από αυτές, απογειώνοντας το ηθικό τους πλεονέκτημα. Πώς συνδέονται όμως ESG και SDGs;

Στο πεδίο του περιβάλλοντος η πρακτική μείωσης των εκπομπών του άνθρακα που προβλέπεται από το ESG συνδέεται με τον 13^ο στόχο του SDG περί Δράσης για το Κλίμα, ενώ η ορθολογική διαχείριση φυσικών πόρων συνάδει με τον 12^ο στόχο του SDG περί υπεύθυνης κατανάλωσης και παραγωγής. Στο πεδίο της κοινωνίας η προώθηση ίσων ευκαιριών στον χώρο εργασίας που περιλαμβάνεται στα κριτήρια του ESG «κουμπώνει» στον 5^ο στόχο του SDG περί Ισότητας των Φύλων, ενώ οι εκπαιδευτικές δράσεις στις κοινότητες του ESG συνδυάζονται με τον 4^ο στόχο του SDG για την παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης. Στο δε επίπεδο της εταιρικής διακυβέρνησης, η καταπολέμηση της διαφθοράς που απορρέει από τα κριτήρια ESG βρίσκεται στο ίδιο μήκος κύματος με τον 16^ο στόχο του SDG περί Ειρήνης, Δικαιοσύνης και Ισχυρών Θεσμών, ενώ και η διαφάνεια στις επιχειρηματικές πρακτικές του ESG συνάδει με τον 17^ο στόχο του SDG περί Συνεργασιών για Στόχους.

1.14 Το πέρασμα από την EKE στο ESG

Η ΕΚΕ αναπτύχθηκε σημαντικά τα προηγούμενα χρόνια, εξελισσόμενη σε ένα εκ των ων ουκ άνευ κύτταρο μιας επιχείρησης. Περιοριζόταν όμως σε δράσεις φιλανθρωπικού χαρακτήρα και κοινωνικού περιεχομένου, πολλές φορές ασύνδετες με τη φιλοσοφία των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Αυτή η «χαλαρή» σύνδεση ήρθε να ενισχυθεί με την ανάπτυξη του ESG που πρόσφερε μια πιο ολιστική προσέγγιση η οποία μπορεί να μετρηθεί και ενέταξε, πέραν των κοινωνικών κριτηρίων της ΕΚΕ, τα περιβαλλοντικά κριτήρια και τα κριτήρια διακυβέρνησης, βλέποντας υπό άλλη σκοπιά τη βιωσιμότητα των επιχειρηματικών δράσεων.

1.15 Το ESG σε διαφορετικές χώρες και η νομοθεσία

Σε κάθε χώρα ο τρόπος υιοθέτησης και εφαρμογής των κριτηρίων ESG διαφέρει, αφού τόσο το νομικό πλαίσιο όσο και οι τοπικές πρακτικές διαφοροποιούνται.

Την ίδια στιγμή η νομοθεσία εξελίσσεται διαρκώς προκειμένου να προσαρμοστεί στις νέες ανάγκες.

Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαιτείται από τις μεγάλες εταιρείες, βάσει της ισχύουσας Οδηγίας για την Υποβολή Εκθέσεων Εταιρικής Βιωσιμότητας (CSRD), η δημοσίευση με μεγάλη λεπτομέρεια των επιδόσεών τους σε ζητήματα βιωσιμότητας. Αντίθετα, στην Ασία και συγκεκριμένα σε χώρες όπως η Ιαπωνία και η Σιγκαπούρη, δίνονται απλώς κατευθυντήριες γραμμές για την ενσωμάτωση των κριτηρίων ESG στις επιχειρηματικές πρακτικές. Στις δε ΗΠΑ η υποχρεωτική γνωστοποίηση πληροφοριών ESG αφορά στις εισηγμένες εταιρείες, με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (SEC) να έχει προτείνει σχετικούς κανόνες.

Ευρωπαϊκή Ένωση: Από τη σύγκριση αυτή συνάγεται το συμπέρασμα πως η Ευρωπαϊκή Ένωση πρωτοπορεί στη θέσπιση κανόνων ESG. Σε αυτή την πρωτοπόρα δράση ξεχωρίζουν πρωτοβουλίες της όπως:

- η προαναφερθείσα **οδηγία CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive)**, που ενισχύει τις απαιτήσεις διαφάνειας, υποχρεώνοντας τις επιχειρήσεις να προβαίνουν στη δημοσίευση εκθέσεων βιωσιμότητας,
- η **SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation)**, που ενισχύει τη διαφάνεια στα επενδυτικά προϊόντα και η

- **EU Taxonomy** που καθορίζει το ποιες δραστηριότητες πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστούν ως βιώσιμες.

ΗΠΑ: Την ίδια στιγμή, οι ΗΠΑ ακολουθούν μια πιο χαλαρή πολιτική όσον αφορά τους κανονισμούς ESG, με τους επενδυτές να ασκούν συχνά πιέσεις από την πλευρά τους προς τις επιχειρήσεις προς την κατεύθυνση εφαρμογής βιώσιμων πρακτικών. Παρόλα αυτά, καταβάλλονται προσπάθειες από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς να αυστηροποιηθεί το πλαίσιο με προτάσεις όπως η υποχρεωτική αναφορά από τις εταιρείες των κλιματικών κινδύνων και η παρουσίαση δεδομένων σχετικών με τη διαφορετικότητα και την ισότητα.

Ασία: Όσο για την Ασία, η κουλτούρα των ESG κριτηρίων έχει εισαχθεί σχετικά πρόσφατα σε χώρες όπως η Ιαπωνία, η Ινδία και η Κίνα. Για παράδειγμα, η Κίνα έχει στρέψει το βλέμμα της κυρίως στο περιβαλλοντικό πλαίσιο, αφού αντιμετωπίζει μεγάλη περιβαλλοντική επιβάρυνση. Η δε Ινδία υποχρεώνει τις εταιρείες με κερδοφορία άνω των 10 εκατ. δολ. να κατευθύνουν τουλάχιστον το 2% σε δράσεις κοινωνικής ευθύνης.

Ελλάδα: Στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της λειτουργίας της χώρας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της υποχρεωτικής συμμόρφωσής της με τα πρότυπα που θεσπίζει η κοινότητα, οι επιχειρήσεις είναι ευαισθητοποιημένες και έχουν αρχίσει να επενδύουν σε πρακτικές ESG. Η στρατηγική τους αυτή επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο σε επενδύσεις σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ), σε υιοθέτηση κοινωνικών πρωτοβουλιών, σύμφυτων με τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας και στην προώθηση της διαφάνειας στις επιχειρηματικές αποφάσεις και κινήσεις.

Για την καλύτερη εφαρμογή δε των κριτηρίων ESG η εκπαίδευση των στελεχών μέσα από ειδικά προγράμματα για την κατανόηση και την εφαρμογή τους, η συνεργασία με εξωτερικούς συμβούλους για τη χάραξή τους, η σύσταση εξειδικευμένων ομάδων που εποπτεύουν τη συμμόρφωση, η υιοθέτηση τεχνολογικών εργαλείων για την παρακολούθηση, αξιολόγηση και μέτρηση των ESG επιδόσεων, αλλά και η συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών είναι προτεινόμενοι τρόποι για μια ομαλή μετάβαση σε αυτή τη νέα απαιτητική πραγματικότητα.

1.16 Γιατί ήταν αναγκαία η μετάβαση από την EKE στο ESG

Το ESG θεωρήθηκε μονόδρομος, αφού έθεσε μετρήσιμους και συγκεκριμένους στόχους και πρακτικές με άμεση σύνδεση με τις δραστηριότητες μιας επιχείρησης. Έδωσε δε έμφαση σε δείκτες όπως η διαφάνεια, η συμμόρφωση με διεθνή πρότυπα και η δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για τους μετόχους. Γιατί όμως η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, που για πολλές δεκαετίες ήταν το κυρίαρχο εργαλείο των επιχειρήσεων στην προσπάθειά τους να επικοινωνήσουν στο κοινό τη δέσμευσή τους προς την κοινωνία και το περιβάλλον, έπρεπε να αντικατασταθεί από ένα νέο βελτιωμένο μοντέλο; Εξετάζοντας την ΕΚΕ διαπιστώνει κανείς την ύπαρξη αρκετών περιορισμών, όπως η έλλειψη στρατηγικής σύνδεσης, η αδυναμία μετρήσεων και ο σκεπτικισμός για τους στόχους της. Αναλυτικά:

- **Έλλειψη στρατηγικής σύνδεσης:** Οι δραστηριότητες ΕΚΕ ήταν συχνά αποκομμένες από τις βασικές επιχειρηματικές δραστηριότητες, μια πραγματικότητα που έπληττε την αποτελεσματικότητά τους.
- **Αδυναμία μετρήσεων:** Με δεδομένη την ανυπαρξία καθολικά αποδεκτών κριτηρίων αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης δεν ήταν εύκολη η σύγκριση ανάμεσα στις διαφορετικές επιχειρήσεις.
- **Σκεπτικισμός:** Δεν ήταν λίγες οι φορές που η κοινωνία θεωρούσε ότι πολλές δράσεις ΕΚΕ ήταν ένα είδος «ξεπλύματος» (greenwashing), ένας τρόπος δηλαδή να δημιουργηθεί μια θετική εικόνα χωρίς ουσία και περιεχόμενο.

Τι έφερε λοιπόν το ESG με τις τρεις κατηγορίες των κριτηρίων του;

Τα περιβαλλοντικά κριτήρια (Environmental) έγιναν ο οδηγός των εταιρειών για τη μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος και για την υιοθέτηση πρακτικών βιώσιμης ανάπτυξης. Ειδικότερα, ενσωματώθηκαν σε αυτή την κατηγορία κρίσιμοι δείκτες όπως:

- **Η διαχείριση ενέργειας:** Ενεργειακή εξοικονόμηση και μεγαλύτερη χρήση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.
- **Η μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου:** Τέθηκαν στόχοι για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂ - των λεγόμενων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου), βάσει της Συμφωνίας του Παρισιού.
- **Η διαχείριση αποβλήτων:** Απαιτήθηκε η υιοθέτηση πρακτικών κυκλικής οικονομίας, ώστε να περιορισθούν τα απόβλητα/απορρίμματα και να επιμηκυνθεί η ζωή των αντικειμένων.

- **Η βιοποικιλότητα:** Τέθηκε επί τάπητος η ανάγκη προστασίας της φύσης και των οικοσυστημάτων όπου αναπτύσσονται δράσεις οι επιχειρήσεις.

Τα κοινωνικά κριτήρια μέτρησαν τους τρόπους με τους οποίους επιδρά μια επιχείρηση -είτε με θετικό είτε με αρνητικό πρόσημο- στις κοινωνικές σχέσεις και στις κοινότητες με τις οποίες συνδέεται. Χαρακτηριστικό θετικό παράδειγμα είναι η αμερικανική εταιρεία λιανικής πώλησης ρούχων, εξοπλισμού και τροφίμων για υπαίθρια αναψυχή, Patagonia, που εφαρμόζει μια σειρά πρωτοβουλιών σε αυτό το πεδίο, όπως το να διαχειρίζεται με ηθικό τρόπο τις αλυσίδες προμηθευτών της, αλλά και να διαθέτει το 1% των εσόδων της για περιβαλλοντικούς σκοπούς.

Στα κοινωνικά κριτήρια έχουν ενταχθεί τρεις δείκτες: τα δικαιώματα των εργαζομένων, η κοινωνική ενσωμάτωση, η ασφάλεια των προϊόντων και οι σχέσεις με τις κοινότητες. Αναλυτικά:

- **Τα δικαιώματα των εργαζομένων:** Εξασφαλίζει η επιχείρηση αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας στον εργαζόμενο; Του προσφέρει ίσες ευκαιρίες; Τον προστατεύει από διακρίσεις;
- **Η κοινωνική ενσωμάτωση:** Εφαρμόζει δράσεις και προγράμματα που ευνοούν την κοινωνική συνοχή και την υποστήριξη ομάδων που μειονεκτούν για οποιονδήποτε λόγο;
- **Η ασφάλεια προϊόντων:** Παράγει προϊόντα που σέβονται το περιβάλλον και δεν συνιστούν απειλή για την υγεία;
- **Σχέσεις με κοινότητες:** Έχει διάδραση με τις τοπικές κοινωνίες; Τις λαμβάνει υπ' όψιν στους σχεδιασμούς της; Συμμετέχει ή εφαρμόζει δράσεις που τις ενισχύουν;

Τα κριτήρια εταιρικής διακυβέρνησης, η τρίτη κατηγορία του ESG, αξιολογούν τις ηθικές πρακτικές των επιχειρήσεων και το βαθμό συμμόρφωσής τους με το νομοθετικό και ρυθμιστικό πλαίσιο. Ορισμένοι αναφέρουν ως χαρακτηριστικό είναι το αρνητικό παράδειγμα της γνωστής εταιρείας Tesla που βάσει των κριτηρίων διακυβέρνησης έχει γίνει στόχος κριτικής για την έλλειψη διαφάνειας στις εκθέσεις ESG, τη στιγμή που δέχεται επαίνους για την εφαρμογή καινοτόμων τεχνολογιών. Τα κριτήρια εταιρικής διακυβέρνησης περιλαμβάνουν μια σειρά δεικτών που μετρούν το ηθικό προφίλ των εταιρειών, όπως:

- **Διαφάνεια:** Ακριβής και διαφανής αποτύπωση των οικονομικών και μη χρηματοοικονομικών δεδομένων.

- **Συμμετοχή μετόχων:** Λογοδοσία στους μετόχους, ενισχύοντας έτσι την εμπιστοσύνη τους.
- **Αντιμετώπιση διαφθοράς:** Δημιουργία ενός πλαισίου μέτρων που θωρακίζουν την εταιρεία από τη δωροδοκία και το ενδεχόμενο απάτης.
- **Πολυμορφία ΔΣ:** Ευρεία εκπροσώπηση στο διοικητικό συμβούλιο μιας εταιρείας με συμμετοχή ατόμων διαφορετικών φύλων και πολιτισμικής προέλευσης.

1.17 Επενδυτές και ESG

Όπως προαναφέρθηκε, στις ΗΠΑ οι επενδυτές συχνά υποκαθιστούν τα θεσμικά όργανα όσον αφορά την άσκηση πίεσης προς τις επιχειρήσεις για τη συμμόρφωση με τα ESG πρότυπα. Πέραν όμως των ΗΠΑ, γενικότερα η αυξανόμενη πίεση από τους επενδυτές προς τις επιχειρήσεις συνιστά έναν καταλυτικό παράγοντα για την ενσωμάτωση των ESG κριτηρίων στην επιχειρηματική τους στρατηγική. Η χρηματοοικονομική απόδοση δεν είναι το μόνο κριτήριο που ενδιαφέρει τους επενδυτές προτού αποφασίσουν να επενδύσουν σε μία εταιρεία. Πλέον θέτουν στο μικροσκόπιο την περιβαλλοντική και κοινωνική στάση της, αλλά και την κουλτούρα διακυβέρνησης που τη διέπει. Θεωρούν δε ότι το να μην συμμορφώνεται μια επιχείρηση με τα ESG κριτήρια μπορεί εξελιχθεί σε απειλή και να φέρει περιπέτειες σε βάθος χρόνου, όπως νομικές κυρώσεις, πρόστιμα, κοινωνικές αντιδράσεις και απώλεια καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Δεν είναι δε λίγες οι εταιρείες που δέχονται πίεση από τους μετόχους τους για περισσότερη διαφάνεια και συμμόρφωση με τα ESG κριτήρια, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την όλο και ευρύτερη δημοσιοποίηση των χρηματοοικονομικών δεδομένων.

Είναι επίσης ενδεικτικό πως παγκοσμίως έχουν αυξηθεί σημαντικά και συνεχίζουν να αυξάνονται τα λεγόμενα ESG Funds, επενδυτικά κεφάλαια που εστιάζουν σε υπεύθυνες επενδύσεις. Το 2023, μάλιστα, τα ESG funds διαχειρίζονταν περί τα 50 τρισεκατομμύρια δολάρια παγκοσμίως, καταδεικνύοντας την επικρατούσα τάση.

Χαρακτηριστικό του τρόπου με τον οποίο η εναρμόνιση με τα ESG κριτήρια επηρεάζει τις επενδυτικές αποφάσεις είναι το παράδειγμα του BlackRock, του μεγαλύτερου επενδυτικού ταμείου διεθνώς, το οποίο έχει πλέον ως «ευαγγέλιο» το ESG στην επενδυτική του στρατηγική. Δεν είναι τυχαίο ότι έχει φτάσει στο σημείο ακόμη και να

αποσύρει συγκεκριμένες επενδύσεις του, πραγματοποιώντας θεαματική έξοδο από επιχειρήσεις με υψηλό περιβαλλοντικό κίνδυνο.

1.18 Διεθνές Πλαίσιο και πρότυπα ESG

Ποια είναι όμως τα διεθνή πλαίσια και πρότυπα που λειτουργούν ως καταστατικός χάρτης για το ESG, ώστε να έχουν οι επιχειρήσεις έναν πλοηγό στην πορεία συμμόρφωσης των πρακτικών τους με τις παγκόσμιες απαιτήσεις; Πρόκειται για τα UN Global Compact, GRI Standards (Global Reporting Initiative), SASB (Sustainability Accounting Standards Board) και Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD):

- Το **UN Global Compact** είναι οι 10 αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου του ΟΗΕ (που περιλαμβάνουν από ανθρώπινα δικαιώματα, εργασιακά δικαιώματα και περιβάλλον μέχρι καταπολέμηση της διαφθοράς), τις οποίες οι επιχειρήσεις που το ασπάζονται οφείλουν να ενσωματώνουν στη στρατηγική τους.
- Τα **GRI Standards (Global Reporting Initiative)** αποτελούν πρότυπα που μπορούν να αξιοποιηθούν από τις επιχειρήσεις στην υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας και να τις καθοδηγήσουν στην παρουσίαση των επιδόσεών τους σε θέματα ESG με διαφάνειας.
- Το **SASB (Sustainability Accounting Standards Board)** περιλαμβάνει μια ευρεία γκάμα εξειδικευμένων πρότυπων για την αξιολόγηση των ESG κινδύνων, αλλά συνάμα και των ευκαιριών που παρουσιάζονται σε διαφορετικούς κλάδους.
- Τέλος, το **TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures)** θέτει στο επίκεντρό του τη διαφάνεια αναφορικά με τους κλιματικούς κινδύνους και τον αντίκτυπό τους στις χρηματοοικονομικές επιδόσεις μιας επιχείρησης.

1.19 Προκλήσεις στην εφαρμογή του ESG

Σε κάθε περίπτωση, η ενσωμάτωση ESG στρατηγικών δεν είναι εύκολη υπόθεση. Παρότι έχει σημειωθεί αισθητή πρόοδος τα τελευταία χρόνια και οι επιχειρήσεις εκπαιδεύονται όλο και περισσότερο, συνεχίζουν να υπάρχουν ζητήματα και προκλήσεις στην πορεία προς το επιθυμητό επίπεδο. Οι προκλήσεις αυτές μπορούν να συνοψισθούν σε τέσσερις

κατηγορίες: την απουσία ενιαίων κριτηρίων σε διεθνές επίπεδο, το greenwashing (απότοκο της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης), το κόστος συμμόρφωσης με τα ESG κριτήρια και η αδυναμία των αναδυόμενων αγορών να προσαρμοστούν.

Αναλυτικά, η απουσία μιας κοινής πλατφόρμας παγκόσμιων προτύπων που θα μετρά και θα καταγράφει τις ESG επιδόσεις των επιχειρήσεων είναι ένα πραγματικό «αγκάθι», αφού δημιουργεί ένα κενό στη διαδικασία σύγκρισης των εταιρειών. Επίσης, συχνά οι εταιρείες μπορεί να βρεθούν στον πειρασμό να παρουσιάσουν υπερβολικές ή ακόμα και ψευδείς δηλώσεις στο μέτωπο των περιβαλλοντικών και κοινωνικών τους επιδόσεων, σε μια προσπάθεια greenwashing. Επιπλέον, το ESG είναι ένα ακριβό σπορ, αφού η διαδικασία εφαρμογής νέων διαδικασιών, εκπαίδευσης του προσωπικού και συμμόρφωσης μιας επιχείρησης με τα εν λόγω πρότυπα είναι υψηλού κόστους και δη για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Την ίδια στιγμή, για επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε αναδυόμενες αγορές, όπου οι πόροι είναι περιορισμένοι ή οι ρυθμιστικές αρχές ανεπαρκείς, η εφαρμογή των ESG κριτηρίων είναι μια ακόμη πιο δύσκολη υπόθεση, σχεδόν άθλος.

1.20 Πώς το ESG επηρεάζει το προφίλ και την απόδοση της επιχείρησης

Οι ESG στρατηγικές μεταφράζονται σε πολλαπλά οφέλη για τις επιχειρήσεις, πέραν της προφανούς ηθικής επιλογής που αντιπροσωπεύουν, επηρεάζοντας τόσο την εικόνα όσο και την απόδοσή τους. Έτσι, αυξάνουν τη φήμη μιας επιχείρησης, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη εργαζομένων, καταναλωτών και επενδυτών. Συμβάλλουν στον περιορισμό των περιβαλλοντικών και κοινωνικών κινδύνων, αλλά και των νομικών ολισθημάτων. Προσελκύουν επενδυτές, με δεδομένο ότι οι επενδυτικές αποφάσεις προσανατολίζονται προς εταιρείες με ισχυρές ESG πολιτικές, που εξασφαλίζουν ανθεκτικότητα και κερδοφορία μακροπρόθεσμα. Επίσης, αποτελούν παράγοντα που επηρεάζει θετικά τις χρηματοοικονομικές αποδόσεις, με τις εταιρείες που τα εφαρμόζουν να αποδεικνύεται ότι έχουν καλύτερα αντανακλαστικά στο μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον.

1.21 Τεχνολογία και ESG

Στην πορεία προς την υιοθέτηση των ESG κριτηρίων η τεχνολογία δεν αποτελεί απλώς ενδιάμεσο σταθμό, αλλά καταλυτικό παράγοντα παρακολούθησης και εφαρμογής τους. Με τις ενδεδειγμένες τεχνολογικές λύσεις, οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να πορευτούν απερίσπαστες, να μειώσουν το κόστος, να βελτιστοποιήσουν τις διαδικασίες και να προωθήσουν τη διαφάνεια στις αποφάσεις τους. Μεταξύ των τεχνολογιών αυτών για την υλοποίηση των ESG στρατηγικών περιλαμβάνονται ενδεικτικά η Τεχνητή Νοημοσύνη (AI), το Blockchain, το Internet of Things (IoT) και τα Λογισμικά Αναφοράς ESG.

- Ειδικότερα, με την **Τεχνητή Νοημοσύνη** γίνεται εφικτή η ανάλυση big data που συνδέονται με τα κριτήρια ESG, όπως είναι -για παράδειγμα- ο εντοπισμός σφαλμάτων ή κινδύνων στην εφοδιαστική αλυσίδα, αλλά και η μέτρηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.
- Το **Blockchain** δημιουργεί συνθήκες διαφάνειας στην αλυσίδα εφοδιασμού μέσω της καταγραφής των συναλλαγών και των διαδικασιών, όπως -για παράδειγμα- η βιομηχανία της μόδας που μέσω της τεχνολογικής αυτής λύσης κάνει tracking των πρώτων υλών, πιστοποιώντας πως είναι όντως βιώσιμες.
- Το **Internet of Things** μπορεί να γίνει ο real time «μεγάλος αδερφός» τόσο στην κατανάλωση ενέργειας, όσο και στις εκπομπές διοξειδίων του άνθρακα. Για παράδειγμα, σε μια βιομηχανία, αισθητήρες IoT έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν τον τρόπο χρήσης της ενέργειας και να μετρούν την κατανάλωση, ώστε να αντιμετωπίζεται η σπατάλη.
- Επίσης, τα **Λογισμικά Αναφοράς ESG** είναι τα απόλυτα εξειδικευμένα εργαλεία που συμβάλλουν στη συλλογή και ανάλυση των ESG δεδομένων, ώστε να συμπεριληφθούν στις σχετικές αναφορές.

1.22 Μελλοντικές τάσεις του ESG

Το μέλλον φαίνεται να ευνοεί την περαιτέρω εξέλιξη του ESG. Ήδη πολλές χώρες εξετάζουν την υιοθέτηση της υποχρεωτικής αναφοράς ESG σε μια προσπάθεια να καλλιεργήσουν συνθήκες διαφάνειας και εμπιστοσύνης στην επιχειρηματική κοινότητα. Για μια ακόμα φορά, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πρωτοπόρος, έχοντας εκδώσει την οδηγία CSDR, που προβλέπει υποχρεωτικές και εκτενείς αναφορές βιωσιμότητας αρχής

γενομένης από το 2025. Παράλληλα, νέοι δείκτες έρχονται να προστεθούν στη φαρέτρα του ESG για την καλύτερη μέτρηση των επιδόσεων των επιχειρήσεων ESG και τη βέλτιστη αξιολόγηση της προόδου τους. Με δεδομένη δε την κλιματική κρίση που δείχνει όλο και πιο απειλητικά τα δόντια της, οι επιχειρήσεις που δεν προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα για την αντιμετώπισή της και δεν επενδύσουν στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και στην κυκλική οικονομία αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να απωλέσουν τη θέση τους στην αγορά. Παράλληλα, όλο και περισσότερο κερδίζει έδαφος το κοινωνικό σκέλος των κριτηρίων ESG, ειδικά μετά από έκτακτες συνθήκες, όπως η πρόσφατη πανδημία, που ανέδειξε την ανάγκη για την ευημερία των εργαζομένων και την ενσωμάτωση μειονεκτουσών ομάδων. Επίσης, όλο και μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στην ενσωμάτωση του ESG στις εφοδιαστικές αλυσίδες, θέτοντας στο μικροσκόπιο επίσης τη βιωσιμότητα των προμηθευτών των εταιρειών και την εναρμόνισή τους με τα πρότυπα ESG.

Η στρατηγική των επιχειρήσεων έχει κάνει στροφή σε ένα βιώσιμο αύριο, μεταβαίνοντας από την EKE στο ESG, με τις εταιρείες που υιοθετούν τα ESG κριτήρια να μετρούν ήδη οφέλη, όπως η αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων, η δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για τους μετόχους τους, αλλά και η ενεργός συμβολή στη βιώσιμη ανάπτυξη. Μελλοντικά, το μεγάλο διακύβευμα θα είναι η εξέλιξη και περαιτέρω βελτίωση των προτύπων αυτών με την εξάλειψη πρακτικών greenwashing και την αυθεντική ταύτιση με τους περιβαλλοντικούς στόχους. Αν οι επιχειρήσεις θέλουν να επιβιώσουν και να αναμετρηθούν επιτυχώς με τις προκλήσεις της επόμενης ημέρας, εξασφαλίζοντας τη βιωσιμότητά τους και την ανταγωνιστική τους θέση στο διεθνές περιβάλλον, δεν έχουν άλλη επιλογή στρατηγικής από την υιοθέτηση των ESG κριτηρίων.

1.23 Τα οφέλη

Μπορεί οι προκλήσεις στην υιοθέτηση και εφαρμογή των κριτηρίων ESG να είναι πολλές, την ίδια στιγμή όμως πολλά είναι και τα οφέλη που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις. Επενδύοντας στη βιωσιμότητα ενισχύουν την εταιρική τους φήμη, κερδίζουν την καταναλωτική εμπιστοσύνη και φέρνουν πιο κοντά τους τις νέες γενιές που είναι πιο ευαίσθητοποιημένες στα ζητήματα περιβαλλοντικής και κοινωνικής υπευθυνότητας. Δεν είναι τυχαίο πως πολλοί καταναλωτές δείχνουν ενδιαφέρον για τις βιώσιμες πρακτικές

παραγωγής που χρησιμοποιούν εταιρείες λιανικής πώλησης και τις επιβραβεύουν με την εμπιστοσύνη τους και τελικά την αγορά των προϊόντων τους.

Ένα άλλο όφελος της υιοθέτησης των κριτηρίων ESG είναι η μείωση του κόστους λειτουργίας που εξασφαλίζεται μέσα από την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, την ενεργειακή εξοικονόμηση, τη μείωση των αποβλήτων και γενικότερα τη βελτιστοποίηση κοστοβόρων διαδικασιών. Ένα πολύ απλό και ενδεικτικό παράδειγμα είναι η αξιοποίηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στη βιομηχανία, που μειώνει το λειτουργικό κόστος. Επίσης οι εταιρείες που επενδύουν στα πρότυπα ESG γίνονται πιο ελκυστικές για νέους και ταλαντούχους εργαζομένους, που θεωρούν ότι ο εργοδότης τους μοιράζεται τις αξίες και τους στόχους τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Google που αναγνωρίζεται ως κορυφαίος εργοδότης μεταξύ άλλων και για την επιλογή της να επενδύσει με συνέπεια στη βιωσιμότητα. Τα ESG κριτήρια, όμως, αποτελούν και μια «πόρτα» στην εξασφάλιση επενδυτικών κεφαλαίων, καθώς -όπως προαναφέρθηκε- οι επενδυτές δείχνουν να τάσσονται υπέρ ισχυρών στρατηγικών ESG, άρα και των εταιρειών που τις υιοθετούν, αφού εκτιμούν πως μέσω αυτών επιτυγχάνεται μεγαλύτερη ασφάλεια και σταθερότητα. Μάλιστα, τα λεγόμενα ESG Funds προσελκύουν όλο και περισσότερη προσοχή από θεσμικούς επενδυτές. Τέλος, η προσαρμοστικότητα στις ραγδαίες αλλαγές που σημειώνονται στο περιβάλλον, στην κοινωνία, στην αγορά μέσω της υιοθέτησης και εφαρμογής των ESG κριτηρίων τις βοηθούν να αντέξουν στον χρόνο και να εξασφαλίσουν τη μακροχρόνια βιωσιμότητά τους.

Ειδικά στις χρηματοοικονομικές αποδόσεις των επιχειρήσεων το αποτύπωμα της υιοθέτησης και εφαρμογής ESG κριτηρίων είναι σημαντικό. Σύμφωνα με έρευνες, οι επιχειρήσεις που κάνουν τη στρατηγική αυτή επιλογή έχουν ένα καλύτερο χρηματοοικονομικό προφίλ, καθώς αυξάνονται τα έσοδά τους, μειώνονται τα λειτουργικά τους έξοδα, περιορίζεται το κόστος χρηματοδότησης και ενισχύεται η ανθεκτικότητα στις κρίσεις. Όσον αφορά τα έσοδα, μέσω της ενίσχυσης της φήμης μιας εταιρείας αυξάνονται και οι πελάτες, ενώ όσον αφορά τα λειτουργικά έξοδα, δίνεται η δυνατότητα μείωσής τους χάρη στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και στην αποφυγή περιβαλλοντικών προστίμων. Η αποτελεσματική διαχείριση του κινδύνου από τις εταιρείες έχει ως αποτέλεσμα οι επενδυτές να απαιτούν χαμηλότερο κόστος κεφαλαίου από αυτές, ενώ οι εταιρείες που υιοθετούν και εφαρμόζουν ESG κριτήρια θεωρούνται θωρακισμένες και καλύτερα προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν έκτακτες περιβαλλοντικές και κοινωνικές κρίσεις.

Τα στοιχεία μιλούν από μόνα τους. Οι εταιρείες του δείκτη MSCI ESG Leaders Index έχουν μεγαλύτερες αποδόσεις έναντι παραδοσιακών δεικτών.

1.24 Κλάδοι με αποτύπωμα ESG

Το ESG επηρεάζει μια ευρεία γκάμα κλάδων, μεταξύ των οποίων, όμως, κάποιοι δέχονται το αποτύπωμά του πιο έντονα, όπως είναι ο τομέας της ενέργειας, ο χρηματοοικονομικός τομέας, η βιομηχανία και οι κατασκευές, το λιανικό εμπόριο και ο τεχνολογικός κλάδος.

Για παράδειγμα, οι **ενεργειακές επιχειρήσεις** παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην πορεία προς πιο καθαρές πηγές ενέργειας. Δεν είναι τυχαίο πως η χρήση τεχνολογιών που βοηθούν στη δέσμευση άνθρακα διευρύνεται, ενώ όλο και περισσότερες πετρελαϊκές εταιρείες σπεύδουν να επενδύσουν σε ΑΠΕ.

Στον **χρηματοοικονομικό κλάδο** τα ESG κριτήρια εισχωρούν στις χρηματοδοτήσεις τραπεζών και investment funds, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕΠ) που έχει αναπτύξει μια στρατηγική χρηματοδότησης βιώσιμων έργων.

Στη βιομηχανία και τις κατασκευές, όλο και περισσότερες εγκαταστάσεις μετατρέπονται ή εξαρχής κατασκευάζονται ως «πράσινες», με τις επιχειρήσεις να επιλέγουν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και στις πιέσεις για μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος μέσω της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και της ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών πόρων.

Στο **λιανεμπόριο** έχει αρχίσει να επικρατεί μια καταναλωτική τάση υπέρ της διαφάνειας στις εφοδιαστικές αλυσίδες, αλλά και της κυκλοφορίας προϊόντων που δεν βλάπτουν το περιβάλλον. Την ίδια στιγμή, είναι ενδεικτικό πως μεγάλες λιανεμπορικές αλυσίδες προχωρούν σε δράσεις για τον περιορισμό της σπατάλης τροφίμων.

Στο επίκεντρο των ESG κριτηρίων βρίσκεται και ο **τεχνολογικός τομέας**, όπου προκύπτουν σημαντικές ευκαιρίες για την ανάπτυξη τεχνολογικών λύσεων που θα βοηθήσουν τις εταιρείες να προβούν σε αυτή τη μετάβαση. Λύσεις όπως το cloud computing είναι μεταξύ των νέων τεχνολογικών εργαλείων για τη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος των επιχειρήσεων.

1.25 Εκπαίδευση για το ESG

Η υιοθέτηση, όμως, των ESG κριτηρίων δεν είναι μια αυτόματη διαδικασία που συμβαίνει από τη μια στιγμή στην άλλη. Προϋποθέτει την ανάπτυξη σχετικής κουλτούρας, τόσο σε επίπεδο στελεχών-διοίκησης, όσο και εργαζομένων, αλλά και καταναλωτών. Όλα αρχίζουν από τα στελέχη και τη διοίκηση, που πρέπει να χαράξουν τις βιώσιμες πρακτικές και, στη συνέχεια, να τις κάνουν κομμάτι των επιχειρηματικών τους αποφάσεων. Το επόμενο στάδιο είναι η εκπαίδευση των εργαζομένων τους στην καθημερινή εφαρμογή των πρακτικών αυτών προς έναν στόχο βιωσιμότητας και μείωσης του περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Επόμενο κρίκο συνιστούν οι καταναλωτές, που πρέπει να γνωρίζουν τι αγοράζουν και να είναι ενήμεροι για τη βαρύτητα που έχει η επιλογή προϊόντων και υπηρεσιών από εταιρείες που κάνουν πράξη τα ESG κριτήρια. Τέλος, σε όλη αυτή την αλυσίδα σημαντική θέση έχει η ακαδημαϊκή κοινότητα, που οφείλει να συμβάλλει με την έρευνά της και την εκπαίδευση στον στόχο διάδοσης των πρακτικών ESG.

1.26 Το ESG στην Ελλάδα και το εξωτερικό

Πάντως, μελέτες δείχνουν πως ο δρόμος είναι μακρύς και μένουν ακόμα πολλά να γίνουν ώστε να ενσωματωθούν πλήρως τα κριτήρια ESG στις επιχειρηματικές πρακτικές, τόσο διεθνώς, όσο και στην ελληνική επικράτεια. Για παράδειγμα, όσον αφορά την Ελλάδα, μια πρόσφατη έρευνα (2024) έδειξε πως μόλις το 11% των Ελλήνων κατανοεί πλήρως τον όρο ESG. Αυτό το ποσοστό μάς κατατάσσει στις τελευταίες θέσεις όσον αφορά την κατανόηση του όρου. Την ίδια στιγμή, βάσει έρευνας της Grant Thornton, οι απολογισμοί ESG που δημοσιεύονται στην Ελλάδα δεν ακολουθούν πιστά τα διεθνή πρότυπα, ενώ πολύ λίγοι πιστοποιούνται από ανεξάρτητους φορείς. Σημαντικό είναι και το έλλειμμα εμπιστοσύνης των πολιτών προς τις κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις όσον αφορά τη διαχείριση της στρατηγικής ESG, όπως αποκαλύπτει η έρευνα Global ESG Monitor Report του 2024.

Η χώρα μας δείχνει, σε κάθε περίπτωση, να κάνει φιλότιμες προσπάθειες, καθώς κατάφερε να μειώσει κατά 20,6% στις εκπομπές CO₂, κατακτώντας την πρώτη θέση σε σχετικό δείκτη. Αυτή η προσπάθεια διαφαίνεται και στην υιοθέτηση στρατηγικών ESG από τις ελληνικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με έρευνα του 2022, οι 7 στις 10 ελληνικές επιχειρήσεις έχουν αναπτύξει στρατηγική ESG, ενώ 4 στους 10 επιθυμούν να προσλάβουν ειδικούς σε θέματα ESG.

Σε διεθνές επίπεδο, η εικόνα είναι πιο ενθαρρυντική. Μάλιστα, σύμφωνα με έρευνες, τα επίπεδα κατανόησης του όρου ESG είναι υψηλότερα σε Χονγκ Κονγκ (43%), Σιγκαπούρη (41%) και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (39%) έναντι άλλων χωρών.

Το έλλειμμα εμπιστοσύνης των πολιτών προς κυβερνήσεις και επιχειρήσεις στη διαχείριση θεμάτων ESG παραμένει και σε διεθνή κλίμακα σημαντικό, σύμφωνα με την έρευνα Global ESG Monitor Report. Πάντως, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, 6 στους 10 πολίτες αποδίδουν πολύ μεγάλη σπουδαιότητα στα ESG πρότυπα. Επίσης, η παγκόσμια αγορά επενδυτικών κεφαλαίων ESG βρίσκεται σε ανοδική τροχιά. Είναι ενδεικτικό πως τα ESG funds διαχειρίζονταν περί τα 50 τρισεκατομμύρια δολάρια παγκοσμίως το 2023, αναζητώντας υπεύθυνες επενδύσεις.

Οι θεσμικές εξελίξεις ευνοούν την υιοθέτηση των ESG κριτηρίων τουλάχιστον στην Ευρωπαϊκή Ένωση που, μέσω της οδηγίας CSRD, απαιτεί από τις εταιρείες να δημοσιεύουν εκτενείς αναφορές βιωσιμότητας, αρχής γενομένης από το 2025, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τονώνοντας το αίσθημα εμπιστοσύνης στην αγορά. Τέλος, βελτιωμένες εμφανίζονται και οι επιδόσεις σε εκπομπές CO₂, με την Ελλάδα, το Βέλγιο, την Ιταλία και την Κύπρο να αναδεικνύονται σε top performers, σύμφωνα με μελέτη της Τράπεζας Πειραιώς για την περίοδο 2020–2024.

Όλα αυτά είναι θετικά σημάδια, τόσο για την Ελλάδα όσο και τις άλλες χώρες, όσον αφορά τη βαρύτητα που αποδίδουν οι κοινωνίες τους στην υιοθέτηση των ESG κριτηρίων. Σε κάθε περίπτωση, η ανάγκη για ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση και κατανόηση της σημασίας των βιώσιμων πρακτικών, αλλά κυρίως για την ενσωμάτωσή τους στις επιχειρηματικές πρακτικές παραμένει μεγάλη.

Το ESG δεν είναι μια ακόμα υποχρέωση για τις επιχειρήσεις και είναι λάθος να αντιμετωπίζεται ως τέτοια. Αντίθετα, πέραν των ωφελειών που φέρνει στη λειτουργία τους, εξυπηρετεί και έναν ανώτερο σκοπό, αυτόν της διασφάλισης μιας βιώσιμης οικονομίας και κοινωνίας. Έτσι, επενδύοντας οι επιχειρήσεις σε ESG πρακτικές έχουν ένα σημαντικό μερίδιο στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, στη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος, στη θωράκιση μιας ανθεκτικής οικονομίας. Πρόκειται για έναν οικουμενικό σκοπό που ξεφεύγει από το εγώ και πηγαίνει στο εμείς.

Πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύνθεση των παραπάνω στοιχείων και δεδομένων:

1. **CNA.GR** - *“Τι είναι το ESG; Η Ελλάδα ανάμεσα στις χώρες με το χαμηλότερο επίπεδο κατανόησης του όρου”*
2. **CAPITAL.GR** - *“Έρευνα Global ESG Monitor Report: Έλλειψη εμπιστοσύνης προς κυβερνήσεις και επιχειρήσεις για θέματα ESG”*
3. **GRANT THORNTON** - *“Sustainability in Business Strategy”*
4. **ESG STORIES** - *“Μειώσεις εκπομπών CO₂ στην Ελλάδα κατά 20,6%”*
5. **OT.GR** - *“Έρευνα: 7 στις 10 επιχειρήσεις στην Ελλάδα έχουν αναπτύξει στρατηγική ESG”*
6. **EPIXEIRO.GR** - *“Η Πειραιώς καταγράφει τους top performers στις μειώσεις CO₂ για την περίοδο 2020–2024”*

Γενική Εισαγωγή και Θεωρητικό Υπόβαθρο

1. **UN Global Compact: Οι 10 αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου του ΟΗΕ.**
Περιγραφή: Οι αρχές που προωθούν τη βιωσιμότητα σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιβάλλοντος, εργασίας και διαφθοράς.
2. **Global Reporting Initiative (GRI):**
Περιγραφή: Πρότυπα για την αναφορά βιωσιμότητας, χρησιμοποιούμενα από εταιρείες παγκοσμίως.
3. **Sustainability Accounting Standards Board (SASB):**
Περιγραφή: Εξειδικευμένα πρότυπα για τη μέτρηση ESG κινδύνων ανά τομέα.
4. **Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD):**
Περιγραφή: Πρότυπα για την αναφορά κλιματικών κινδύνων και επιπτώσεων.

Στοιχεία για την Ελλάδα

1. **CNA.GR** - *“Τι είναι το ESG; Η Ελλάδα ανάμεσα στις χώρες με το χαμηλότερο επίπεδο κατανόησης του όρου.”*
2. **CAPITAL.GR** - *“Έρευνα Global ESG Monitor Report: Έλλειψη εμπιστοσύνης προς κυβερνήσεις και επιχειρήσεις για θέματα ESG.”*

3. **GRANT THORNTON** - *“Sustainability in Business Strategy.”*
4. **ESG STORIES** - *“Μειώσεις εκπομπών CO₂ στην Ελλάδα κατά 20,6%.”*
5. **OT.GR** - *“Έρευνα: 7 στις 10 επιχειρήσεις στην Ελλάδα έχουν αναπτύξει στρατηγική ESG.”*
6. **EPIXEIRO.GR** - *“Η Πειραιώς καταγράφει τους top performers στις μειώσεις CO₂ για την περίοδο 2020–2024.”*

Στοιχεία για το Εξωτερικό

1. **Global ESG Monitor Report (2024):**
Περιγραφή: Αναφορά σε πολυάριθμες πηγές δεδομένων του ESG Monitor Report.
2. **UN PRI (Principles for Responsible Investment):**
Περιγραφή: Κατευθυντήριες γραμμές για υπεύθυνες επενδύσεις.
3. **EU Taxonomy Regulation:**
Περιγραφή: Οδηγίες της ΕΕ για βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες.
4. **World Economic Forum - “Measuring Stakeholder Capitalism: ESG Metrics”:**
Περιγραφή: Προσπάθειες για τη δημιουργία κοινών μετρήσεων ESG.
5. **BlackRock - “Η σημασία του ESG στις επενδύσεις”:**
Περιγραφή: Αναλύσεις σχετικά με τη στρατηγική ESG και τις επενδύσεις.

Διεθνείς Αναφορές για την Τεχνολογία και το ESG

1. **IBM Sustainability Solutions:**
Περιγραφή: Τεχνολογικές λύσεις για τη διαχείριση δεδομένων ESG.
2. **Accenture - “The role of technology in ESG transformation”:**
Περιγραφή: Χρήση της τεχνολογίας για την ενσωμάτωση ESG.
3. **Deloitte Insights - “Driving sustainability through IoT and AI”:**
Περιγραφή: Ρόλος τεχνολογίας IoT και AI στη βιωσιμότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ (ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ)

2.1. Μεθοδολογία της Έρευνας

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι κατ' αρχάς μέσω βιβλιογραφικών αναφορών που καλύπτουν το φάσμα των υπό διερεύνηση θεμάτων και συναφών εκθέσεων με το αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας. Επιπλέον, το ερευνητικό πλαίσιο της μελέτης διαμορφώθηκε μέσω της χρήσης ποσοτικής μεθόδου, κατά την οποία συγκεντρώθηκαν δεδομένα μέσω δομημένων ερωτηματολογίων, τα οποία οργανώθηκαν γύρω από προκαθορισμένους θεματικούς άξονες. Η έννοια της «ποσοτικής έρευνας» αφορά τη συλλογή δεδομένων με τη χρήση τυποποιημένων εργαλείων, όπως ερωτηματολόγια, όπου η διατύπωση και η σειρά των ερωτήσεων παραμένουν σταθερές, διασφαλίζοντας την ομοιογένεια στη διαδικασία συλλογής των στοιχείων (Χαλικιάς & Σαμαντά, 2016).

Μέσω της ποσοτικής μεθόδου, εξασφαλίστηκε η συλλογή αριθμητικών δεδομένων, τα οποία παρέχουν μετρήσιμες πληροφορίες για την ανάλυση των αποτελεσμάτων. Αυτή η μέθοδος επιτρέπει την αρχική διατύπωση επιστημονικών υποθέσεων στο προκαταρκτικό στάδιο της έρευνας και, στη συνέχεια, διευκολύνει τη διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων μόλις αυτά συγκεντρωθούν (Χαλικιάς & Σαμαντά, 2016). Επιπλέον, η συγκέντρωση των δεδομένων βασίστηκε σε ερωτηματολόγια, βιβλιογραφικές πηγές και άλλα εργαλεία που εξυπηρετούν τη συλλογή ποσοτικών στοιχείων.

Για την παρούσα ερευνητική εργασία, επιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος ως η πλέον κατάλληλη, δεδομένου ότι επιτρέπει την εξαγωγή σαφών συμπερασμάτων σχετικά με την έκταση του ερευνητικού αντικειμένου, ενώ παράλληλα συμβάλλει στον εντοπισμό πιθανών σχέσεων μεταξύ διαφορετικών παραγόντων. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού *Excel*, το οποίο διευκόλυνε την ανάλυση και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

2.2. Περιγραφή Πρωτογενούς Έρευνας - Κοινή Γνώμη

Στο πλαίσιο της πρωτογενούς έρευνας για την προσέγγιση της αντίληψης σχετικά με το ESG στην ελληνική κοινωνία, επελέγησαν δύο προσεγγίσεις για την πληρέστερη δυνατή καταγραφή του ερευνητικού αντικειμένου: α) Καταγραφή της γνώσης και της αντίληψης της κοινής γνώμης σχετικά με τα ESG, β) Καταγραφή της προσέγγισης των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων απέναντι στα ESG.

Η καταγραφή της γνώσης και της αντίληψης της κοινής γνώμης σχετικά με τα ESG πραγματοποιήθηκε με τη συλλογή 504 ερωτηματολογίων (*επισυνάπτεται το σύνολο των απαντήσεων στο 2.4. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α*). Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε αφορούσε στην ανάπτυξη ερωτηματολογίου μέσω google forms το οποίο αναρτήθηκε με τη μορφή πρόσκλησης για συμμετοχή/συμπλήρωση στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης Facebook και στην επεξεργασία του με τη χρήση του προγράμματος υπολογιστικών φύλλων Excel:

- **Τίτλος ερωτηματολογίου:** Από την ΕΚΕ στο ESG
- **Υπότιτλος ερωτηματολογίου:** Κέρδη και κόστος στην εταιρική εικόνα. Έρευνα στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας του Γιώργου Χριστοφορίδη για το eMBA του Πανεπιστημίου Πειραιώς, με τίτλο «Η Επίδραση των Προτύπων ESG στην Εταιρική Εικόνα και Κοινωνική Αντίληψη των Ελληνικών Επιχειρήσεων»

Προκειμένου να εξασφαλιστεί ικανός αριθμός ερωτηματολογίων, ώστε η έρευνα να παράξει αξιόπιστα αποτελέσματα, η ανάρτηση-πρόσκληση συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου χορηγήθηκε, ώστε να προβληθεί σε συγκεκριμένα κοινά με ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο θέμα (και, άρα, μεγαλύτερη πιθανότητα να απαντήσουν), καθώς επίσης να προβληθεί με μεγαλύτερη συχνότητα στις προσωπικές σελίδες του μέσου κοινωνικής δικτύωσης Facebook, ώστε να συντομευθεί ο συνολικός χρόνος διεξαγωγής της έρευνας.

Η επιλογή των ερωτήσεων και η διάρθρωση του ερωτηματολογίου κλήθηκε να ακολουθήσει τους εξής στόχους:

- Καταγραφή της γενικής αντίληψης της κοινωνίας σχετικά με τη έννοια και τον βαθμό εφαρμογής των προτύπων ESG στην Ελλάδα και στις ελληνικές επιχειρήσεις.
- Καταγραφή της αντίληψης της κοινής γνώμης σχετικά με την υποχρέωση της εφαρμογής των προτύπων ESG.
- Καταγραφή της διάθεσης της κοινωνίας απέναντι στην αξία των προτύπων ESG και της πιθανότητας (έμμεσης) ανάληψης μέρους του κόστους εφαρμογής τους.
- Εντοπισμός του τμήματος εκείνου του κοινού το οποίο είναι σε θέση να έχει άποψη σχετικά με τα οφέλη και τους παράγοντες που δρουν αποτρεπτικά στην εφαρμογή των προτύπων ESG εκ μέρους των ελληνικών επιχειρήσεων και, στη συνέχεια, αξιολόγηση ωφελημάτων και δυσκολιών.

Από την ΕΚΕ στο ESG

Κέρδη και κόστος στην εταιρική εικόνα.
Ερευνα στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας του Γιώργου Χριστοφορίδη για το eMBA του Πανεπιστημίου Πειραιώς, με τίτλο «Η Επίδραση των Προτύπων ESG στην Εταιρική Εικόνα και Κοινωνική Αντίληψη των Ελληνικών Επιχειρήσεων»

gchristof1972@gmail.com [Εναλλαγή λογαριασμού](#)

 Δεν κοινοποιήθηκε

* Υποδεικνύει απαιτούμενη ερώτηση

Εσείς, προσωπικά, γνωρίζετε τι είναι οι πολιτικές ESG; *

Ναι

Όχι

Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Θεωρείτε ότι η εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον είναι ευθύνη των κυβερνήσεων, των εταιρειών ή και των δύο; *

Αποκλειστικά των εταιρειών

Αποκλειστικά των κυβερνήσεων

Και των δύο με κύριο βάρος στις κυβερνήσεις

Και των δύο, με κύριο βάρος στις εταιρείες

Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Θεωρείτε ότι οι ελληνικές εταιρείες εφαρμόζουν πολιτικές ESG: *

- Μόνο στο βαθμό που είναι υποχρεωμένες από το νόμο
- Κάνουν προσπάθεια αλλά απέχουν πολύ από το επιθυμητό επίπεδο
- Επαρκώς
- Πλήρως
- Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Εσείς, προσωπικά, λαμβάνετε υπόψη την κοινωνική ευθύνη μιας εταιρείας στη διαδικασία επιλογής προϊόντων και υπηρεσιών που καταναλώνετε; *

- Ναι, πάντα
- Μερικές φορές
- Όχι, ποτέ
- Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Εσείς, προσωπικά, θα ήσασταν διατεθειμένος/διατεθειμένη να προτιμήσετε ένα προϊόν εταιρείας η οποία επιδεικνύει κοινωνική ευθύνη έναντι εντός ανταγωνιστικού που, όμως, είναι 10% φθηνότερο; *

- Ναι
- Όχι
- Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Στην εταιρεία όπου εργάζεστε, εντοπίζετε συγκεκριμένα άμεσα οφέλη από την εφαρμογή πολιτικών **ESG** ή μόνο μακροπρόθεσμα; (προαιρετική απάντηση)

- Άμεσα και συγκεκριμένα οφέλη
- Αποκλειστικά μακροπρόθεσμα οφέλη
- Δεν έχει εφαρμογή
- Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Σημειώστε κάποια από τα οφέλη που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: (πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)

- Βελτίωση εικόνας
- Ελκυστικότητα απέναντι σε πιθανούς επενδυτές
- Καλύτερο εργασιακό κλίμα/απόδοση εργαζόμενων
- Αποδοχή από την τοπική κοινωνία
- Βελτίωση εικόνας με θετικό αποτέλεσμα στις πωλήσεις.
- Δεν έχει εφαρμογή
- Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Σημειώστε κάποιες από τις δυσκολίες που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: (πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)

- Άμεσα κόστη/μακροπρόθεσμα-ασαφή οφέλη
- Κόστος προσαρμογής διαδικασιών
- Κόστος εκπαίδευσης προσωπικού
- Δυσχέρεια δέσμευσης του management.
- Δεν έχει εφαρμογή
- Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

2.3. Ανάλυση Απαντήσεων

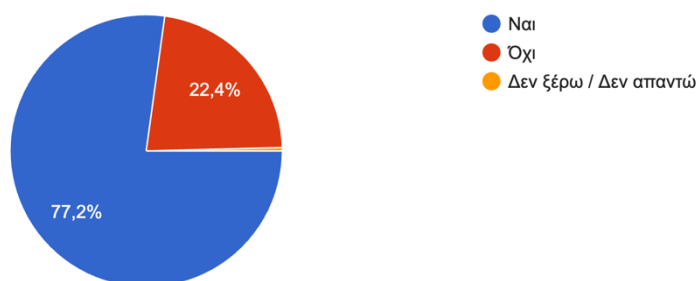
Συνολικά, τα 504 ερωτηματολόγια συγκεντρώθηκαν στο διάστημα από 19 έως 22 Νοεμβρίου 2024. Το ερωτηματολόγιο διαρθρώθηκε μέσω 8 ερωτήσεων πολλαπλών

επιλογών. Κρίθηκε σκόπιμο να μην αυξηθεί περαιτέρω το πλήθος των ερωτήσεων, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να κουράσει τους απαντώντες και να λειτουργήσει αποτρεπτικά στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Ακολουθεί η λεπτομερής ανάλυση των ευρημάτων κάθε ερωτήματός:

2.3.1. Ερώτημα Α - Εσείς, προσωπικά, γνωρίζετε τι είναι οι πολιτικές ESG;

Εσείς, προσωπικά, γνωρίζετε τι είναι οι πολιτικές ESG;
504 απαντήσεις

Στο πρώτο ερώτημα «Εσείς, προσωπικά, γνωρίζετε τι είναι οι πολιτικές ESG;», περισσότεροι από 3 στους 4 απαντήσαντες δήλωσαν ότι γνωρίζουν τι συντιστούν οι πολιτικές ESG. Λιγότεροι από 1 στους 4 δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν και ελάχιστοι προτίμησαν την επιλογή «Δεν ξέρω / Δεν απαντώ».

Σίγουρα το αποτέλεσμα καταδεικνύει ότι η ελληνική κοινή γνώμη έχει ενημερωθεί για τις πολιτικές ESG, οδηγώντας στο περαιτέρω συμπέρασμα και ότι οι ενέργειες επικοινωνίας στις οποίες έχουν προβεί -όπως επιβάλλεται- επιχειρήσεις και κυβερνήσεις αποδεικνύονται ως ιδιαίτερα αποτελεσματικές. Γεγονός που έχει μεγάλη σημασία, αφού -προκειμένου πραγματικά να αφομοιωθεί η ανάγκη υλοποίησης πολιτικών ESG (παρά το κόστος που συχνά επιφέρουν στις επιχειρήσεις και, άρα, στους καταναλωτές των προϊόντων και των υπηρεσιών τους- είναι απαραίτητο να έχει καταστεί κτήμα της κοινωνίας κατ' αρχήν η έννοια και, σε δεύτερο βαθμό η συνεισφορά τους.

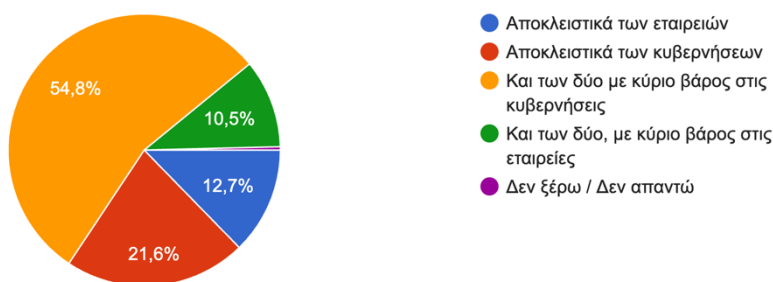
Στο σημείο αυτό, πρέπει βέβαια να επισημανθεί ότι ενδέχεται το συγκεκριμένο εύρημα να υπερβάλλει ως προς την πραγματική διάδοση της έννοιας των πολιτικών ESG στην ελληνική κοινή γνώμη. Τούτο διότι όσοι επέλεξαν να απαντήσουν σε ένα ερωτηματολόγιο

σχετικό με τις πολιτικές ESG είναι πιθανό να ήταν περισσότερο άνθρωποι οι οποίοι διέθεταν ήδη κάποια εξοικείωση με την έννοια, παρά όσοι τους ήταν άγνωστοι, οι οποίοι θα είχαν αυξημένες πιθανότητες να προσπεράσουν τη σχετική έρευνα. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι σε ερωτήσεις σχετικά με τις γνώσεις τους οι ερωτώμενοι τείνουν να μην απαντούν με 100% ειλικρίνεια, αλλά να υπερβάλλουν θετικά για τους εαυτούς τους. Με άλλα λόγια ενδεχομένως να απαντούσε θετικά στη συγκεκριμένη ερώτηση και όποιος έχει γενικώς ακούσει κάποια στιγμή την έννοια ESG, χωρίς αναγκαστικά να γνωρίζει σε τι ακριβώς παραπέμπει.

Σε κάθε περίπτωση, οι προαναφερθείσες επισημάνσεις δεν αναιρούν πολύ θετική εικόνα γύρω από τη γνώση και, κατ' επέκταση, την ενημέρωση της ελληνικής κοινωνίας σχετικά με τα ESG.

2.3.2. Ερώτημα Β - Θεωρείτε ότι η εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον είναι ευθύνη των κυβερνήσεων, των εταιρειών ή και των δύο;

Θεωρείτε ότι η εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον είναι ευθύνη των κυβερνήσεων, των εταιρειών ή και των δύο;
504 απαντήσεις

Περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες (το 54,8%), στο ερώτημα «Θεωρείτε ότι η εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον είναι ευθύνη των κυβερνήσεων, των εταιρειών ή και των δύο;» εναποθέτουν το βάρος της ευθύνης για την εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον κατά κύριο λόγο στις κυβερνήσεις. Η συνολική εικόνα θέλει τη σχετική ευθύνη να ρέπει ξεκάθαρα προς την πλευρά των κυβερνήσεων (πολιτείας), αφού αποκλειστικά αυτές ή κατά κύριο λόγο αυτές

θεωρεί υπεύθυνες το 76,4% των ερωτηθέντων, δηλαδή περισσότεροι από 3 στους 4 πολίτες.

Στον αντίποδα ως αποκλειστικά υπεύθυνες για την εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον αντιμετωπίζονται οι εταιρείες σε ποσοστό 12,7%, ενώ αποκλειστικά ή και κατά κύριο λόγο υπεύθυνες θεωρείς τις εταιρείες το 23,2% των ερωτηθέντων, ή λιγότεροι από ένας στους τέσσερις πολίτες.

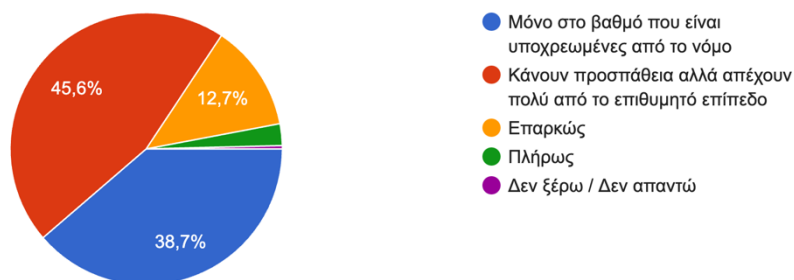
Είναι ξεκάθαρο ότι η ελληνική κοινή γνώμη έχει εδραιωμένη την αντίληψη ότι, όταν ο λόγος ξεφεύγει από τα στενά όρια της επιχειρηματικής δραστηριότητας που αφορά στην επιδίωξη της κερδοφορίας και στην εξυπηρέτηση των άμεσων επιχειρηματικών τους συμφερόντων οι εταιρείες δεν έχουν ρόλο. Είτε αυτό συνεπάγεται πως η κοινωνία δεν συνδέει τις επιχειρήσεις με τέτοιες ευθύνες (και, άρα, δεν περιμένει σχετικά αποτελέσματα από αυτές), είτε όντως τις θεωρεί υπεύθυνες αλλά, ταυτόχρονα, αποτυγχάνουσες στο ρόλο τους αυτό, οι απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα υποδεικνύουν ένα συγκεκριμένο σημείο που χρήζει προσοχής: είτε οι εταιρείες έχουν πολύ δρόμο να διανύσουν ακόμη σχετικά με την επαρκή υλοποίηση πολιτικών ESG, είτε πρέπει να επενδύσουν σημαντικά περισσότερο στην ενημέρωση του κοινού σχετικά με τις δράσεις τους αυτές. Και, επειδή συνήθως η αλήθεια βρίσκεται κάπου στη μέση, προφανώς οι ελληνικές εταιρείες οφείλουν να κινηθούν συνεπέστερα και στα δύο προαναφερθέντα επίπεδα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτή, τη δεύτερη ερώτηση, εσκεμμένα δεν χρησιμοποιήθηκε ο όρος πολιτικές ESG και επελέγη στη θέση του ο περιγραφικός «πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον», ούτως ώστε να βοηθήσει ακόμη και όσους είτε συνέχισαν την απάντηση του ερωτηματολογίου χωρίς να γνωρίζουν την έννοια του ESG είτε -όπως περιγράφηκε νωρίτερα- δεν απάντησαν με απόλυτη ειλικρίνεια ως προς τις σχετικές γνώσεις τους να αποκτήσουν εικόνα και να ολοκληρώσουν το ερωτηματολόγιο, παρέχοντας αξιόπιστες για την έρευνα απαντήσεις.

2.3.3. Ερώτημα C - Θεωρείτε ότι οι ελληνικές εταιρείες εφαρμόζουν πολιτικές ESG:

Θεωρείτε ότι οι ελληνικές εταιρείες εφαρμόζουν πολιτικές ESG:

504 απαντήσεις

Στο ερώτημα σχετικά με το βαθμό εφαρμογής των πολιτικών ESG («Θεωρείτε ότι οι ελληνικές εταιρείες εφαρμόζουν πολιτικές ESG»), οι ερωτηθέντες απαντούν ότι δεν έχουν ιδιαίτερα θετική σχετική άποψη. Η πλειονότητα (45,6%) αναγνωρίζει ότι οι ελληνικές εταιρείες καταβάλλουν προσπάθεια, θεωρεί όμως ότι αυτή πολύ απέχει από το να είναι επαρκής, αφού διαπιστώνει ότι ακόμη πολύ απέχουν από το επιθυμητό επίπεδο.

Δεύτερη μεγαλύτερη ομάδα απαντήσεων (38,7%) αυτοί που έχουν την άποψη ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις καμία ιδιαίτερη διάθεση δεν διαθέτουν προκειμένου να εφαρμόσουν πολιτικές ESG, αλλά το κάνουν αποκλειστικά και μόνο στο βαθμό που τις υποχρεώνει η κείμενη νομοθεσία.

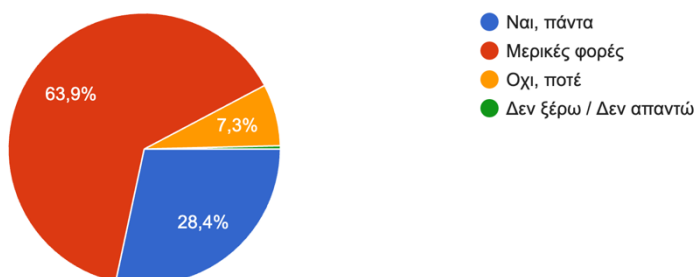
Μόλις λίγο περισσότεροι από ένας στους 10 ερωτηθέντες (12,7%) κρίνουν ως επαρκή το βαθμό στον οποίο οι ελληνικές επιχειρήσεις εφαρμόζουν τις πολιτικές ESG, ενώ είναι σχεδόν αμελητέο το ποσοστό εκείνων που θεωρούν ότι η εφαρμογή αυτή είναι πλήρης.

Είναι μάλλον απογοητευτική η άποψη της κοινής γνώμης σχετικά με το βαθμό στον οποίο οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν δραστηριοποιηθεί ώστε να διασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή πολιτικών ESG. Ιδιαίτερα δε, σε αντιδιαστολή με τον πολύ ικανοποιητικό βαθμό στον οποίο οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι είναι εξοικειωμένοι με την έννοια του ESG, η εντύπωση πως υπολείπονται στο επίπεδο της υλοποίησης αυτών των πολιτικών είναι διάχυτη. Και πάλι καθίσταται προφανές ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να επανεξετάσουν τις πολιτικές τους στο συγκεκριμένο τομέα.

2.3.4. Ερώτημα D - Εσείς, προσωπικά, λαμβάνετε υπόψη την κοινωνική ευθύνη μιας εταιρείας στη διαδικασία επιλογής προϊόντων και υπηρεσιών που καταναλώνετε;

Εσείς, προσωπικά, λαμβάνετε υπόψη την κοινωνική ευθύνη μιας εταιρείας στη διαδικασία επιλογής προϊόντων και υπηρεσιών που καταναλώνετε;

504 απαντήσεις

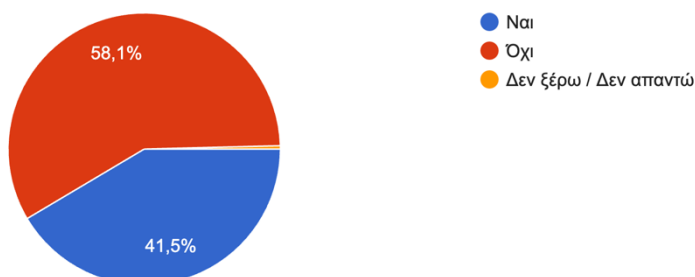
Στο ερώτημα «Εσείς, προσωπικά, λαμβάνετε υπόψη την κοινωνική ευθύνη μιας εταιρείας στη διαδικασία επιλογής προϊόντων και υπηρεσιών που καταναλώνετε;» οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν, σε πρώτο επίπεδο, πόσο διατεθειμένοι και οι ίδιοι να συμβάλλουν στην υιοθέτηση πολιτικών ESG, έστω και μέσω της ενημέρωσης σχετικά με τη σχετική δράση των εταιρειών των οποίων τα προϊόντα και τις υπηρεσίες επιλέγουν.

Ετσι, σχεδόν 3 στους 4 (63,9%) απάντησαν ότι «μερικές φορές» λαμβάνουν υπ' όψιν την κοινωνική ευθύνη των εταιρειών στις καταναλωτικές τους επιλογές. «Πάντοτε» απάντησαν σχεδόν ένας στους τρεις (28,4%), ενώ «ποτέ» απάντησαν λιγότεροι από ένας στους 10.

Και πάλι σε αντιδιαστολή με το γεγονός ότι οι ίδιοι ερωτηθέντες απάντησαν ιδιαίτερα ενήμεροι σχετικά με τα πρότυπα ESG, το γεγονός ότι σε όχι πολύ μεγάλο βαθμό οι απαντήσαντες καταναλωτές είναι διατεθειμένοι να επενδύσουν έστω το χρόνο για να ενημερωθούν σχετικά με τις πολιτικές ESG των εταιρειών τα προϊόντα/υπηρεσίες καταναλώνουν δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό για τη στροφή της ίδιας της κοινωνίας προς το ESG.

2.3.5. Ερώτημα E - Εσείς, προσωπικά, θα ήσασταν διατεθειμένος/διατεθειμένη να προτιμήσετε ένα προϊόν εταιρείας η οποία επιδεικνύει κοινωνική ευθύνη έναντι εντός ανταγωνιστικού που, όμως, είναι 10% φθηνότερο;

Εσείς, προσωπικά, θα ήσασταν διατεθειμένος/διατεθειμένη να προτιμήσετε ένα προϊόν εταιρείας η οποία επιδεικνύει κοινωνική ευθύνη ...ανταγωνιστικού που, όμως, είναι 10% φθηνότερο; 504 απαντήσεις

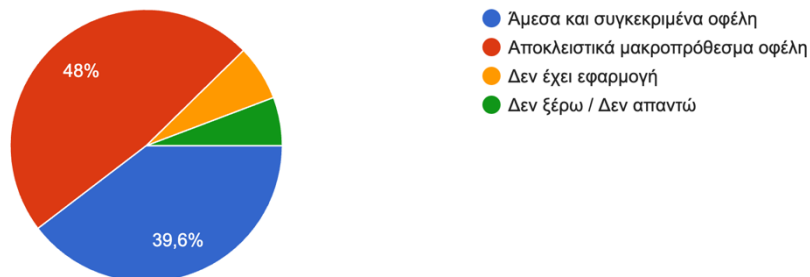
Με το ερώτημα «Εσείς, προσωπικά, θα ήσασταν διατεθειμένος/διατεθειμένη να προτιμήσετε ένα προϊόν εταιρείας η οποία επιδεικνύει κοινωνική ευθύνη έναντι εντός ανταγωνιστικού που, όμως, είναι 10% φθηνότερο;» η έρευνα πέρασε σε ένα αυξημένο επίπεδο καταγραφής της διάθεσης του καταναλωτικού κοινού να στηρίξει/χρηματοδοτήσει τη στροφή της παραγωγής προς την υιοθέτηση πολιτικών ESG. Οι ερωτηθέντες, συγκεκριμένα, κλήθηκαν να απαντήσουν αν θα ήταν διατεθειμένοι να αναλάβουν ένα τέτοιο κόστος μέσω της προτίμησης ενός κατά τι ακριβότερου προϊόντος/υπηρεσίας, που όμως γνωρίζουν ότι παράγεται μέσω διαδικασίας που εφαρμόζει πολιτικές ESG, έναντι άλλου κατά τι φθηνότερου η διαδικασία παραγωγής του οποίου όμως δεν εφαρμόζει πολιτικές ESG.

Ακόμη και αν θεωρήσουμε -όπως και σε προηγούμενες περιπτώσεις- πως οι απαντήσεις δεν ήταν στο σύνολό του 100% ειλικρινείς, αλλά υπερέβαλαν ως προς τη διάθεση των ερωτηθέντων να επωμιστούν μέρος του κόστους των πολιτικών ESG, τα ευρήματα εντυπωσιάζουν θετικά: Περισσότεροι από 4 στους 10 ερωτηθέντες (41,5%) απάντησαν ότι όντως θα επέλεγαν ένα προϊόν λίγο ακριβότερο προκειμένου να επιβραβεύσουν την εταιρεία που το παράγει για την εφαρμογή πολιτικών ESG. Και πάλι το ποσοστό αυτών που απάντησαν αρνητικά ήταν 6 στους 10, γεγονός που όμως δεν αλλάζει τη διαπίστωση ότι ένα πολύ σημαντικό μέρος του καταναλωτικού κοινού εκτιμά τόσο πολύ την ανάγκη να διασφαλιστούν δραστηριότητες πέραν από τις απολύτως αναγκαίες, που ακόμη και σε καθεστώς μεγάλης ακρίβειας, προτίθεται για αυτό να θυσιάσει μέρος της καταναλωτικής του δύναμης.

2.3.6. Ερώτημα F - Στην εταιρεία όπου εργάζεστε, εντοπίζετε συγκεκριμένα άμεσα οφέλη από την εφαρμογή πολιτικών ESG ή μόνο μακροπρόθεσμα; (προαιρετική απάντηση)

Στην εταιρεία όπου εργάζεστε, εντοπίζετε συγκεκριμένα άμεσα οφέλη από την εφαρμογή πολιτικών ESG ή μόνο μακροπρόθεσμα; (προαιρετική απάντηση)

487 απαντήσεις

Οι επόμενες τρεις ερωτήσεις επιχειρούν να καταγράψουν τις απόψεις από πλευράς επιχειρήσεων, μέσω του εντοπισμού του μέρους εκείνου των ερωτηθέντων οι οποίοι έχουν σχετική άποψη, είτε επειδή εργάζονται ως στελέχη επιχειρήσεων, είτε επειδή είναι οι ίδιοι επιχειρηματίες. Για αυτό το λόγο έχουν τεθεί ως προαιρετικές, ώστε το τμήμα εκείνο των ερωτηθέντων που δεν διαθέτει σχετική άποψη να έχει τη δυνατότητα να τις αφήσει αναπάντητες. Για τον ίδιο λόγο έχει τεθεί και η δυνατότητα απάντησης «δεν έχει εφαρμογή», που σηματοδοτεί εκείνους οι οποίοι δεν μπορούν να έχουν γνώση ώστε να τοποθετηθούν επί των οφελών και των δυσκολιών που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις κατά τη διαδικασία εφαρμογής πολιτικών ESG.

Το ερώτημα «Στην εταιρεία όπου εργάζεστε, εντοπίζετε συγκεκριμένα άμεσα οφέλη από την εφαρμογή πολιτικών ESG ή μόνο μακροπρόθεσμα; (προαιρετική απάντηση)» επιχειρήθηκε να προσεγγισθεί κατά πόσον η εφαρμογή πολιτικών ESG μπορεί να είναι άμεσα και πρακτικά επικερδής για τις επιχειρήσεις ή πρόκειται για δραστηριότητα η οποία επενδύει αποκλειστικά σε μακροπρόθεσμα και ευρύτερα οφέλη. Αρα, κατά πόσον μπορεί να είναι ελκυστική για τη διοίκηση μιας εταιρείας που ενδέχεται να πιέζεται για άμεσα αποτελέσματα από τους μετόχους.

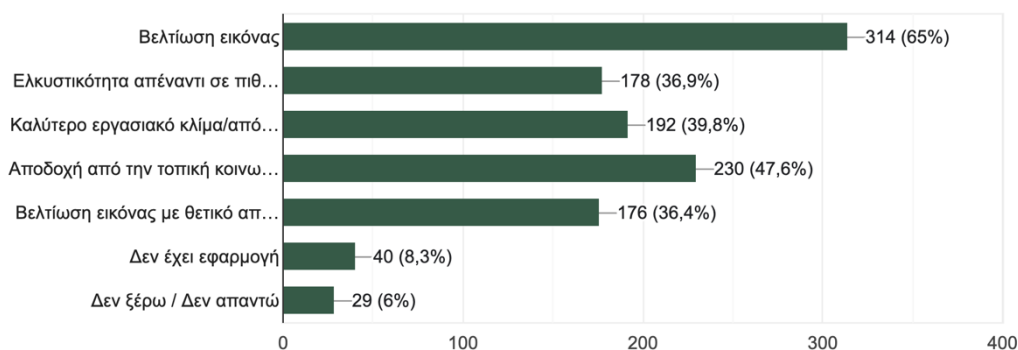
Μεταξύ των ερωτηθέντων, επικρατεί η άποψη ότι τα όποια οφέλη από την εφαρμογή πολιτικών ESG είναι αποκλειστικά μακροπρόθεσμα (48%), ενώ το σημαντικά χαμηλότερο -αλλά σοβαρό- ποσοστό (39,6%) πιστεύει ότι προκύπτουν άμεσα και

συγκεκριμένα οφέλη (ποσοστό το οποίο, προφανώς, συνδέεται και με το 41% των ερωτηθέντων οι οποίοι απάντησαν στην ερώτηση eE ότι είναι διατεθειμένοι να επιλέξουν κατά τι ακριβότερο προϊόν/υπηρεσία εφόσον αυτό προέρχεται από εταιρεία που εφαρμόζει πολιτικές ESG).

2.3.7. Ερώτημα G - Σημειώστε κάποια από τα οφέλη που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: (πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)

Σημειώστε κάποια από τα οφέλη που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε:
(πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)

483 απαντήσεις

Συνεχίζοντας στη λογική του εντοπισμού, μεταξύ των ερωτηθέντων, του τμήματος εκείνου των στελεχών επιχειρήσεων και επιχειρηματιών που είναι σε θέση να γνωρίζουν -και να καταθέσουν- την άποψη από την πλευρά των εταιρειών, το ερώτημα **«Σημειώστε κάποια από τα οφέλη που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε»** ετέθη και πάλι ως προαιρετικό (ώστε να δώσει τη δυνατότητα μη απάντησης από εκείνους που δεν έχουν γνώση επί του θέματος), αλλά και με την ευχέρεια των πολλαπλών απαντήσεων (ώστε να δώσει τη δυνατότητα καταγραφής επιπλέον οφελών, όπου υπάρχουν).

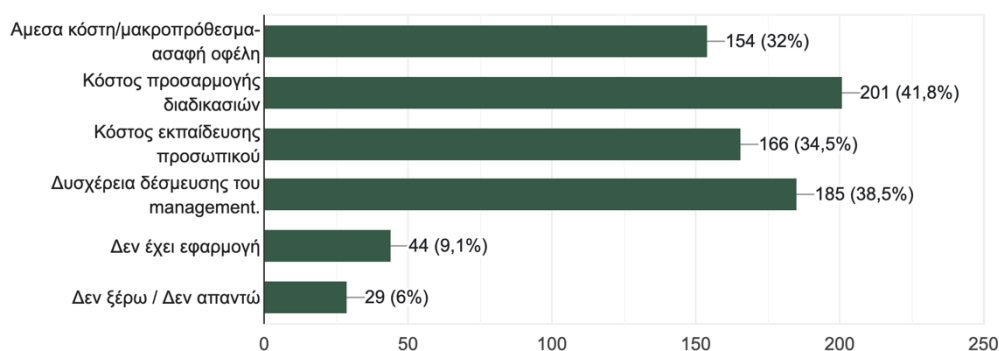
Σε συνάφεια με το προηγούμενο ερώτημα, επικράτησαν απαντήσεις που συνάδουν με τον μακροπρόθεσμο χαρακτήρα των «κερδών» από την εφαρμογή πολιτικών ESG. Επικράτησε η «Βελτίωση της εικόνας της εταιρείας» (65%) και ακολούθησαν η «Αποδοχή από την τοπική κοινωνία» (47,6%) και το «Καλύτερο εργασιακό κλίμα/απόδοση

εργαζόμενων» (39,8%). Στην πλευρά του πιο πρακτικού και συγκεκριμένου κέρδους για την επιχείρηση (αυτό που μπορεί να αξιοποιήσει και η διοίκηση ως επιχείρημα απέναντι στους μετόχους για την υποστήριξη της εφαρμογής πολιτικών ESG) βρίσκονται τα ερωτήματα για τη «Βελτίωση εικόνας με θετικό αποτέλεσμα στις πωλήσεις» (36,4%) και για την «Ελκυστικότητα απέναντι σε πιθανούς επενδυτές» (36,9%).

2.3.8. Ερώτημα Η - Σημειώστε κάποιες από τις δυσκολίες που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: (πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)

Σημειώστε κάποιες από τις δυσκολίες που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε:
(πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)

481 απαντήσεις

Στον αντίποδα, το ερώτημα «Σημειώστε κάποιες από τις δυσκολίες που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: (πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)» καταγράφει τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην εφαρμογή πολιτικών ESG. Και σε αυτή την περίπτωση, ετέθη ως προαιρετικό (ώστε να δώσει τη δυνατότητα μη απάντησης από εκείνους που δεν έχουν γνώση επί του θέματος), αλλά και με την ευχέρεια των πολλαπλών απαντήσεων (ώστε να δώσει τη δυνατότητα καταγραφής επιπλέον οφελών, όπου υπάρχουν).

Σε αυτή την περίπτωση, μεταξύ των δυσχερειών επικρατεί το αυξημένο «Κόστος προσαρμογής διαδικασιών» προκειμένου να υπηρετήσουν αποτελεσματικά τις καινούριες πολιτικές (41,8%), ακολουθούμενο από τη «Δυσχέρεια δέσμευσης του management» (38,5%), που παραπέμπει στη δυσκολία μετατόπισης βάρους και πόρων

από πλευράς της διοίκησης σε δράσεις οι οποίες ενίοτε δεν έχουν άμεσα αποτελέσματα στις πωλήσεις και την όλη κερδοφορία, αλλά -συχνά- μπορεί πρόσκαιρα να λειτουργούν και προς την αντίθετη κατεύθυνση. Ακολουθεί το αυξημένο «Κόστος εκπαίδευσης προσωπικού» ώστε να αντεπεξέλθει αποτελεσματικά με τη σειρά του στην εφαρμογή των νέων πολιτικών (34,5%) και η άποψη ότι οι πολιτικές ESG παράγουν «Άμεσα κόσθη αλλά μακροπρόθεσμα και ασαφή οφέλη» (32%).

2.4. Συμπεράσματα Έρευνας

Η έρευνα καταγράφει μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα εικόνα για την αντίληψη και την αποδοχή των πολιτικών ESG στην ελληνική κοινωνία. Παρά το γεγονός ότι προκύπτει σχετικά υψηλή η εξοικείωση του κοινού με τη βασική έννοια των ESG (ή, έστω, με αυτό στο οποίο αντιλαμβάνονται ότι παραπέμπει η έννοια την οποία κάπου έχουν διαβάσει/ακούσει), διαφαίνεται ότι αυτή η γνώση συχνά περιορίζεται σε επιφανειακό επίπεδο. Η κοινωνία φαίνεται να αντιλαμβάνεται τη σημασία των ESG ως μια αναγκαιότητα, αλλά η πραγματική ενσωμάτωση της ιδέας στη νοοτροπία των πολιτών και των επιχειρήσεων παραμένει περιορισμένη. Με άλλα λόγια, προκύπτει ως εξαιρετικά σημαντική η πιθανότητα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας να έχει έρθει σε επαφή με την έννοια, να έχει υποσυνείδητα καταχωρισθεί ως κάτι θετικό, το οποίο θα πρέπει να επιδιώκεται, αλλά απουσιάζει η πραγματική γνώση και κατανόηση σε τι πραγματικά και πιο αναλυτικά αφορούν οι πολιτικές ESG.

Εξαιρετικά ενδιαφέρον εύρημα είναι η σαφής τάση του κοινού να αναποθέτει την κύρια ευθύνη για την εφαρμογή πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης στις κυβερνήσεις. Αυτή η στάση υποδηλώνει ότι οι πολίτες θεωρούν τις εταιρείες δευτερεύοντες παράγοντες σε έναν τομέα που απαιτεί στρατηγική ηγεσία και πολιτική βούληση. Ταυτόχρονα, οι επιχειρήσεις συχνά κατηγορούνται για ελλιπή προσπάθεια, γεγονός που τονίζει την ανάγκη για πιο αποφασιστική δράση από μέρους τους, καθώς και για πιο αποτελεσματική επικοινωνία σχετικά με τις δράσεις που ήδη υλοποιούν. Ο τελευταίος αυτός παράγοντας έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς αυτονόητα οι επιχειρήσεις πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους προς την κατεύθυνση των ESG, αλλά αυτό -από μόνο του- δεν φτάνει. Η επικοινωνία έχει μεγάλο ρόλο να παίξει στην αναγνωρισιμότητα των δράσεων αυτού του τύπου και στην εδραίωση της αντίληψης για όσα έχουν πραγματικά να προσφέρουν. Εξέλιξη που, με τη σειρά της, θα διασφαλίσει την αναγκαία στήριξη της κοινωνίας στις δράσεις ESG,

ακόμη και με την ευθεία προτίμηση σε προϊόντα και υπηρεσίες που προκύπτουν μέσα από παραγωγικές διαδικασίες οι οποίες εφαρμόζουν πολιτικές ESG.

Οι προαναφερθείσα ανάγκη για αξιολογή επένδυση και σε δράσεις επικοινωνίας υπογραμμίζεται και από τα επόμενα ευρήματα που καταγράφουν ότι η στάση των καταναλωτών απέναντι στις πολιτικές ESG παραμένει αμφίθυμη. Παρόλο που ένα μεγάλο μέρος του κοινού δηλώνει ότι λαμβάνει υπ' όψιν την κοινωνική ευθύνη κατά τις αγοραστικές του επιλογές, αυτή η πρόθεση δεν μεταφράζεται πάντα σε πρακτική υποστήριξη. Όταν τίθεται το ζήτημα της οικονομικής επιβάρυνσης, όπως η επιλογή ενός ακριβότερου προϊόντος που συνάδει με τα ESG, η διάθεση αυτή μειώνεται. Γεγονός που καταδεικνύει ότι οι αξίες της βιωσιμότητας και της κοινωνικής ευθύνης δεν έχουν ακόμη εδραιωθεί πλήρως στις προτεραιότητες των Ελλήνων καταναλωτών. Κατανοητό, ασφαλώς, όταν η επιλογή -για παράδειγμα- στο σούπερ μάρκετ γίνεται σε συνθήκες διαρκούς και έντονης ακρίβειας. Για αυτόν ακριβώς το λόγο, όμως, αναβαθμίζεται και ο ρόλος της επικοινωνίας: προκειμένου να καταστεί συνείδηση στην κοινωνία - καταναλωτικό κοινό ότι ακόμη και μια -ενδεχομένως- κατά τι αυξημένη τιμή δεν συνιστά «αχρείαστο έξοδο» αλλά επένδυση στο μέλλον όλων μας.

Στο επιχειρηματικό περιβάλλον, τα οφέλη από τις πολιτικές ESG φαίνεται να εκτιμώνται κυρίως σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Η βελτίωση της εταιρικής εικόνας και η αποδοχή από την κοινωνία θεωρούνται τα κύρια κέρδη, ενώ τα άμεσα οικονομικά οφέλη, όπως οι αυξημένες πωλήσεις ή η ελκυστικότητα έναντι πιθανών επενδυτές, αξιολογούνται ως πιο περιορισμένα. Οι δυσκολίες που αναφέρονται, όπως το υψηλό κόστος προσαρμογής και η έλλειψη δέσμευσης από τη διοίκηση, επιβεβαιώνουν ότι η υλοποίηση τέτοιων πολιτικών εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση, ειδικά για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (οι πόροι των οποίων είναι πιο περιορισμένοι και η καθημερινότητα συχνά αμείλικτη).

Συνολικά, η έρευνα αναδεικνύει την αναγκαιότητα για μια πολυδιάστατη προσέγγιση. Οι κυβερνήσεις οφείλουν να αναλάβουν ηγετικό ρόλο μέσω στοχευμένων πολιτικών και κινήτρων προς επιχειρήσεις και καταναλωτές, ενώ οι επιχειρήσεις πρέπει να ιεραρχήσουν την επένδυση στις πολιτικές ESG και την ενσωμάτωση των ESG στις στρατηγικές τους υψηλότερα στις προτεραιότητες τους, αλλά και να επενδύσουν πολύ περισσότερο και συστηματικότερα στην ενημέρωση της κοινής γνώμης για την ύπαρξη των πολιτικών ESG, για τις συγκεκριμένες δράσεις που κάθε φορά υλοποιούν προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά και για τα οφέλη που αυτές επιφέρουν -περισσότερο ή λιγότερο άμεσα- στο σύνολο της κοινότητας. Παράλληλα, η κοινωνία πρέπει να καλλιεργήσει μια βαθύτερη κατανόηση της αξίας αυτών των πολιτικών, ώστε να στηρίξει ενεργά τις βιώσιμες πρακτικές.

Οι δράσεις αυτές είναι κρίσιμες για την ενίσχυση της συνεργασίας και της εμπιστοσύνης, που αποτελούν τη βάση για μια πιο βιώσιμη και κοινωνικά υπεύθυνη οικονομία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α/α	Χρονική σήμανση	A	B	C	D	E	F	G	H
1	19/11/2024 12:07:18 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 2, 3	1, 2, 3, 4
2	19/11/2024 12:09:06 μ.μ.	1	2	1	1	1			
3	19/11/2024 12:09:39 μ.μ.	2	1	2	2	2	3	6	5
4	19/11/2024 12:10:14 μ.μ.	1	4	1	1	1	2	1, 3, 4	
5	19/11/2024 12:12:33 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 2, 3	1, 2, 3, 4
6	19/11/2024 12:13:19 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	1, 3, 4	3, 4
7	19/11/2024 12:15:35 μ.μ.	2	3	1	2	1	1	6	2
8	19/11/2024 12:15:46 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	1, 4	4
9	19/11/2024 12:16:24 μ.μ.	1	1	1	1	1	3	6	5
10	19/11/2024 12:16:58 μ.μ.	1	3	2	2	2	1	1, 2, 3, 4, 5	4
11	19/11/2024 12:18:04 μ.μ.	2	1	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	3
12	19/11/2024 12:18:38 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	1	1, 2, 3, 4
13	19/11/2024 12:19:19 μ.μ.	1	4	2	2	2	3	6	5
14	19/11/2024 12:20:13 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 2	1
15	19/11/2024 12:27:37 μ.μ.	1	1	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	3
16	19/11/2024 12:28:41 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3	1
17	19/11/2024 12:29:40 μ.μ.	2	3	2	2	2	2	1	4
18	19/11/2024 12:30:36 μ.μ.	2	2	3	2	2	2	1, 3, 4	1
19	19/11/2024 12:33:27 μ.μ.	2	4	1	1	1	3	6	5
20	19/11/2024 12:35:37 μ.μ.	2	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
21	19/11/2024 12:36:29 μ.μ.	1	3	2	2	1	2	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
22	19/11/2024 12:36:53 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	1, 3, 4	1
23	19/11/2024 12:39:47 μ.μ.	1	4	2	1	2	1	1, 2	5

24	19/11/2024 12:49:55 μ.μ.	1	3	3	1	1	1	1, 2, 3, 4	4
25	19/11/2024 12:50:21 μ.μ.	2	1	1	1	1	1	1, 3, 4, 5	3, 4
26	19/11/2024 12:50:50 μ.μ.	1	3	2	2	2	3	6	5
27	19/11/2024 12:51:28 μ.μ.	2	3	2	2	2	2	1	4
28	19/11/2024 12:52:08 μ.μ.	1	4	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
29	19/11/2024 1:03:15 μ.μ.	2	2	1	2	2	3	6	5
30	19/11/2024 1:03:42 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	1, 2, 3, 4
31	19/11/2024 1:05:19 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	4
32	19/11/2024 1:05:42 μ.μ.	2	3	1	2	2	4	7	6
33	19/11/2024 1:06:35 μ.μ.	1	3	3	2	2	4	1, 3, 4	1

34	19/11/2024 1:07:05 μ.μ.	2	2	1	1	2	4	7	6
35	19/11/2024 1:07:34 μ.μ.	1	3	2	3	2	2	1	1, 2, 3, 4
36	19/11/2024 1:08:25 μ.μ.	1	1	4	2	1	1	1, 2, 4, 5	4
37	19/11/2024 1:09:00 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	2, 3, 4
38	19/11/2024 1:09:40 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3	4
39	19/11/2024 1:10:14 μ.μ.	1	3	3	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
40	19/11/2024 1:11:33 μ.μ.	2	2	1	1	1	1	1, 3, 4, 5	4
41	19/11/2024 1:13:39 μ.μ.	1	3	3	2	2	1	1, 2, 3, 4	1
42	19/11/2024 1:14:09 μ.μ.	2	4	2	1	1	4	7	6
43	19/11/2024 1:14:41 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1, 2, 3
44	19/11/2024 1:15:05 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
45	19/11/2024 1:18:03 μ.μ.	1	3	2	2	1	2	1	4
46	19/11/2024 1:18:40 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	2, 3, 4
47	19/11/2024 1:19:25 μ.μ.	2	3	2	1	1	1	3, 4, 5	4
48	19/11/2024 1:20:11 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3, 4

49	19/11/2024 1:20:52 μ.μ.	1	2	1	2	2	3	6	5
50	19/11/2024 1:21:43 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
51	19/11/2024 1:24:54 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	1, 4
52	19/11/2024 1:25:17 μ.μ.	2	2	1	2	2	3	6	5
53	19/11/2024 1:25:55 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	2, 5	2, 3, 4
54	19/11/2024 1:26:16 μ.μ.	1	3	3	2	1	1	1, 2, 3, 4	4
55	19/11/2024 1:27:00 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1, 2, 3, 4
56	19/11/2024 1:27:45 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	7	6
57	19/11/2024 1:28:05 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
58	19/11/2024 1:28:23 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	2, 3, 4, 5	4
59	19/11/2024 1:31:26 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	7	6
60	19/11/2024 1:31:46 μ.μ.	1	3	3	1	1	1	5	4
61	19/11/2024 1:32:11 μ.μ.	2	2	1	2	1	1	2, 3, 4, 5	4
62	19/11/2024 1:32:40 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	1, 2, 3, 4
63	19/11/2024 1:33:00 μ.μ.	2	2	1	2	1	4	7	6
64	19/11/2024 1:33:23 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
65	19/11/2024 1:33:45 μ.μ.	1	2	1	2	2	4	7	6
66	19/11/2024 1:34:09 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	1, 3, 4	4
67	19/11/2024 1:34:33 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	4
68	19/11/2024 1:35:02 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	2, 3, 4
69	19/11/2024 1:35:22 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	5	2, 3
70	19/11/2024 1:35:42 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1, 3, 4	4
71	19/11/2024 1:35:56 μ.μ.	2	2	1	2	2	4	7	6
72	19/11/2024 1:36:28 μ.μ.	1	3	3	1	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3, 4
73	19/11/2024 1:36:55 μ.μ.	1	4	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	3

74	19/11/2024 1:38:10 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	1	4
75	19/11/2024 1:55:44 μ.μ.	1	3	2	3	2	2	1	2, 3
76	19/11/2024 1:56:00 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	7	6
77	19/11/2024 1:56:38 μ.μ.	1	4	4	1	1	1	5	4
78	19/11/2024 2:05:37 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	6	5
79	19/11/2024 2:06:06 μ.μ.	1	3	3	3	2	2	1	5
80	19/11/2024 2:07:34 μ.μ.	1	3	3	1	2	2	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4
81	19/11/2024 2:08:31 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 2, 3, 4	1
82	19/11/2024 2:22:54 μ.μ.	1	2	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	4
83	19/11/2024 2:24:01 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	1
84	19/11/2024 2:32:56 μ.μ.	1	2	2	2	1	3	6	5
85	19/11/2024 2:34:00 μ.μ.	1	3	1	2	2	1	1, 2, 3	5
86	19/11/2024 2:40:30 μ.μ.	2	3	2	3	1	2	4, 5	4
87	19/11/2024 2:49:17 μ.μ.	2	4	3	2	1	3	4	3
88	19/11/2024 2:49:36 μ.μ.	2	4	2	3	1	2	4	3
89	19/11/2024 2:49:57 μ.μ.	1	4	2	1	1	1	2, 3, 4	2
90	19/11/2024 3:12:21 μ.μ.	2	3	1	1	1	1	1, 4, 5	4
91	19/11/2024 3:15:50 μ.μ.	1	2	1	2	1	2	1, 2, 4	2
92	19/11/2024 3:26:08 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 4, 5	1
93	19/11/2024 3:55:14 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 4, 5	1
94	19/11/2024 4:02:30 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 4, 5	2
95	19/11/2024 4:03:04 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 4, 5	1
96	19/11/2024 4:03:32 μ.μ.	1	2	1	2	1	2	5	2
97	19/11/2024 4:03:55 μ.μ.	1	2	2	2	1	1	3, 4, 5	1
98	19/11/2024 4:04:17 μ.μ.	1	3	2	1	1	2	2, 3, 4, 5	2
99	19/11/2024 4:04:35 μ.μ.	1	1	1	1	1	1	2, 3, 4, 5	1

100	19/11/2024 4:04:56 μ.μ.	2	2	2	2	1	2	3, 4	1
101	19/11/2024 4:05:13 μ.μ.	1	1	1	1	1	1	1	1
102	19/11/2024 4:05:38 μ.μ.	2	2	2	2	2	2	4, 5	2
103	19/11/2024 4:15:19 μ.μ.	1	1	1	1	1	1	1, 2, 3, 4	1
104	19/11/2024 4:15:35 μ.μ.	1	1	1	1	1	1	1	1
105	19/11/2024 4:15:58 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1
106	19/11/2024 4:16:18 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	2, 3, 4, 5	1
107	19/11/2024 4:16:43 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 4, 5	1
108	19/11/2024 4:17:01 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	2, 3, 4, 5	1
109	19/11/2024 4:17:32 μ.μ.	2	2	1	1	1	2	1	2
110	19/11/2024 4:19:07 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	2, 3, 4, 5	2
111	19/11/2024 4:40:32 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	1, 2, 4, 5	1
112	19/11/2024 4:40:56 μ.μ.	2	3	2	1	1	1	1, 2, 3, 4	2
113	19/11/2024 4:41:22 μ.μ.	2	4	1	2	2	2	5	2
114	19/11/2024 4:41:48 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 4, 5	1
115	19/11/2024 4:45:02 μ.μ.	2	4	2	2	2	2	5	2
116	19/11/2024 4:45:43 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2
117	19/11/2024 4:54:23 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	2, 3
118	19/11/2024 4:55:04 μ.μ.	1	2	1	3	2	2	1, 3	5
119	19/11/2024 4:55:36 μ.μ.	2	3	3	2	2	3	6	5
120	19/11/2024 4:56:48 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	4, 5	2, 3
121	19/11/2024 4:58:15 μ.μ.	1	4	3	1	1	1	1, 2, 4, 5	2, 3
122	19/11/2024 4:58:45 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
123	19/11/2024 4:59:13 μ.μ.	2	2	1	3	2	3	6	5
124	19/11/2024 5:00:18 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4

125	19/11/2024 5:00:57 μ.μ.	1	3	3	2	2		1, 2	2, 3
126	19/11/2024 5:03:01 μ.μ.	2	2	1	1	1	1	1, 3, 4, 5	4
127	19/11/2024 5:03:56 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 3, 4, 5	2, 3, 4
128	19/11/2024 5:07:23 μ.μ.	1	3	2	3	2	2	6	5
129	19/11/2024 5:08:05 μ.μ.	1	1	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
130	19/11/2024 5:10:36 μ.μ.	2	2	1	2	1	2	1	4
131	19/11/2024 5:11:12 μ.μ.	1	3	2	2	1	2	6	5
132	19/11/2024 5:12:29 μ.μ.	1	3	3	2	2	2	1	4
133	19/11/2024 5:28:16 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	6	5
134	19/11/2024 5:29:11 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1, 3, 4	4
135	19/11/2024 5:30:50 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 3, 4, 5	2, 3

136	19/11/2024 5:31:30 μ.μ.	2	2	1	1	1	3	6	5
137	19/11/2024 5:34:33 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
138	19/11/2024 5:35:44 μ.μ.	1	4	3	2	2	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
139	19/11/2024 5:37:30 μ.μ.	1	2	1	2	2	3	6	5
140	19/11/2024 5:38:06 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	1, 4	4
141	19/11/2024 5:39:40 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3
142	19/11/2024 5:40:23 μ.μ.	1	3	3	2	1	1	1, 2, 5	2, 3
143	19/11/2024 5:40:54 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	1, 2, 5	2, 3
144	19/11/2024 5:41:46 μ.μ.	2	2	1	1	2	4	7	6
145	19/11/2024 5:42:08 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
146	19/11/2024 5:42:58 μ.μ.	2	3	2	2	1	1	5	2, 3
147	19/11/2024 5:43:21 μ.μ.	2	2	1	1	2	4	7	6
148	19/11/2024 5:43:45 μ.μ.	1	3	1	3	2	3	6	5
149	19/11/2024 5:44:12 μ.μ.	2	2	1	1	1	1	4, 5	4

150	19/11/2024 5:44:40 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	1, 4	4
151	19/11/2024 5:45:03 μ.μ.	1	4	3	1	2	2	1, 2, 3, 4	1, 2, 3
152	19/11/2024 5:45:31 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3, 4
153	19/11/2024 5:46:38 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	4
154	19/11/2024 5:47:00 μ.μ.	2	2	1	1	2	2	1	4
155	19/11/2024 5:47:22 μ.μ.	2	1	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
156	19/11/2024 5:47:55 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 4, 5	2, 3
157	19/11/2024 5:48:16 μ.μ.	1	4	3	2	2	2	1, 2, 3, 4	2, 3
158	19/11/2024 5:48:44 μ.μ.	1	3	2	3	2	2	1	4
159	19/11/2024 5:49:30 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
160	19/11/2024 5:49:55 μ.μ.	2	3	2	2	2	2	6	5
161	19/11/2024 5:51:16 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	2, 3
162	19/11/2024 5:51:48 μ.μ.	2	1	3	1	1	1	4, 5	4
163	19/11/2024 5:56:01 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
164	19/11/2024 5:56:35 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1, 2	4
165	19/11/2024 5:57:10 μ.μ.	2	2	1	2	2	1	1, 3, 4	2, 3, 4
166	19/11/2024 5:57:45 μ.μ.	2	1	1	1	2	3	1	4
167	19/11/2024 5:58:11 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	2, 3
168	19/11/2024 5:59:19 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3, 4
169	19/11/2024 5:59:38 μ.μ.	1	2	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
170	19/11/2024 6:00:01 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
171	19/11/2024 7:15:25 μ.μ.	1	3	3	2	2	1	1	4
172	19/11/2024 7:17:32 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	6	5
173	19/11/2024 7:18:27 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3

174	19/11/2024 7:19:18 μ.μ.	1	3	3	1	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3
175	19/11/2024 7:19:49 μ.μ.	1	4	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3, 4
176	19/11/2024 7:22:12 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	4, 5	2, 3
177	19/11/2024 7:25:17 μ.μ.	1	4	2	3	2	2	1, 3, 4	4
178	19/11/2024 7:29:17 μ.μ.	2	1	1	1	2	4	6	5
179	19/11/2024 7:30:07 μ.μ.	1	3	2	3	2	2	1, 4	4
180	19/11/2024 7:31:21 μ.μ.	1	3	3	2	1	1	5	4
181	19/11/2024 7:32:51 μ.μ.	1	4	3	1	2	2	1, 2, 3	1, 2, 3
182	19/11/2024 7:36:08 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2, 3
183	19/11/2024 7:37:25 μ.μ.	2	1	1	1	2	1	3, 4, 5	4
184	19/11/2024 7:38:19 μ.μ.	1	3	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
185	19/11/2024 7:40:17 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2, 3
186	19/11/2024 7:43:38 μ.μ.	1	2	1	3	2	3	6	5
187	19/11/2024 7:44:44 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	2, 5	2, 3
188	19/11/2024 7:45:10 μ.μ.	2	3	2	2	2	3	6	5
189	19/11/2024 9:37:02 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2, 3, 4
190	19/11/2024 10:41:58 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 3, 5	2, 3
191	19/11/2024 11:24:15 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
192	20/11/2024 1:04:22 π.μ.	2	2	1	2	2	2	6	5
193	20/11/2024 1:50:57 π.μ.	2	2	1	1	2	3	6	5
194	20/11/2024 10:12:32 π.μ.	2	2	1	2	2	3	6	5
195	20/11/2024 10:44:22 π.μ.	1	3	2	2	1	1	3, 4, 5	2, 3
196	20/11/2024 10:44:53 π.μ.	1	2	3	1	2	2	1, 2	1, 2, 3
197	20/11/2024 11:33:09 π.μ.	1	3	2	2	1	1	3, 4, 5	4
198	20/11/2024 11:45:40 π.μ.	2	2	1	3	2	2	6	5

199	20/11/2024 12:06:15 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	3, 4, 5	4
200	20/11/2024 12:08:45 μ.μ.	1	2	1	3	2	3	6	5
201	20/11/2024 12:35:22 μ.μ.	2	1	1	2	2	2	1	4
202	20/11/2024 12:45:20 μ.μ.	1	4	3	1	1	1	2, 5	2, 3
203	20/11/2024 1:05:16 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4

204	20/11/2024 1:05:45 μ.μ.	1	1	1	2	1	1	3, 4, 5	4
205	20/11/2024 1:06:16 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
206	20/11/2024 1:06:43 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	2, 3
207	20/11/2024 2:29:31 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
208	20/11/2024 3:16:35 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 5	2, 3
209	20/11/2024 3:16:57 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	1, 4	4
210	20/11/2024 3:37:33 μ.μ.	1	3	3	2	1	1	2, 5	2, 3
211	20/11/2024 3:38:45 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	2, 3
212	20/11/2024 3:39:21 μ.μ.	1	3	2	3	2	3	7	6
213	20/11/2024 3:40:11 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3
214	20/11/2024 3:40:52 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	2, 5	2, 3
215	20/11/2024 3:41:17 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
216	20/11/2024 3:42:41 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 2, 3, 4	4
217	20/11/2024 3:46:12 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	7	6
218	20/11/2024 3:47:04 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
219	20/11/2024 3:47:43 μ.μ.	1	2	1	2	2	4	1	4
220	20/11/2024 3:49:43 μ.μ.	1	2	1	1	1	1	4, 5	4
221	20/11/2024 3:51:01 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	2, 3
222	20/11/2024 3:53:11 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1	4
223	20/11/2024 3:53:37 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4

224	20/11/2024 5:32:45 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
225	20/11/2024 5:33:30 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	6	5
226	20/11/2024 5:34:38 μ.μ.	2	1	1	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3
227	20/11/2024 5:34:59 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	7	6
228	20/11/2024 5:35:30 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1
229	20/11/2024 5:36:06 μ.μ.	1	3	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
230	20/11/2024 5:36:18 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3
231	20/11/2024 5:36:39 μ.μ.	1	4	3	2	2		1, 3, 4	1
232	20/11/2024 5:37:02 μ.μ.	2	2	1	2	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2, 4
233	20/11/2024 5:37:16 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	4
234	20/11/2024 5:37:26 μ.μ.	2	2	2	2	1	1	2, 3, 4, 5	1, 2, 4
235	20/11/2024 5:37:37 μ.μ.	2	3	2	2	2	2	1, 4	4
236	20/11/2024 5:38:30 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	2, 3, 4	1, 2, 3
237	20/11/2024 5:39:17 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3	1, 2, 4
238	20/11/2024 5:40:44 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 4, 5	1, 2, 3
239	20/11/2024 5:41:23 μ.μ.	1	1	1	2	2	1	2, 3, 4	1, 2, 3
240	20/11/2024 5:42:29 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	3, 4, 5	1, 2, 4
241	20/11/2024 5:43:10 μ.μ.	2	4	1	2	1	2	2	1
242	20/11/2024 5:44:36 μ.μ.	1	3	2	2	2	1	1, 4	3
243	20/11/2024 5:45:35 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3, 5	2, 3, 4
244	20/11/2024 5:47:06 μ.μ.	2	3	2	1	2	1	1, 2, 3	1, 2, 4
245	20/11/2024 5:48:11 μ.μ.	2	4	2	2	2	1	1, 2, 3	2, 3
246	20/11/2024 5:48:56 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2, 3
247	20/11/2024 5:50:27 μ.μ.	2	4	1	2	2	2	1, 4, 5	2, 4

248	20/11/2024 5:52:57 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2
249	20/11/2024 5:54:02 μ.μ.	2	3	1	1	1	1	1, 2, 3	1, 2
250	20/11/2024 5:55:49 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2, 3
251	20/11/2024 5:56:53 μ.μ.	1	3	3	2	2	2	1, 4	4
252	20/11/2024 7:08:02 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	3, 5	2, 3
253	20/11/2024 7:14:23 μ.μ.	2	2	1	2	2	3	7	6
254	20/11/2024 7:14:51 μ.μ.	2	2	1	2	1	1	1, 3, 5	4
255	20/11/2024 7:43:48 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4
256	20/11/2024 7:44:40 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	2, 3, 4, 5	1, 2, 3
257	20/11/2024 7:45:17 μ.μ.	1	2	2	1	1	2	1, 5	1
258	20/11/2024 7:46:45 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	3, 4	2, 4
259	20/11/2024 7:47:42 μ.μ.	1	4	2	1	1	1	1, 2, 3, 4	2, 3
260	20/11/2024 7:54:30 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	2, 3, 4, 5	1, 2, 3
261	20/11/2024 7:55:15 μ.μ.	2	2	2	2	1	2	1, 2, 5	2, 4
262	20/11/2024 8:50:38 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
263	20/11/2024 8:51:16 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3
264	20/11/2024 9:07:26 μ.μ.	2	2	1	3	2	2	7	6
265	20/11/2024 9:09:04 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 4, 5	2, 3
266	20/11/2024 9:39:08 μ.μ.	1	3	2	3	2	2	1	4
267	20/11/2024 9:39:42 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	4
268	20/11/2024 9:40:26 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 3, 4, 5	2, 3
269	20/11/2024 9:41:06 μ.μ.	1	4	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
270	20/11/2024 9:41:29 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
271	20/11/2024 10:13:59 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
272	20/11/2024 10:14:19 μ.μ.	1	3	1	2	2	2	1, 4	1

273	20/11/2024 10:14:32 μ.μ.	1	3	2	3	2	2	7	6
274	20/11/2024 11:53:24 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	7	6
275	20/11/2024 11:53:54 μ.μ.	1	3	2	1	2	2	1	2, 3
276	20/11/2024 11:54:26 μ.μ.	2	2	1	1	2	2	1	4
277	20/11/2024 11:54:57 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	1	1
278	20/11/2024 11:55:14 μ.μ.	1	1	3	2	1	1	2, 5	2, 3
279	20/11/2024 11:55:44 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1
280	20/11/2024 11:56:02 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
281	20/11/2024 11:56:30 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	5	2, 3
282	20/11/2024 11:56:46 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
283	21/11/2024 12:01:59 π.μ.	1	3	2	3	2	2	1	1
284	21/11/2024 12:02:18 π.μ.	2	2	1	2	2	2	1	1
285	21/11/2024 12:03:12 π.μ.	1	1	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
286	21/11/2024 12:03:28 π.μ.	1	3	2	2	2	2	7	6
287	21/11/2024 12:14:39 π.μ.	1	3	2	2	2	2	7	6
288	21/11/2024 12:18:21 π.μ.	1	3	3	2	2	2	1	4
289	21/11/2024 1:17:46 π.μ.	1	3	2	3	2	4	6	5
290	21/11/2024 7:44:59 π.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
291	21/11/2024 8:05:25 π.μ.	1	3	2	1	1	1	2, 5	2, 3
292	21/11/2024 8:15:06 π.μ.	2	1	1	2	2	2	1	1
293	21/11/2024 8:37:59 π.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
294	21/11/2024 8:49:00 π.μ.	2	1	1	3	2	4	7	6
295	21/11/2024 9:51:26 π.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
296	21/11/2024 10:05:15 π.μ.	1	3	3	1	1	1	1, 2, 5	2, 3
297	21/11/2024 12:05:42 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
298	21/11/2024 12:06:12 μ.μ.	2	1	1	2	2	2	1	1

299	21/11/2024 12:07:41 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 3, 4, 5	2, 3
300	21/11/2024 12:31:17 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1, 4	1
301	21/11/2024 12:31:56 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	4
302	21/11/2024 12:32:15 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	6	5
303	21/11/2024 12:32:44 μ.μ.	2	2	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
304	21/11/2024 12:33:04 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	7	6
305	21/11/2024 12:33:32 μ.μ.	1	4	4	1	1	1	2, 5	2, 3

306	21/11/2024 1:51:25 μ.μ.	2	2	1	2	1	1	1, 2, 4	1, 2, 4
307	21/11/2024 1:51:57 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2
308	21/11/2024 1:52:30 μ.μ.	2	4	1	2	2	2	1, 4	1, 2
309	21/11/2024 1:52:50 μ.μ.	1	2	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2
310	21/11/2024 1:53:09 μ.μ.	2	3	2	2	1	1	1, 3, 4	1, 2, 3
311	21/11/2024 1:53:40 μ.μ.	1	4	1	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3, 4
312	21/11/2024 1:54:19 μ.μ.	1	3	1	2	1	2	2, 3, 5	2, 3, 4
313	21/11/2024 1:54:38 μ.μ.	1	2	1	2	1	1	2, 3, 4, 5	1, 2
314	21/11/2024 1:54:59 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2
315	21/11/2024 1:55:39 μ.μ.	1	4	1	2	2	2	1, 2, 3, 4	1, 2, 4
316	21/11/2024 1:56:21 μ.μ.	2	4	1	3	2	2	1, 2, 4	1, 2, 3, 4
317	21/11/2024 1:56:49 μ.μ.	2	4	1	3	2	2	2, 4, 5	1, 2, 3, 4
318	21/11/2024 1:57:17 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3
319	21/11/2024 1:57:48 μ.μ.	1	3	2	2	1	2	2, 4, 5	2, 3, 4
320	21/11/2024 1:58:14 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3
321	21/11/2024 1:58:39 μ.μ.	1	4	1	2	1	2	1, 2, 3	1
322	21/11/2024 1:59:25 μ.μ.	1	3	1	2	2	2	5	
323	21/11/2024 2:35:21 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4

324	21/11/2024 2:35:42 μ.μ.	1	3	3	2	2	2	1	1
325	21/11/2024 2:36:00 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 5	2, 3
326	21/11/2024 2:36:40 μ.μ.	1	1	1	2	2	4	1	1
327	21/11/2024 2:36:59 μ.μ.	2	2	1	3	2	3	7	6
328	21/11/2024 2:37:16 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
329	21/11/2024 2:37:37 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
330	21/11/2024 2:57:49 μ.μ.	1	3	2	2	2	4	6	5
331	21/11/2024 2:58:18 μ.μ.	1	4	2	1	2	2	1, 3, 4	1, 4
332	21/11/2024 2:58:46 μ.μ.	1	1	1	1	2	2	1, 3, 4	2, 3
333	21/11/2024 2:59:44 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 3, 4, 5	2, 3
334	21/11/2024 3:00:09 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
335	21/11/2024 3:09:06 μ.μ.	2	4	3	2	2	2	6	5
336	21/11/2024 3:48:37 μ.μ.	1	3	1	1	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2, 3
337	21/11/2024 3:49:33 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	1, 2
338	21/11/2024 3:49:55 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2
339	21/11/2024 3:50:16 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2

340	21/11/2024 3:51:09 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	2, 3, 4	1, 2
341	21/11/2024 4:16:00 μ.μ.	2	2	1	2	1	2	3, 4, 5	3, 4
342	21/11/2024 4:16:17 μ.μ.	1	2	1	2	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2
343	21/11/2024 4:16:38 μ.μ.	1	3	1	2	1	2	1, 2, 3, 4	1, 2
344	21/11/2024 4:17:06 μ.μ.	2	3	1	2	2	2	1, 5	2, 3
345	21/11/2024 4:17:41 μ.μ.	1	3	3	2	1	1	1, 2, 3	1, 2, 4
346	21/11/2024 4:18:01 μ.μ.	1	3	2	2	1	2	1, 2, 3	2, 4
347	21/11/2024 4:18:49 μ.μ.	1	3	1	3	2	3	6	5
348	21/11/2024 4:19:14 μ.μ.	1	4	2	2	2	1	1, 4	2, 3

349	21/11/2024 4:19:35 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	2, 3	2
350	21/11/2024 4:19:51 μ.μ.	1	2	2	2	2	2	2	2
351	21/11/2024 4:20:09 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2
352	21/11/2024 4:20:31 μ.μ.	2	3	2	1	1	1	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4
353	21/11/2024 4:20:56 μ.μ.	1	4	1	2	2	2	1, 2, 3, 4, 5	1, 2, 3, 4
354	21/11/2024 4:21:23 μ.μ.	3	5	5	4	3	4	7	6
355	21/11/2024 4:21:44 μ.μ.	3	5	5	4	3	3	6	5
356	21/11/2024 5:43:06 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	5	2, 3
357	21/11/2024 5:43:38 μ.μ.	2	1	1	2	2	4	7	6
358	21/11/2024 5:43:58 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1	4
359	21/11/2024 5:50:00 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
360	21/11/2024 5:50:51 μ.μ.	1	3	2	3	2	3	7	6
361	21/11/2024 5:51:51 μ.μ.	1	4	3	1	1	1	1, 2, 4, 5	2, 3
362	21/11/2024 5:52:13 μ.μ.	1	2	1	1	2	4		
363	21/11/2024 5:52:39 μ.μ.	1	4	3	2	2	2	1, 2	4
364	21/11/2024 6:03:42 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
365	21/11/2024 6:04:03 μ.μ.	2	1	1	2	2	2	1	4
366	21/11/2024 6:06:01 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
367	21/11/2024 6:07:49 μ.μ.	1	1	1	3	2	4		
368	21/11/2024 6:08:14 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
369	21/11/2024 6:08:50 μ.μ.	1	4	1	2	2	2	1	4
370	21/11/2024 8:58:10 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	5	2, 3
371	21/11/2024 8:58:32 μ.μ.	1	2	1	2	2	3		
372	21/11/2024 8:59:04 μ.μ.	1	2	2	2	2	2	1	1
373	21/11/2024 8:59:32 μ.μ.	1	3	3	2	2	2	1, 3, 4	2, 3

374	21/11/2024 8:59:54 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
375	21/11/2024 9:00:18 μ.μ.	1	3	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
376	21/11/2024 9:00:38 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
377	21/11/2024 9:01:21 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	2, 5	2, 3
378	21/11/2024 9:01:43 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	1	1
379	21/11/2024 9:02:07 μ.μ.	1	3	2	2	2	4		
380	21/11/2024 9:02:26 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
381	21/11/2024 9:02:45 μ.μ.	1	2	1	3	2			
382	21/11/2024 9:03:02 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
383	21/11/2024 9:03:45 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
384	21/11/2024 9:04:00 μ.μ.	1	2	1	3	2			
385	21/11/2024 9:04:23 μ.μ.	2	1	1	2	2	3	6	5
386	21/11/2024 9:04:36 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
387	21/11/2024 9:11:00 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 5	2, 3
388	21/11/2024 9:31:14 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	5	2, 3
389	21/11/2024 9:32:00 μ.μ.	1	1	2	1	2	2	1	4
390	21/11/2024 9:32:32 μ.μ.	1	4	3	2	1	1	5	2, 3
391	21/11/2024 9:33:05 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	3
392	21/11/2024 9:33:25 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1, 2
393	21/11/2024 9:34:05 μ.μ.	1	2	1	3	2	2	1, 3	3
394	21/11/2024 9:38:12 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2, 3
395	21/11/2024 9:38:35 μ.μ.	1	1	1	1	2	2		
396	21/11/2024 9:39:03 μ.μ.	1	1	3	1	1	1	2, 5	2, 3
397	21/11/2024 9:39:28 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	1	1
398	21/11/2024 9:40:10 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	3
399	21/11/2024 9:40:58 μ.μ.	1	4	3	2	2	2	1, 4	1, 4

400	21/11/2024 9:41:39 μ.μ.	1	3	2	2	2	4	6	5
401	21/11/2024 9:42:14 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	1, 4
402	21/11/2024 9:42:39 μ.μ.	1	1	1	2	2	2	1	1
403	21/11/2024 9:43:12 μ.μ.	1	2	1	2	2	4	7	6
404	21/11/2024 9:43:43 μ.μ.	2	1	1	2	2			
405	21/11/2024 9:44:40 μ.μ.	2	1	1	1	2	2	1	1, 4
406	22/11/2024 11:47:38 π.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
407	22/11/2024 11:51:39 π.μ.	1	2	1	2	2	4	1	1

408	22/11/2024 11:54:14 π.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1, 4
409	22/11/2024 11:54:42 π.μ.	1	3	3	2	1	1	5	2, 3
410	22/11/2024 11:54:58 π.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
411	22/11/2024 12:00:42 μ.μ.	2	2	1	2	2			
412	22/11/2024 12:01:02 μ.μ.	1	2	1	3	2			
413	22/11/2024 12:01:27 μ.μ.	1	1	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
414	22/11/2024 12:02:01 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2, 3
415	22/11/2024 12:07:06 μ.μ.	1	3	2	2	1	2	1	1
416	22/11/2024 12:07:24 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1, 4
417	22/11/2024 12:14:54 μ.μ.	1	3	2	3	2			
418	22/11/2024 12:15:08 μ.μ.	1	1	1	2	2	3	1	1
419	22/11/2024 12:15:42 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	5	2, 3
420	22/11/2024 12:15:58 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1, 4
421	22/11/2024 12:16:31 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3, 4	1, 4
422	22/11/2024 12:16:50 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
423	22/11/2024 12:17:09 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	1, 2, 5	2, 3
424	22/11/2024 12:17:35 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1, 2, 3	1, 4

425	22/11/2024 12:17:58 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2, 3
426	22/11/2024 12:18:45 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
427	22/11/2024 12:19:02 μ.μ.	1	1	1	1	1	1	1, 2, 5	2, 3
428	22/11/2024 12:19:18 μ.μ.	1	2	1	2	2	3		
429	22/11/2024 12:19:37 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	5	2, 3
430	22/11/2024 12:19:55 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1, 4
431	22/11/2024 12:20:16 μ.μ.	1	1	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
432	22/11/2024 12:20:47 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1, 3, 4	1, 2, 4
433	22/11/2024 12:21:24 μ.μ.	1	1	1	1	2	2	1	1, 4
434	22/11/2024 12:21:38 μ.μ.	1	1	1	2	2	2	1, 3, 4	1, 5
435	22/11/2024 12:22:14 μ.μ.	1	1	1	2	2	2	1	1, 2, 3, 4
436	22/11/2024 12:22:52 μ.μ.	2	2	1	1	2	2	1	1, 2, 3, 4
437	22/11/2024 12:23:27 μ.μ.	2	2	3	1	1	1	2, 5	2, 3, 4
438	22/11/2024 1:02:36 μ.μ.	1	3	3	2	2	2	1	1, 4
439	22/11/2024 1:03:49 μ.μ.	1	3	1	2	1	1	1, 2, 3, 4, 5	4
440	22/11/2024 1:04:26 μ.μ.	1	3	2	2	2	4	1	1
441	22/11/2024 1:04:43 μ.μ.	1	3	1	1	2	2	1	1, 4
442	22/11/2024 1:05:00 μ.μ.	2	1	1	2	2	2	1, 4	1, 4
443	22/11/2024 1:06:05 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	1, 2, 5	2, 3
444	22/11/2024 1:11:50 μ.μ.	1	3	2	2	2			
445	22/11/2024 1:12:16 μ.μ.	2	2	1	1	2	2	1, 4	1, 2, 3, 4
446	22/11/2024 1:12:44 μ.μ.	1	3	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	3
447	22/11/2024 1:13:08 μ.μ.	2	2	1	2	2	4	6	5
448	22/11/2024 1:15:29 μ.μ.	1	2	1	3	2	4	7	6
449	22/11/2024 1:15:53 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 3, 5	2

450	22/11/2024 1:16:17 μ.μ.	1	3	3	2	2	2	1, 3	1, 4
451	22/11/2024 1:35:23 μ.μ.	1	3	2	1	1	1	2, 5	2
452	22/11/2024 1:35:41 μ.μ.	1	3	2	2	1	2	1	1, 4
453	22/11/2024 1:35:56 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1, 4
454	22/11/2024 1:36:19 μ.μ.	1	2	2	2	2	2	1	4
455	22/11/2024 1:37:04 μ.μ.	2	2	1	1	2	2	1	1, 2, 3, 4
456	22/11/2024 1:37:19 μ.μ.	2	1	1	2	2	4	7	6
457	22/11/2024 1:37:41 μ.μ.	1	1	1	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	3
458	22/11/2024 1:37:56 μ.μ.	1	1	1	1	2	2	1	1, 4
459	22/11/2024 1:38:11 μ.μ.	1	1	2	2	2	2	1	1, 4
460	22/11/2024 1:38:28 μ.μ.	1	2	1	1	2	2	1, 3, 4	1, 4
461	22/11/2024 1:38:58 μ.μ.	1	1	1	1	2	2	1, 3, 4	1, 2, 3, 4
462	22/11/2024 1:39:19 μ.μ.	1	1	3	1	1	1	2, 5	3
463	22/11/2024 1:39:32 μ.μ.	1	3	2	2	2			
464	22/11/2024 1:40:12 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2
465	22/11/2024 1:40:23 μ.μ.	2	1	1	1	2			
466	22/11/2024 1:48:32 μ.μ.	1	3	2	2	2			
467	22/11/2024 1:54:29 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
468	22/11/2024 1:54:44 μ.μ.	2	1	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	3
469	22/11/2024 1:56:05 μ.μ.	1	2	1	2	2	2	1	1, 2, 3
470	22/11/2024 1:56:25 μ.μ.	2	1	1	1	2	4	1, 4	1
471	22/11/2024 1:57:12 μ.μ.	1	3	1	2	2	2	1, 3, 4	1
472	22/11/2024 1:57:35 μ.μ.	1	3	2	2	1	1	2, 5	2
473	22/11/2024 1:59:43 μ.μ.	1	4	1	1	2	2	1, 3, 4	1, 4
474	22/11/2024 2:00:05 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 3	1
475	22/11/2024 2:00:35 μ.μ.	1	2	2	2	1	1	2, 4, 5	2

476	22/11/2024 2:00:58 μ.μ.	2	2	1	2	2	2	1, 4	1, 4
477	22/11/2024 2:01:27 μ.μ.	1	2	1	1	1	1	1, 2, 5	2
478	22/11/2024 2:01:49 μ.μ.	1	1	1	2	2	2	1, 4	1, 3, 4
479	22/11/2024 2:02:27 μ.μ.	1	2	1	1	1	1	2, 3, 4, 5	2
480	22/11/2024 2:02:48 μ.μ.	1	1	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2
481	22/11/2024 2:03:15 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1, 3, 4
482	22/11/2024 2:03:35 μ.μ.	1	1	1	2	2	2	1	4
483	22/11/2024 2:04:00 μ.μ.	2	1	1	2	2	3	6	5
484	22/11/2024 2:04:20 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1, 2, 3, 4
485	22/11/2024 2:04:48 μ.μ.	1	1	1	3	2			
486	22/11/2024 2:05:07 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1, 4
487	22/11/2024 2:05:31 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1, 2, 3, 4
488	22/11/2024 2:06:03 μ.μ.	1	4	3	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2
489	22/11/2024 2:06:30 μ.μ.	1	3	3	2	2	2	1, 2, 3, 4	1, 4
490	22/11/2024 2:07:33 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1, 2, 4
491	22/11/2024 2:07:51 μ.μ.	1	2	1	2	2			
492	22/11/2024 2:08:23 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1
493	22/11/2024 2:08:48 μ.μ.	1	1	1	1	2	2	1	1
494	22/11/2024 2:09:09 μ.μ.	1	1	1	3	2			
495	22/11/2024 2:09:32 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1, 4	1, 2, 3, 4
496	22/11/2024 2:10:08 μ.μ.	2	1	1	2	2	2	1, 3, 4	1, 3, 4
497	22/11/2024 2:10:38 μ.μ.	1	1	1	1	2	2	1	4
498	22/11/2024 2:11:29 μ.μ.	1	3	3	1	2	1	1, 2, 4, 5	2, 3, 4
499	22/11/2024 2:11:53 μ.μ.	1	3	2	1	2	1	3, 4, 5	2, 3, 4
500	22/11/2024 2:12:18 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	1

501	22/11/2024 2:12:46 μ.μ.	1	4	4	1	1	1	1, 2, 3, 4, 5	2, 3
502	22/11/2024 2:12:59 μ.μ.	2	1	1	3	2			
503	22/11/2024 2:13:24 μ.μ.	1	3	2	2	2	2	1	4
504	22/11/2024 2:13:49 μ.μ.	1	3	3	2	1	1	2, 5	2

- ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΙΝΑΚΑ**

Ερ. Α:	Εσείς, προσωπικά, γνωρίζετε τι είναι οι πολιτικές ESG;
1.	Ναι
2.	Όχι
3.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ
Ερ. Β:	Θεωρείτε ότι η εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το περιβάλλον είναι ευθύνη των κυβερνήσεων, των εταιρειών ή και των δύο;
1.	Αποκλειστικά των εταιρειών
2.	Αποκλειστικά των κυβερνήσεων
3.	Και των δύο με κύριο βάρος στις κυβερνήσεις
4.	Και των δύο, με κύριο βάρος στις εταιρείες
5.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ
Ερ. Γ:	Θεωρείτε ότι οι ελληνικές εταιρείες εφαρμόζουν πολιτικές ESG:
1.	Μόνο στο βαθμό που είναι υποχρεωμένες από το νόμο
2.	Κάνουν προσπάθεια αλλά απέχουν πολύ από το επιθυμητό επίπεδο
3.	Επαρκώς
4.	Πλήρως
5.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ
Ερ. Δ:	Εσείς, προσωπικά, λαμβάνετε υπόψη την κοινωνική ευθύνη μιας εταιρείας στη διαδικασία επιλογής προϊόντων και υπηρεσιών που καταναλώνετε;
1.	Ναι, πάντα
2.	Μερικές φορές
3.	Όχι, ποτέ
4.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ
Ερ. Ε:	Εσείς, προσωπικά, θα ήσασταν διατεθειμένος/διατεθειμένη να προτιμήσετε ένα προϊόν εταιρείας η οποία επιδεικνύει κοινωνική ευθύνη έναντι εντός ανταγωνιστικού που, όμως, είναι 10% φθηνότερο;
1.	Ναι
2.	Όχι
3.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

Ερ. F:	Στην εταιρεία όπου εργάζεστε, εντοπίζετε συγκεκριμένα άμεσα οφέλη από την εφαρμογή πολιτικών ESG ή μόνο μακροπρόθεσμα; <i>(προαιρετική απάντηση)</i>
1.	Άμεσα και συγκεκριμένα οφέλη
2.	Αποκλειστικά μακροπρόθεσμα οφέλη
3.	Δεν έχει εφαρμογή
4.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ
Ερ. G:	Σημειώστε κάποια από τα οφέλη που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: <i>(πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)</i>
1.	Βελτίωση εικόνας
2.	Ελκυστικότητα απέναντι σε πιθανούς επενδυτές
3.	Καλύτερο εργασιακό κλίμα/απόδοση εργαζόμενων
4.	Αποδοχή από την τοπική κοινωνία
5.	Βελτίωση εικόνας με θετικό αποτέλεσμα στις πωλήσεις.
6.	Δεν έχει εφαρμογή
7.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ
Ερ. H:	Σημειώστε κάποιες από τις δυσκολίες που έχετε διαπιστώσει στην εταιρεία όπου εργάζεστε: <i>(πολλαπλές απαντήσεις - προαιρετική απάντηση)</i>
1.	Άμεσα κόστη/μακροπρόθεσμα-ασαφή οφέλη
2.	Κόστος προσαρμογής διαδικασιών
3.	Κόστος εκπαίδευσης προσωπικού
4.	Δυσχέρεια δέσμευσης του management.
5.	Δεν έχει εφαρμογή
6.	Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ (ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ)

3.1 Περιγραφή Πρωτογενούς Έρευνας - Μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Το δεύτερο τμήμα της πρωτογενούς έρευνας αφορά, όπως προαναφέρθηκε, στη διερεύνηση και η κατανόηση των ερωτημάτων που σχετίζονται με την εφαρμογή της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ) από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όπως αυτά τέθηκαν στο ερευνητικό πλαίσιο της μελέτης.

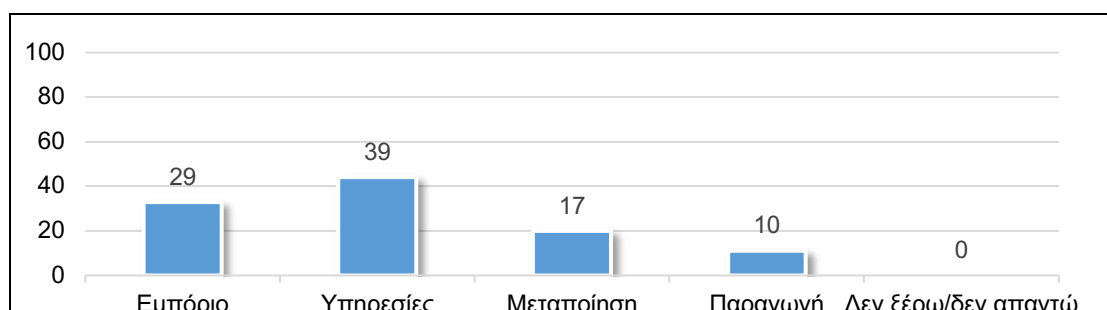
Τα σχετικά ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από στελέχη μικρομεσαίων επιχειρήσεων που εδρεύουν στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας. Οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν ανώνυμα. Ειδικότερα, συνολικά στάλθηκαν 150 ερωτηματολόγια, από τα οποία ελήφθησαν 95 συμπληρωμένες απαντήσεις, που αποτελούν το δείγμα της έρευνας. Παράλληλα, καταγράφηκαν 55 περιπτώσεις μη αποκρίσεων, δηλαδή συμμετέχοντες που δεν απάντησαν στα ερωτηματολόγια.

3.2 Ανάλυση απαντήσεων

3.2.1 Ερώτημα 1 - Τομέας/Κλάδος δραστηριοποίησης

Από την ανάλυση των απαντήσεων που δόθηκαν από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα μας δραστηριοποιείται κυρίως σε δύο βασικούς τομείς της οικονομίας. Συγκεκριμένα, 39 από τις επιχειρήσεις που απάντησαν εντάσσονται στον τομέα των υπηρεσιών, ενώ 29 επιχειρήσεις εστιάζουν τη δραστηριότητά τους στον τομέα του εμπορίου.

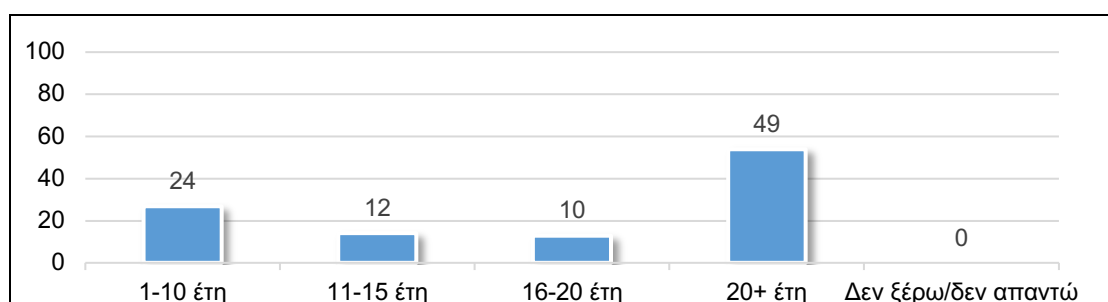
Διάγραμμα 1. Τομέας/Κλάδος δραστηριοποίησης

3.2.2 Ερώτημα 2 - Έτη λειτουργίας επιχείρησης

Σε γενικές γραμμές, προκύπτει ότι ένα σημαντικό ποσοστό των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα έχουν πολυετή παρουσία στην αγορά. Συγκεκριμένα, περισσότερες από τις μισές από αυτές, δηλαδή συνολικά 49 επιχειρήσεις, βρίσκονται σε λειτουργία για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει τα 20 χρόνια. Η διαχρονική αυτή διάρκεια της λειτουργίας τους αναδεικνύει τη σταθερότητα και τη μακροχρόνια εδραίωση αυτών των επιχειρήσεων στον τομέα δραστηριότητάς τους.

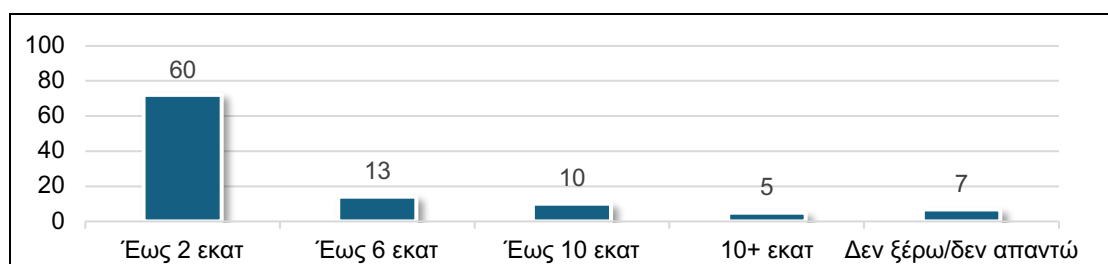
Διάγραμμα 2. Έτη λειτουργίας επιχείρησης

3.2.3 Ερώτημα 3 - Ετήσιος τζίρος επιχείρησης

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, συγκεκριμένα 60 από αυτές, δήλωσαν πως ο ετήσιος κύκλος εργασιών τους δεν υπερβαίνει το ποσό των 2 εκατομμυρίων ευρώ. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει ότι η οικονομική τους δραστηριότητα παραμένει εντός των ορίων που χαρακτηρίζουν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Παράλληλα, αξίζει να αναφερθεί πως υπήρξαν 7 επιχειρήσεις οι οποίες επέλεξαν να μην απαντήσουν στο συγκεκριμένο ερώτημα, αφήνοντας ένα μικρό ποσοστό μη αποκρίσεων που επίσης καταγράφεται.

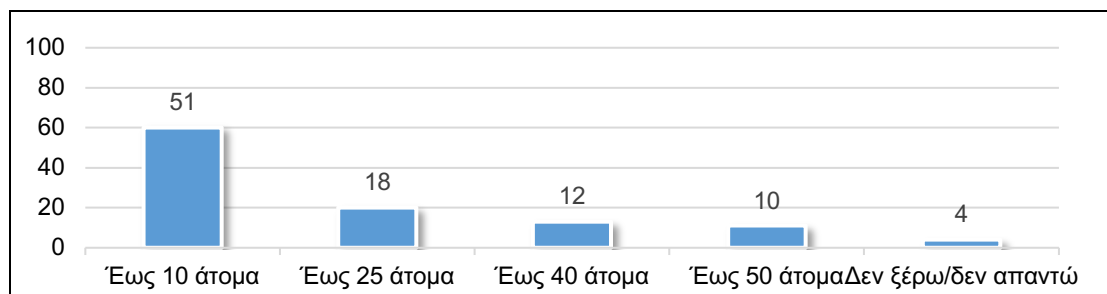
Διάγραμμα 3. Ετήσιος τζίρος επιχείρησης

3.2.4 Ερώτημα 4 - Προσωπικό επιχείρησης

Σχετικά με τον αριθμό των ατόμων που εργάζονται στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις του δείγματος που μελετήθηκε, προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων απασχολεί περιορισμένο προσωπικό. Ειδικότερα, 51 από αυτές τις επιχειρήσεις απασχολούν μέχρι 10 άτομα, ενώ ένας μικρότερος αριθμός, που ανέρχεται σε 18 επιχειρήσεις, έχει προσωπικό που φτάνει το μέγιστο έως και 25 εργαζόμενους. Αυτή η κατανομή καταδεικνύει τη μικρή κλίμακα του ανθρώπινου δυναμικού που χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων του δείγματος.

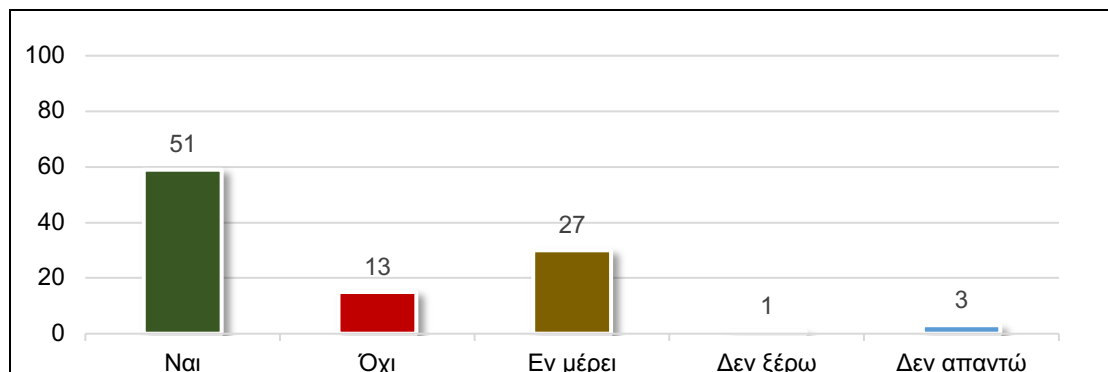
Διάγραμμα 4. Προσωπικό επιχείρησης

3.2.5 Ερώτημα 5 - Ενθάρρυνση εργαζομένων για ανάπτυξη πραγματικών δεξιοτήτων και μακροχρόνιων σταδιοδρομιών

Στη δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου, περιλαμβάνονταν ερωτήσεις που αφορούσαν στις πρακτικές τις εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις στον τομέα της εργασιακής πολιτικής και της διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού τους. Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν και απεικονίζονται στο Διάγραμμα 5, προκύπτει ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος ενθαρρύνουν σε κάποιο βαθμό ή ακόμα και σε πλήρη έκταση τους υπαλλήλους τους να αναπτύξουν πραγματικές και χρήσιμες δεξιότητες, καθώς και να επιδιώξουν μακροχρόνιες επαγγελματικές σταδιοδρομίες. Αυτό γίνεται μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών, όπως είναι η διαδικασία αξιολόγησης της απόδοσης ή η εφαρμογή προγραμμάτων συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης, τα οποία παρέχουν στους εργαζόμενους την ευκαιρία να βελτιώσουν τις γνώσεις τους και να εξελιχθούν επαγγελματικά με την πάροδο του χρόνου.

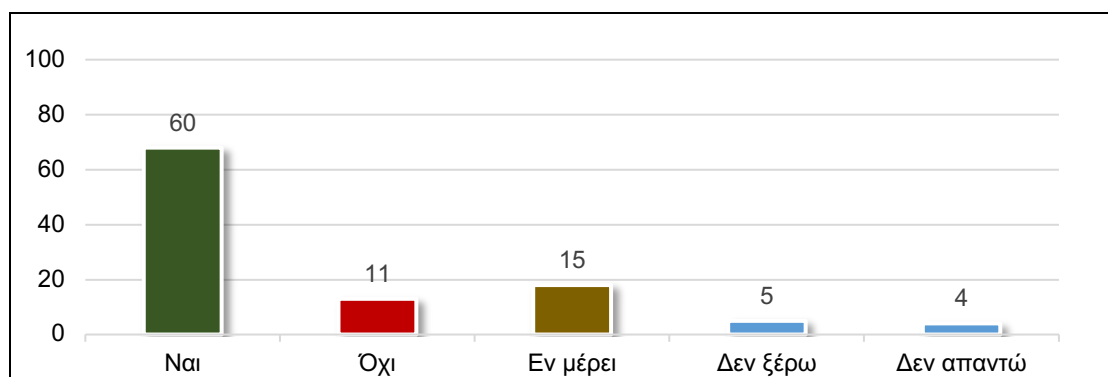
Διάγραμμα 5. Ενθάρρυνση εργαζομένων για ανάπτυξη πραγματικών δεξιοτήτων και μακροχρόνιων σταδιοδρομιών

3.2.6 Ερώτημα 6 - Ύπαρξη κατάλληλων μέτρων κατά των διακρίσεων

Από την ανάλυση του Διαγράμματος 6, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων στο δείγμα μας (60 επιχειρήσεις) έχει λάβει προληπτικά μέτρα για την ύπαρξη κατάλληλων διαδικασιών και πολιτικών που αποσκοπούν στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των διακρίσεων. Επιπλέον, ένα σημαντικό ποσοστό των επιχειρήσεων (15 επιχειρήσεις) φαίνεται να φροντίζει εν μέρει για τη δημιουργία και εφαρμογή διαδικασιών και μέτρων, τα οποία στοχεύουν στην εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων, τόσο κατά τη διάρκεια της εργασιακής σχέσης όσο και στη φάση της πρόσληψης. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν την προστασία από διακρίσεις λόγω φύλου, εθνοτικής καταγωγής, αναπηρίας και άλλων κοινωνικών παραμέτρων, με σκοπό να εξασφαλιστεί ένα δίκαιο και ισότιμο περιβάλλον για όλους τους εργαζομένους.

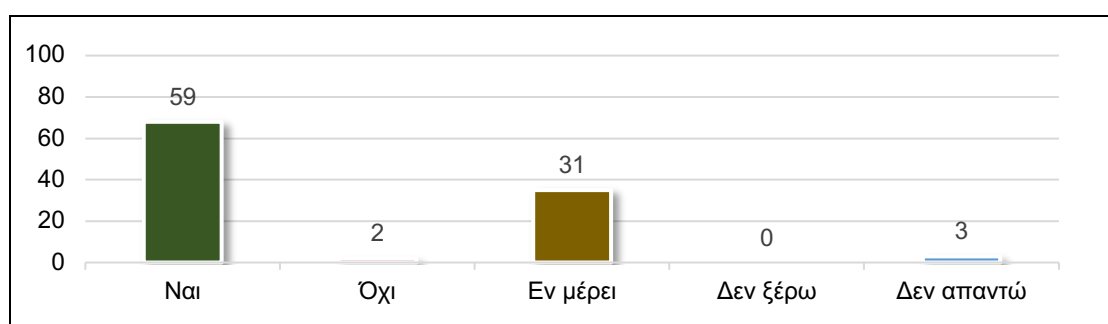
Διάγραμμα 6. Ύπαρξη κατάλληλων μέτρων κατά των διακρίσεων

3.2.7 Ερώτημα 7 - Ερώτηση γνώμης εργαζομένων από εργοδότες για σημαντικά ζητήματα

Η πλειονότητα των επιχειρήσεων στο δείγμα μας φαίνεται να αναγνωρίζει τη σημασία της συνεργασίας με τους εργαζομένους, καθώς οι περισσότερες από αυτές (59 επιχειρήσεις) ζητούν και λαμβάνουν τη γνώμη τους σχετικά με σημαντικά ζητήματα που αφορούν στη λειτουργία της επιχείρησης. Επιπλέον, αρκετές άλλες (31 επιχειρήσεις) φαίνεται να συμβουλεύονται τους εργαζομένους σε κάποια θέματα, αν και σε λιγότερο ολοκληρωμένο βαθμό. Αντίθετα, μόνο 2 επιχειρήσεις από το σύνολο του δείγματος δεν λαμβάνουν καθόλου υπόψη την άποψη των εργαζομένων τους, κάτι που αποκαλύπτει μια περιορισμένη ή και ανύπαρκτη επικοινωνία με το προσωπικό τους σε κρίσιμα θέματα.

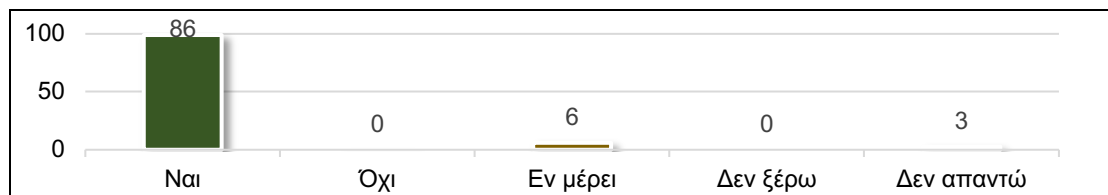
Διάγραμμα 7. Ερώτηση γνώμης εργαζομένων από εργοδότες για σημαντικά ζητήματα

3.2.8 Ερώτημα 8 - Διασφάλιση υγείας, ασφάλειας και ευημερίας εργαζομένων στο χώρο εργασίας

Η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνά μας και ολοκλήρωσαν το ερωτηματολόγιο φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στη διασφάλιση της υγείας, της ασφάλειας και της ευημερίας των εργαζομένων τους, με σκοπό να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον εργασίας που θα είναι όσο το δυνατόν πιο ασφαλές και ευχάριστο για αυτούς. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της εφαρμογής συγκεκριμένων διαδικασιών και μέτρων, τα οποία σχεδιάζονται και υλοποιούνται από την επιχείρηση, προκειμένου να προστατεύσουν την ευημερία των εργαζομένων και να μειώσουν τυχόν κινδύνους ή απειλές που μπορεί να προκύψουν στον εργασιακό χώρο.

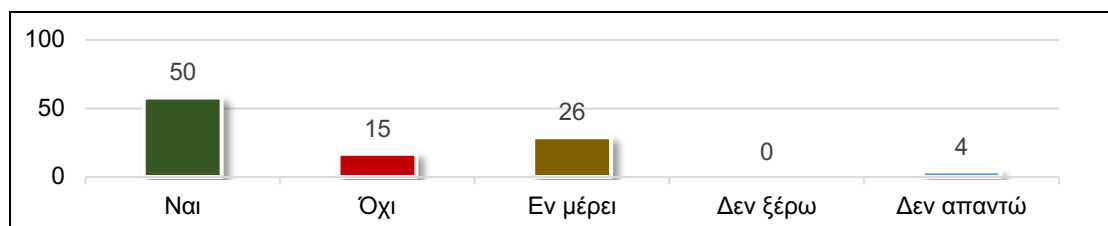
Διάγραμμα 8. Διασφάλιση υγείας, ασφάλειας και ευημερίας εργαζομένων στο χώρο εργασίας

3.2.9 Ερώτημα 9 - Προσφορά συνθηκών ισορροπίας εργασίας-προσωπικής ζωής

Σε γενικές γραμμές, η πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνεται να προσφέρουν στους υπαλλήλους τους συνθήκες που προάγουν την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Αυτό συμβαίνει είτε πλήρως (σε 50 επιχειρήσεις) είτε εν μέρει (σε 26 επιχειρήσεις), παρέχοντας για παράδειγμα την ευχέρεια επιλογής ευέλικτου ωραρίου ή τη δυνατότητα να εργάζονται εξ αποστάσεως από το σπίτι. Τέτοιες πολιτικές στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των εργαζομένων, προσφέροντας τους μεγαλύτερη ευχέρεια να συνδυάζουν τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις με την προσωπική τους ζωή. Παρά ταύτα, αξίζει να επισημανθεί ότι ένας μικρός αριθμός επιχειρήσεων (15 στον συνολικό αριθμό του δείγματος) δεν φαίνεται να λαμβάνει μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση, παραλείποντας να δημιουργήσει τέτοιες ευκαιρίες για τους εργαζομένους τους.

Διάγραμμα 9. Προσφορά συνθηκών ισορροπίας εργασίας-προσωπικής ζωής

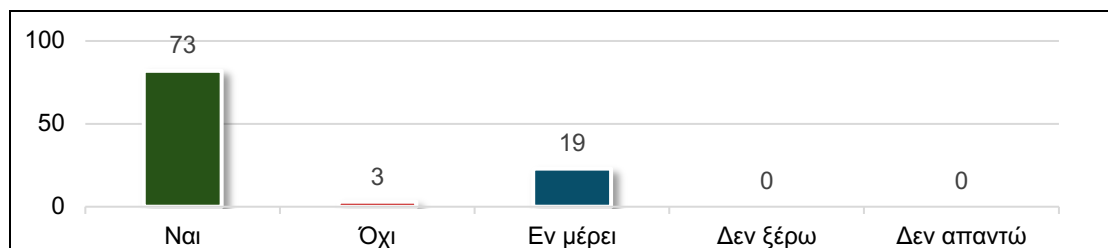

3.2.10 Ερώτημα 10 - Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούσαν συγκεκριμένες πρακτικές τις οποίες εφαρμόζουν για την προστασία του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις επικεντρώθηκαν σε δράσεις που σχετίζονται με τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας, η ελαχιστοποίηση της παραγωγής αποβλήτων, η ανακύκλωση, η πρόληψη της ρύπανσης (συμπεριλαμβανομένων των εκπομπών στον αέρα και το

νερό, καθώς και του θορύβου), αλλά και η γενικότερη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων του δείγματος (73 επιχειρήσεις) εμφανίζεται ευαισθητοποιημένη και προσανατολισμένη προς την υιοθέτηση μέτρων και πολιτικών φιλικών προς το περιβάλλον, επιβεβαιώνοντας τη σημασία που αποδίδουν στην περιβαλλοντική υπευθυνότητα.

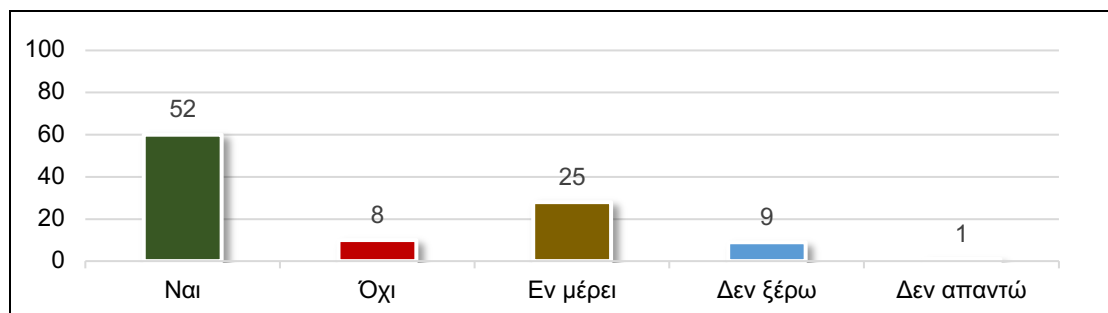
Διάγραμμα 10. Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση

3.2.11 Ερώτημα 11 - Εξοικονόμηση χρημάτων μέσω μείωσης περιβαλλοντικού αποτυπώματος επιχείρησης

Περισσότερες από τις μισές μικρομεσαίες επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο δείγμα της έρευνάς μας εκτιμούν ότι η μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην εξοικονόμηση χρημάτων. Συγκεκριμένα, 52 επιχειρήσεις εξέφρασαν πλήρη συμφωνία με την άποψη αυτή, ενώ άλλες 25 επιχειρήσεις δήλωσαν ότι εφαρμόζουν μερικώς τέτοιες πρακτικές, αναγνωρίζοντας ορισμένα από τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν. Οι πρακτικές αυτές περιλαμβάνουν ενέργειες όπως η ανακύκλωση υλικών, η μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης και η πρόληψη της ρύπανσης, οι οποίες όχι μόνο μειώνουν τις επιπτώσεις στο περιβάλλον αλλά παράλληλα ενισχύουν την οικονομική βιωσιμότητα των επιχειρήσεων.

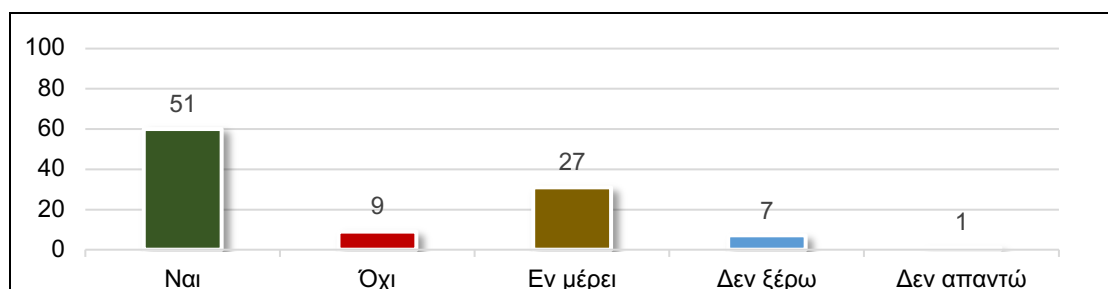
Διάγραμμα 11. Εξοικονόμηση χρημάτων μέσω μείωσης περιβαλλοντικού αποτυπώματος επιχείρησης

3.2.12 Ερώτημα 12 - Αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών

Σύμφωνα με τα δεδομένα που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 12, παρατηρείται ότι η πλειονότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα λαμβάνει, σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό, υπ' όψιν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά τη διαδικασία ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, 51 επιχειρήσεις δήλωσαν ότι δίνουν ιδιαίτερη προσοχή σε περιβαλλοντικά ζητήματα, ενώ άλλες 27 επιχειρήσεις ανέφεραν ότι εξετάζουν εν μέρει τις πιθανές συνέπειες της δραστηριότητάς τους στο περιβάλλον. Οι πρακτικές που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις αυτές περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, την αξιολόγηση της κατανάλωσης ενέργειας που απαιτείται για την παραγωγή, τη δυνατότητα ανακύκλωσης των υλικών ή των απορριμμάτων, καθώς και τη μείωση της ρύπανσης που ενδέχεται να προκληθεί από τις νέες τους δραστηριότητες. Η προσέγγιση αυτή αποτυπώνει την αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, συμβάλλοντας παράλληλα στη βιώσιμη ανάπτυξή τους.

Διάγραμμα 12. Αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών

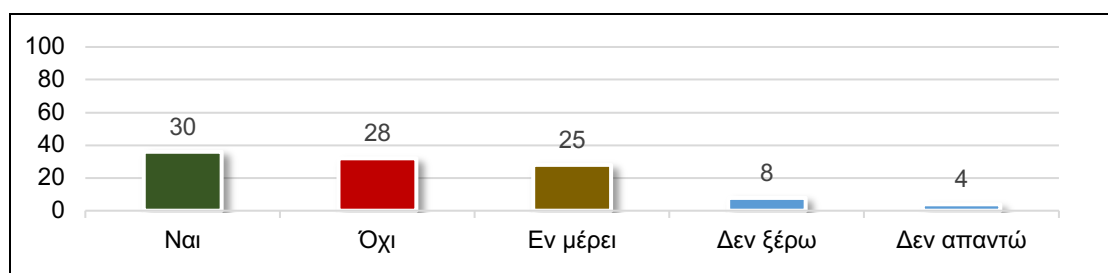

3.2.13 Ερώτημα 13 - Παροχή αξιόπιστων στοιχείων για περιβαλλοντική επίδραση προϊόντων και υπηρεσιών της επιχείρησης σε πελάτες, προμηθευτές, τοπική κοινωνία κ.λπ.

Αντίθετα, 28 επιχειρήσεις ανέφεραν ότι δεν παρέχουν τέτοιες πληροφορίες, ενώ 25 επιχειρήσεις σημείωσαν ότι εν μέρει παρέχουν σχετικές πληροφορίες, υποδεικνύοντας

ότι δεν υπάρχει μια ενιαία προσέγγιση μεταξύ των επιχειρήσεων όσον αφορά τη διαφάνεια και την περιβαλλοντική επικοινωνία. Οι απαντήσεις αυτές υπογραμμίζουν την ποικιλία πρακτικών που ακολουθούνται, καθώς και τη διαφοροποίηση στις προτεραιότητες που θέτουν οι επιχειρήσεις σε θέματα περιβαλλοντικής ενημέρωσης και υπευθυνότητας.

Διάγραμμα 13. Παροχή αξιόπιστων στοιχείων για περιβαλλοντική επίδραση προϊόντων και υπηρεσιών της επιχείρησης σε πελάτες, προμηθευτές, τοπική κοινωνία κ.λπ.

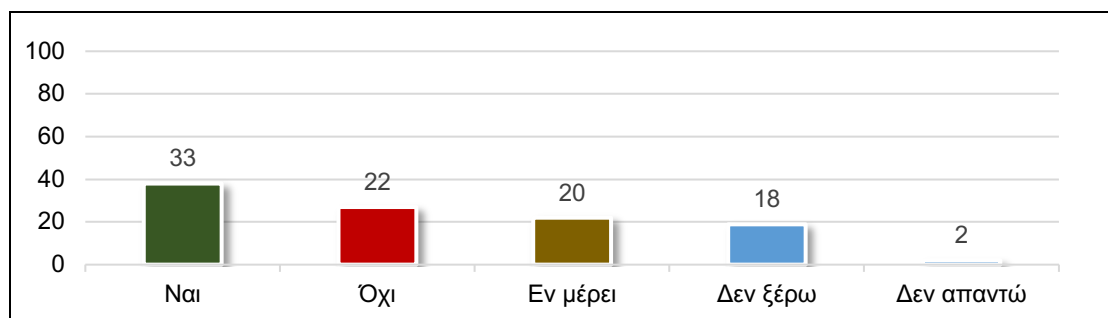
3.2.14 Ερώτημα 14 - Βιωσιμότητα προϊόντων και υπηρεσιών για απόκτηση πλεονεκτήματος έναντι ανταγωνιστών

Σχετικά με το ερώτημα που εξετάζει εάν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις θεωρούν ότι μπορούν να αξιοποιήσουν τη βιωσιμότητα των προϊόντων και υπηρεσιών τους ως μέσο για να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην αγορά, οι απαντήσεις φαίνεται να παρουσιάζουν σημαντική ποικιλομορφία, όπως καταγράφεται στο Διάγραμμα 14. Ειδικότερα, τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι οι απόψεις είναι αρκετά διχασμένες. Συγκεκριμένα, 33 επιχειρήσεις δήλωσαν πως πιστεύουν ότι η έμφαση στη βιωσιμότητα, όπως για παράδειγμα η ανακύκλωση προϊόντων, η ενεργειακή απόδοση και άλλες πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον, θα μπορούσε να τους προσφέρει ένα σαφές πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους.

Από την άλλη πλευρά, 22 επιχειρήσεις θεωρούν ότι η υιοθέτηση τέτοιων βιώσιμων πρακτικών δεν θα προσφέρει ουσιαστικό όφελος ως προς την ανταγωνιστικότητά τους. Επιπλέον, 20 επιχειρήσεις εκτιμούν ότι αυτό θα μπορούσε εν μέρει να τους βοηθήσει να ξεχωρίσουν στην αγορά, ενώ ένας σημαντικός αριθμός, 18 επιχειρήσεις, δεν είναι βέβαιες σχετικά με το αν κάτι τέτοιο είναι εφικτό, αφήνοντας το ενδεχόμενο ανοιχτό. Τα προαναφερθέντα ευρήματα αναδεικνύουν τόσο την αβεβαιότητα όσο και την ανομοιογένεια των απόψεων που επικρατούν στον επιχειρηματικό κόσμο για τη σύνδεση

της βιωσιμότητας με την επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για περαιτέρω ενημέρωση και στρατηγική καθοδήγηση.

Διάγραμμα 14. Βιωσιμότητα προϊόντων και υπηρεσιών για απόκτηση πλεονεκτήματος έναντι ανταγωνιστών

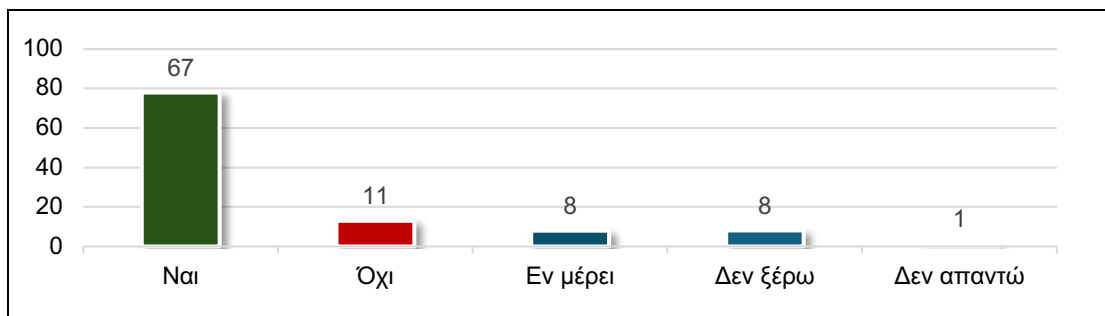

3.2.15 Ερώτημα 15 - Πολιτική διασφάλισης ειλικρίνειας και ποιότητας

Στο τέταρτο τμήμα του ερωτηματολογίου, το οποίο εστιάζει στις επιχειρηματικές πρακτικές και τη σύνδεσή τους με την ανταγωνιστικότητα, η πρώτη ερώτηση είχε ως στόχο να διερευνήσει εάν οι επιχειρήσεις του δείγματος ακολουθούν συγκεκριμένη πολιτική που διασφαλίζει την ειλικρίνεια και την ποιότητα σε όλες τις πτυχές των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Οι πτυχές αυτές περιλαμβάνουν τις συμβάσεις, τις συναλλαγές και τη διαφήμιση, ενώ εξετάστηκαν παραδείγματα όπως η ύπαρξη δίκαιης πολιτικής προμηθειών ή η εφαρμογή διατάξεων για την προστασία των καταναλωτών.

Τα δεδομένα που προκύπτουν από τις απαντήσεις, όπως παρουσιάζονται και στο Διάγραμμα 15, αποκαλύπτουν ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, συγκεκριμένα 67 επιχειρήσεις, επιβεβαίωσε ότι υιοθετεί και εφαρμόζει τέτοιου είδους πολιτικές. Αυτό υποδεικνύει ότι οι περισσότερες μικρομεσαίες επιχειρήσεις δείχνουν υπευθυνότητα και συνέπεια στις επαγγελματικές τους πρακτικές, ενισχύοντας έτσι την αξιοπιστία τους έναντι πελατών, συνεργατών και άλλων ενδιαφερόμενων μερών.

Διάγραμμα 15. Πολιτική διασφάλισης ειλικρίνειας και ποιότητας

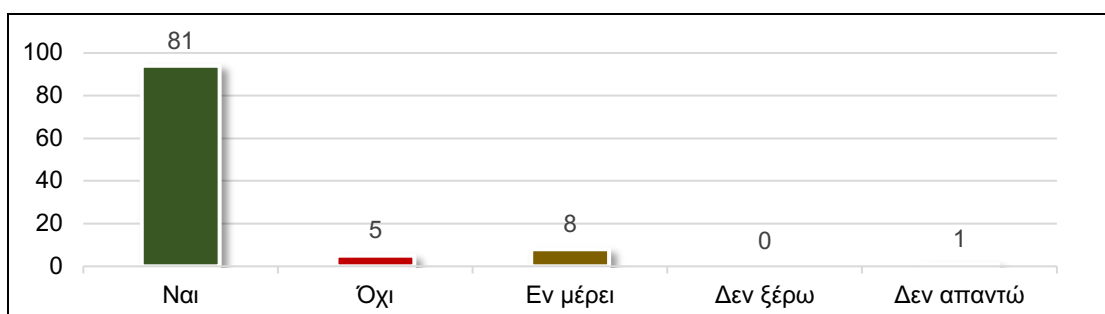

3.2.16 Ερώτημα 16 - Παροχή πληροφοριών για τις υποχρεώσεις της επιχείρησης μετά την πώληση προϊόντων και υπηρεσιών

Όπως καταγράφεται στο Διάγραμμα 16, η πλειονότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που έλαβαν μέρος στην έρευνά μας, και συγκεκριμένα 94 επιχειρήσεις, φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διαφάνεια και την πληρότητα των πληροφοριών που παρέχουν για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους. Αυτή η πρακτική περιλαμβάνει την παροχή σαφών και ακριβών στοιχείων προς τους πελάτες σχετικά με τις ιδιότητες, τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες των προϊόντων και υπηρεσιών τους. Επιπλέον, στις πληροφορίες που παρέχονται περιλαμβάνονται και οι υποχρεώσεις των επιχειρήσεων μετά την πώληση, όπως η υποστήριξη πελατών, η εξυπηρέτηση για τυχόν προβλήματα ή η παροχή εγγυήσεων.

Αυτό το εύρημα αναδεικνύει ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος αναγνωρίζουν τη σημασία της διαφάνειας και της εξυπηρέτησης μετά την πώληση, κάτι που μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πελατών, στη βελτίωση της φήμης τους στην αγορά και στην καλλιέργεια μακροχρόνιων επαγγελματικών σχέσεων.

Διάγραμμα 16. Παροχή πληροφοριών για τις υποχρεώσεις της επιχείρησης μετά την πώληση προϊόντων και υπηρεσιών

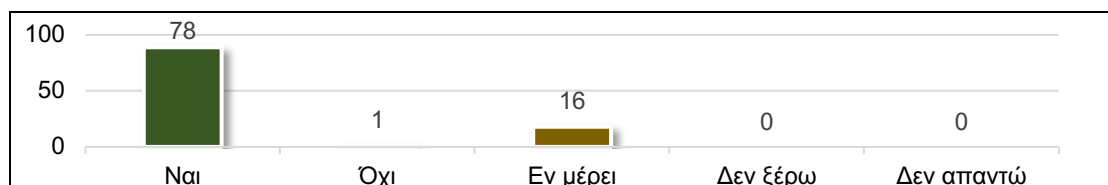

3.2.17 Ερώτημα 17 - Έγκαιρη πληρωμή τιμολογίων των προμηθευτών

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 17, η πλειονότητα των επιχειρήσεων του δείγματος φροντίζει να διασφαλίζει την έγκαιρη πληρωμή των τιμολογίων προς τους προμηθευτές της. Συγκεκριμένα, 78 επιχειρήσεις δηλώνουν ότι εφαρμόζουν αυτή την πρακτική πλήρως, ενώ άλλες 16 επιχειρήσεις φαίνεται να το πράττουν σε κάποιο βαθμό, έστω και μερικώς.

Αυτό υποδηλώνει πως ένα σημαντικό ποσοστό των επιχειρήσεων αναγνωρίζει τη σημασία της οικονομικής συνέπειας και της υπεύθυνης συνεργασίας με τους προμηθευτές, γεγονός που μπορεί να ενισχύσει τις σχέσεις εμπιστοσύνης και αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Η έγκαιρη εξόφληση των τιμολογίων είναι κρίσιμη για τη διατήρηση μιας ομαλής εφοδιαστικής αλυσίδας, ενώ συμβάλλει παράλληλα στη βιωσιμότητα και την αξιοπιστία των επιχειρήσεων στην αγορά.

Διάγραμμα 17. Έγκαιρη πληρωμή τιμολογίων των προμηθευτών

3.2.18 Ερώτημα 18 - Ανατροφοδότηση και διάλογος με τα εμπλεκόμενα μέρη

Η πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, συγκεκριμένα 66 επιχειρήσεις, καθώς και άλλες 18 επιχειρήσεις οι οποίες εφαρμόζουν εν μέρει αυτή την πρακτική, φαίνεται πως διαθέτουν διαδικασίες που εξασφαλίζουν την αποτελεσματική ανατροφοδότηση και τον διάλογο με τους πελάτες, τους προμηθευτές, καθώς και με όλα τα εμπλεκόμενα μέρη που έχουν σχέση με την επιχείρησή τους. Αυτή η πρακτική είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη διατήρηση ανοιχτών και εποικοδομητικών επικοινωνιακών καναλιών, τα οποία βοηθούν στην ενίσχυση της συνεργασίας, στη βελτίωση των υπηρεσιών και προϊόντων, καθώς και στην καλλιέργεια σχέσεων εμπιστοσύνης με όλους τους φορείς που σχετίζονται με την επιχείρηση. Η συνεχής ανατροφοδότηση από τους πελάτες και τους προμηθευτές, καθώς και η ανταλλαγή πληροφοριών με άλλους

συμμετέχοντες στην επιχειρηματική διαδικασία, μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερη κατανόηση των αναγκών και των προσδοκιών τους, κάτι που εν τέλει συμβάλλει στην επιτυχή ανάπτυξη και βιωσιμότητα της επιχείρησης.

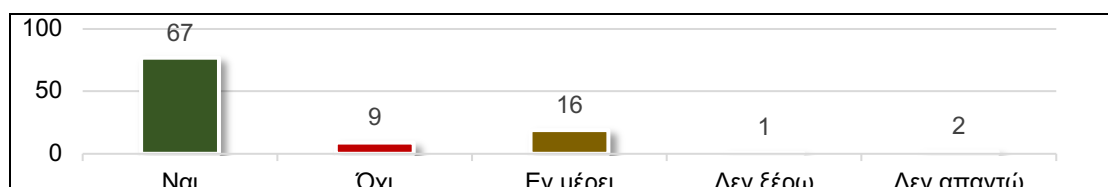
Διάγραμμα 18. Ανατροφοδότηση και διάλογος με τα εμπλεκόμενα μέρη

3.2.19 Ερώτημα 19 - Καταγραφή και επίλυση καταγγελιών από πελάτες, προμηθευτές και συνεργάτες

Η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, είτε εν μέρει, με 16 επιχειρήσεις, είτε πλήρως, με 67 επιχειρήσεις, εφαρμόζουν κάποιου είδους διαδικασίες για την καταγραφή και την επίλυση καταγγελιών που προέρχονται από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, όπως πελάτες, προμηθευτές ή άλλα άτομα που σχετίζονται με την επιχείρηση. Αυτό σημαίνει ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος αναγνωρίζουν τη σημασία της διαχείρισης των παραπόνων και προσπαθούν να ανταποκριθούν με σωστό και αποτελεσματικό τρόπο στις ανησυχίες που εκφράζονται από τα διάφορα μέρη που αλληλοεπιδρούν με την επιχείρησή τους. Η διαδικασία αυτή είναι καθοριστική για τη διατήρηση θετικών σχέσεων και την αποφυγή πιθανών εντάσεων ή αρνητικών επιπτώσεων στην επιχειρηματική φήμη και τη λειτουργία της επιχείρησης. Το γεγονός ότι πολλές επιχειρήσεις έχουν θεσπίσει μηχανισμούς για την καταγραφή και επίλυση των καταγγελιών δείχνει πως αναγνωρίζουν την αξία της συνεχούς βελτίωσης και της αποκατάστασης της εμπιστοσύνης με τα εμπλεκόμενα μέρη τους.

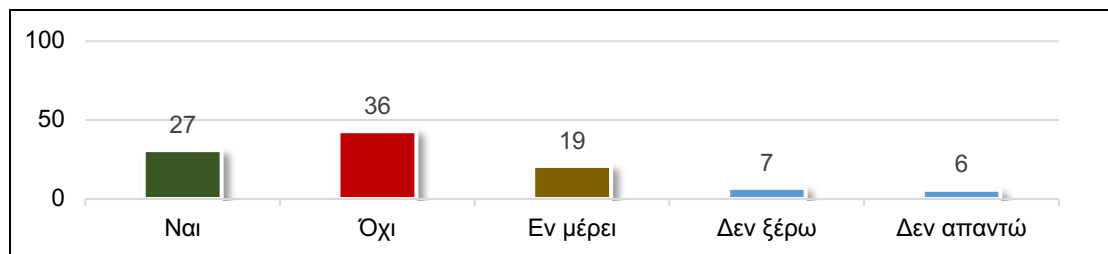
Διάγραμμα 19. Καταγραφή και επίλυση καταγγελιών από πελάτες, προμηθευτές και συνεργάτες

3.2.20 Ερώτημα 20 - Συνεργασία με άλλους για επίλυση ζητημάτων υπεύθυνης επιχειρηματικότητας

Από την ανάλυση των δεδομένων που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 20, παρατηρείται ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στο δείγμα της έρευνας, δηλαδή συνολικά 36 επιχειρήσεις, δεν έχουν αναπτύξει συνεργασίες με άλλες εταιρείες ή οργανισμούς για την από κοινού αντιμετώπιση ζητημάτων που σχετίζονται με την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι ένα μεγάλο μέρος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων προτιμά να χειρίζεται μόνο του τα ζητήματα που προκύπτουν, χωρίς τη συνδρομή ή τη συνεργασία με εξωτερικούς φορείς. Αντίθετα, ένας μικρότερος αριθμός επιχειρήσεων, συγκεκριμένα 27 επιχειρήσεις, φαίνεται να επιδιώκει συνεργασίες με άλλες εταιρείες ή οργανισμούς για τη διαχείριση τέτοιων θεμάτων, γεγονός που υποδηλώνει μια πιο συλλογική προσέγγιση. Αυτή η διαφοροποίηση στις πρακτικές μπορεί να σχετίζεται με διάφορους παράγοντες, όπως το μέγεθος, οι δυνατότητες ή οι στρατηγικές προτεραιότητες κάθε επιχείρησης.

Διάγραμμα 20. Συνεργασία με άλλους για επίλυση ζητημάτων υπεύθυνης επιχειρηματικότητας

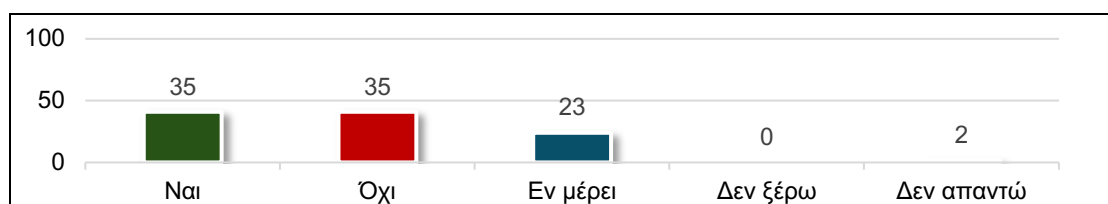

3.2.21 Ερώτημα 21 - Παροχή ευκαιριών κατάρτισης σε άτομα της τοπικής κοινωνίας

Η πέμπτη ενότητα του ερωτηματολογίου επικεντρώθηκε στις πρακτικές που εφαρμόζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις του δείγματος αναφορικά με τη σχέση τους με την ευρύτερη κοινωνία. Ένα από τα ερωτήματα αφορούσε στο εάν οι επιχειρήσεις παρέχουν ευκαιρίες κατάρτισης σε άτομα από την τοπική κοινωνία. Τέτοιες ευκαιρίες μπορεί να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, προγράμματα μαθητείας ή την παροχή εργασιακής εμπειρίας σε νέους ανθρώπους ή σε άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Από τις απαντήσεις που συλλέχθηκαν, φαίνεται ότι οι απόψεις ήταν ισομερώς

κατανεμημένες. Συγκεκριμένα, 35 επιχειρήσεις ανέφεραν ότι υιοθετούν τέτοιες πρακτικές, ενώ άλλες 35 επιχειρήσεις απάντησαν αρνητικά, δηλώνοντας ότι δεν παρέχουν τέτοιου είδους ευκαιρίες. Το γεγονός αυτό υποδεικνύει ότι, αν και σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων δείχνει ενδιαφέρον για την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας μέσω δράσεων κατάρτισης, εξακολουθεί να υπάρχει ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων που δεν έχουν ενσωματώσει τέτοιες πρωτοβουλίες στην πρακτική τους.

Διάγραμμα 21. Παροχή ευκαιριών κατάρτισης σε άτομα της τοπικής κοινωνίας

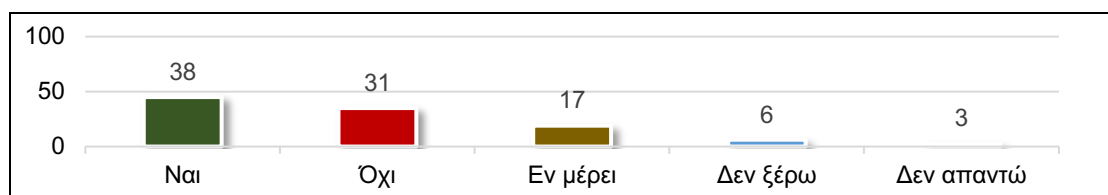

3.2.22 Ερώτημα 22 - Ανοιχτός διάλογος με τοπική κοινωνία για διάφορα αρνητικά ζητήματα

Στην επόμενη ερώτηση του ερωτηματολογίου, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το κατά πόσο οι επιχειρήσεις τους διατηρούν ανοιχτό κοινωνικό διάλογο με την τοπική κοινωνία, ειδικά για ζητήματα που ενδέχεται να προκύψουν από τη λειτουργία τους. Τέτοια ζητήματα μπορεί να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τη συσσώρευση αποβλήτων εκτός των εγκαταστάσεων της επιχείρησης, τη χρήση οχημάτων που παρεμποδίζουν την κυκλοφορία σε δρόμους ή πεζοδρόμια, καθώς και άλλες καταστάσεις που μπορεί να προκαλέσουν ενόχληση ή να δημιουργήσουν αντιπαραθέσεις.

Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 22, η πλειονότητα των επιχειρήσεων (38 επιχειρήσεις) απάντησε ότι διατηρεί ανοιχτούς διαύλους επικοινωνίας με την τοπική κοινωνία, επιδιώκοντας διάλογο για τη διαχείριση τέτοιων δυσμενών, αμφιλεγόμενων ή ευαίσθητων θεμάτων. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων, συγκεκριμένα 31, δήλωσε ότι δεν είναι ανοιχτός σε τέτοιου είδους διαλόγους με την τοπική κοινωνία. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την ύπαρξη μιας διαφορετικής στάσης απέναντι στον κοινωνικό διάλογο, με αρκετές επιχειρήσεις να επιλέγουν να μη συμμετέχουν ενεργά στη διαχείριση ζητημάτων που επηρεάζουν την κοινότητα στην οποία δραστηριοποιούνται.

Διάγραμμα 22. Ανοιχτός διάλογος με τοπική κοινωνία για διάφορα αρνητικά ζητήματα

3.2.23 Ερώτημα 23 - Συνεργασία με τοπικούς προμηθευτές

Σύμφωνα με τα δεδομένα που προκύπτουν από το Διάγραμμα 23, παρατηρείται ότι σχεδόν το σύνολο των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στο δείγμα της έρευνας καταβάλλουν προσπάθειες ώστε να συνεργάζονται με προμηθευτές από την τοπική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, 70 επιχειρήσεις δήλωσαν ότι επιλέγουν πλήρως να προμηθεύονται αγαθά ή υπηρεσίες από προμηθευτές που ανήκουν στην τοπική κοινότητα, ενώ άλλες 17 επιχειρήσεις ανέφεραν ότι εφαρμόζουν αυτήν την πρακτική σε έναν βαθμό, δηλαδή εν μέρει. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει τη διάθεση των περισσότερων επιχειρήσεων να στηρίζουν την τοπική οικονομία και να διατηρήσουν σχέσεις συνεργασίας με φορείς και επαγγελματίες της περιοχής στην οποία δραστηριοποιούνται.

Διάγραμμα 23. Συνεργασία με τοπικούς προμηθευτές

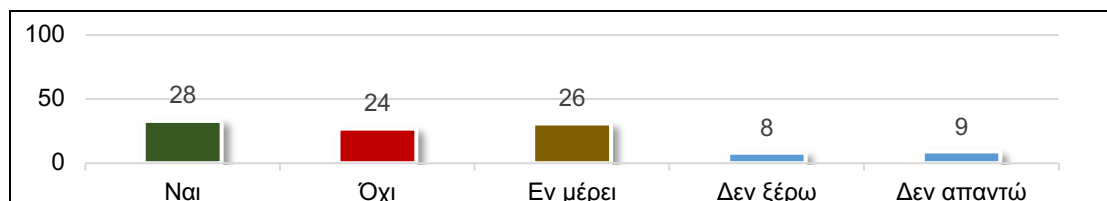

3.2.24 Ερώτημα 24 - Συμμετοχή υπαλλήλων σε δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας

Η πλειονότητα των ερωτώμενων που συμμετείχαν στην έρευνα ανέφερε ότι ενθαρρύνει τους υπαλλήλους των επιχειρήσεών της να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, 28 επιχειρήσεις δήλωσαν ότι υποστηρίζουν πλήρως τη συμμετοχή των εργαζομένων τους σε τέτοιες πρωτοβουλίες, ενώ άλλες 26 επιχειρήσεις ανέφεραν ότι παρέχουν εν μέρει αυτήν την υποστήριξη. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν την παραχώρηση χρόνου και πόρων

στους εργαζομένους, την αξιοποίηση της εμπειρίας τους ή άλλες μορφές πρακτικής βοήθειας προς την κοινότητα. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων (24) δεν ενθαρρύνει τη συμμετοχή των εργαζομένων σε τέτοιου είδους δράσεις, γεγονός που αναδεικνύει διαφορετικές προσεγγίσεις στη σχέση μεταξύ επιχειρήσεων και τοπικών κοινωνιών.

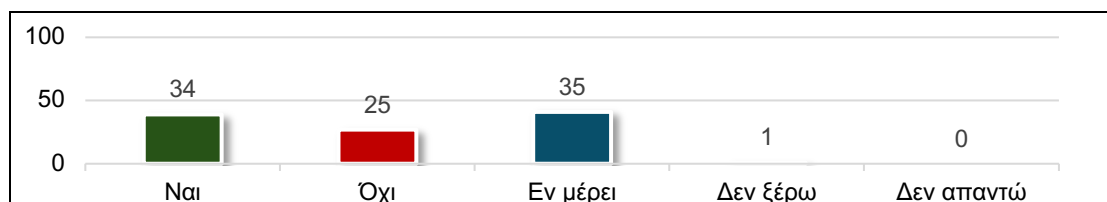
Διάγραμμα 24. Συμμετοχή υπαλλήλων σε δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας

3.2.25 Ερώτημα 25 - Παροχή τακτικής χρηματοδοτικής στήριξης στις δραστηριότητες και τα έργα της τοπικής κοινωνίας

Σε γενικές γραμμές, η πλειονότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνεται να συνεισφέρει οικονομικά σε δράσεις που σχετίζονται με την τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, είτε σε πλήρη έκταση είτε εν μέρει, πολλές από αυτές τις επιχειρήσεις υποστηρίζουν φιλανθρωπικές δραστηριότητες ή προσφέρουν χορηγίες. Οι συνεισφορές αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν χρηματική βοήθεια σε τοπικούς οργανισμούς, πολιτιστικές εκδηλώσεις ή κοινωνικά προγράμματα που ενισχύουν την κοινότητα. Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι ένας αριθμός επιχειρήσεων (25) δεν παρέχει συστηματική χρηματοδοτική στήριξη στις δράσεις αυτές, όπως καταδεικνύεται και από τα στοιχεία του Διαγράμματος 25.

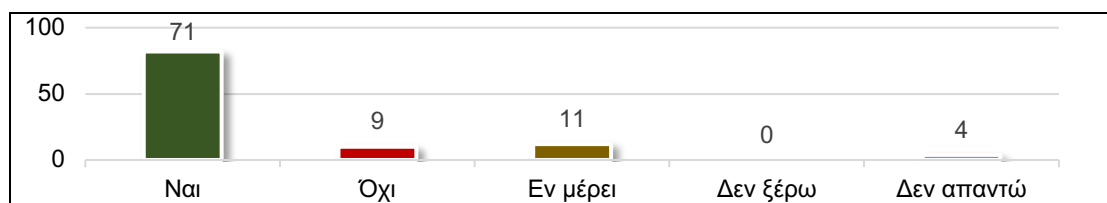
Διάγραμμα 25. Παροχή τακτικής χρηματοδοτικής στήριξης στις δραστηριότητες και τα έργα της τοπικής κοινωνίας

3.2.26 Ερώτημα 26 - Καθορισμός αξιών επιχείρησης και κανόνων συμπεριφοράς

Η επόμενη ενότητα του ερωτηματολογίου επικεντρώθηκε στις αξίες που διέπουν τη λειτουργία της επιχείρησης καθώς και στους κανόνες συμπεριφοράς που πρέπει να τηρούνται από τους εργαζόμενους και τα στελέχη της. Στην πρώτη ερώτηση αυτής της ενότητας, η οποία αφορούσε στο κατά πόσο οι επιχειρήσεις έχουν διατυπώσει με σαφήνεια τις αξίες τους και τους κανόνες που καθοδηγούν τη συμπεριφορά εντός της επιχείρησης, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων (71 συνολικά) έχει προχωρήσει στη διαμόρφωση και στην επικοινωνία αυτών των κατευθυντήριων αρχών. Από τα δεδομένα που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 26, γίνεται σαφές ότι για αυτές τις επιχειρήσεις οι αξίες και οι κανόνες συμπεριφοράς θεωρούνται κρίσιμα εργαλεία, ώστε να διασφαλίζεται η σωστή λειτουργία και η διατήρηση μιας οργανωμένης και αρμονικής επαγγελματικής κουλτούρας.

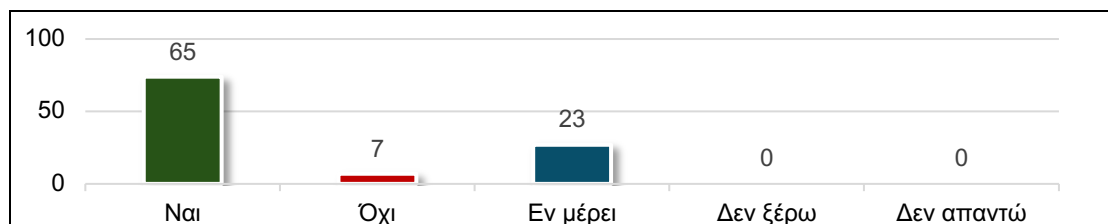
Διάγραμμα 26. Καθορισμός αξιών επιχείρησης και κανόνων συμπεριφοράς

3.2.27 Ερώτημα 27 - Προώθηση και διάχυση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς της επιχείρησης

Όσον αφορά την προώθηση και τη διάχυση των αξιών και των κανόνων συμπεριφοράς που έχουν θεσπίσει οι επιχειρήσεις, τα στοιχεία δείχνουν ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος ακολουθούν πρακτικές που ενισχύουν αυτή τη διαδικασία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 27, η πλειονότητα, δηλαδή 65 επιχειρήσεις, καταβάλλει σημαντική προσπάθεια για να κοινοποιήσει και να προβάλλει τις αξίες και τους κανόνες αυτούς. Οι ενέργειες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τη συμπερίληψη σχετικών πληροφοριών σε παρουσιάσεις πωλήσεων, τη χρήση των αξιών αυτών σε διαφημιστικά υλικά ή ακόμη και τη διάδοσή τους μέσω της ανεπίσημης επικοινωνίας μεταξύ των μελών της επιχείρησης και των ενδιαφερομένων μερών. Αυτή η συστηματική προσπάθεια φαίνεται να στοχεύει στην εδραίωση της ταυτότητας της επιχείρησης και στη δημιουργία ισχυρών δεσμών εμπιστοσύνης με πελάτες, συνεργάτες και το ευρύτερο κοινό.

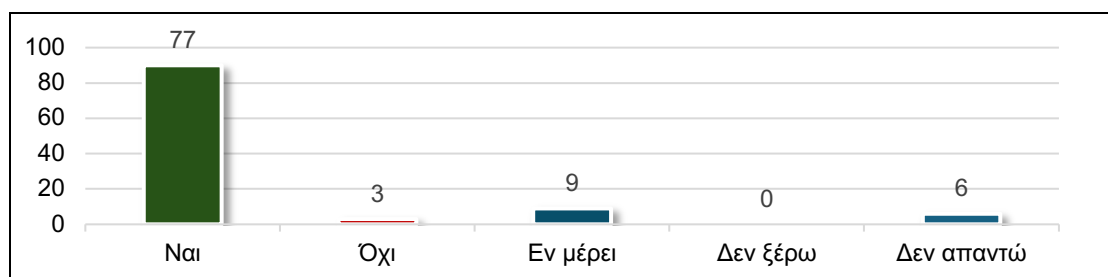
Διάγραμμα 27. Προώθηση και διάχυση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς της επιχείρησης

3.2.28 Ερώτημα 28 - Γνώση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς από τους εργαζόμενους

Στη συνέχεια, σχετικά με το κατά πόσο οι υπάλληλοι της επιχείρησης είναι ενημερωμένοι για τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς που έχουν καθοριστεί, οι απαντήσεις των εργοδοτών δείχνουν ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η ενημέρωση αυτή πραγματοποιείται αποτελεσματικά. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 28, σε σχεδόν όλες τις επιχειρήσεις του δείγματος, δηλαδή σε 77 επιχειρήσεις, οι εργοδότες δηλώνουν πως οι υπάλληλοι είναι εξοικειωμένοι με αυτές τις αρχές και τις κατευθυντήριες γραμμές. Αυτό υποδηλώνει ότι οι επιχειρήσεις δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στη σαφή επικοινωνία και στη διάδοση των αξιών και των κανόνων συμπεριφοράς, εξασφαλίζοντας έτσι ότι το προσωπικό κατανοεί και ακολουθεί τις κοινές αυτές αρχές. Η πρακτική αυτή είναι πιθανό να συμβάλλει στη δημιουργία ενός συνεκτικού εργασιακού περιβάλλοντος, καθώς και στην ενίσχυση της συνολικής εικόνας και λειτουργίας της επιχείρησης.

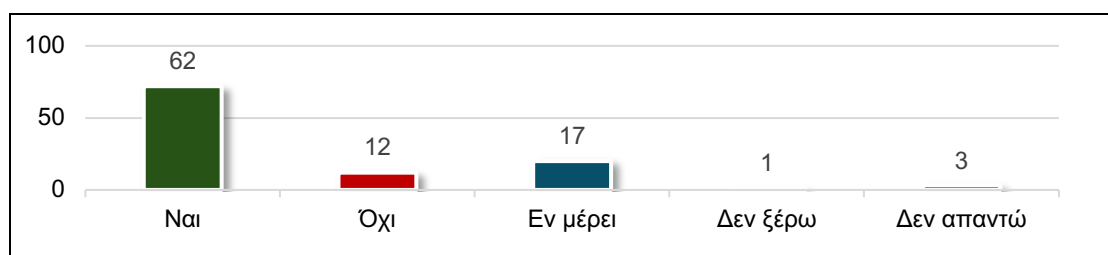
Διάγραμμα 28. Γνώση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς από τους εργαζόμενους

3.2.29 Ερώτημα 29 - Εκπαίδευση εργαζομένων γύρω από τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς

Στην ερώτηση που αφορά κατά πόσον οι επιχειρήσεις του δείγματος φροντίζουν να εκπαιδεύουν το προσωπικό τους σχετικά με τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς που έχουν θεσπιστεί, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι αυτή η πρακτική εφαρμόζεται σε σημαντικό βαθμό. Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 29, η πλειονότητα των επιχειρήσεων δηλώνει ότι παρέχει αυτή την εκπαίδευση, είτε σε πλήρη έκταση είτε μερικώς. Η εκπαίδευση αυτή είναι ζωτικής σημασίας, καθώς εξασφαλίζει ότι οι υπάλληλοι είναι όχι μόνο εξοικειωμένοι με τις βασικές αρχές της επιχείρησης, αλλά και κατάλληλα προετοιμασμένοι να τις εφαρμόζουν στην καθημερινή επαγγελματική τους δραστηριότητα. Με αυτόν τον τρόπο, ενισχύεται η ενότητα και η συνέπεια στη λειτουργία της επιχείρησης, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργείται μια κουλτούρα η οποία στηρίζεται στις θεμελιώδεις αξίες και τους κανόνες που προωθεί η διοίκηση.

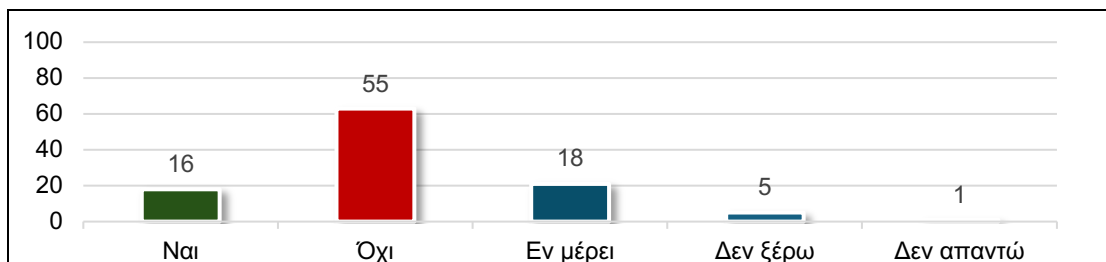
Διάγραμμα 29. Εκπαίδευση εργαζομένων γύρω από τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς

3.2.30 Ερώτημα 30 - Γνώση αρχών UN Global Compact

Στην τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου, οι ερωτήσεις επικεντρώθηκαν σε ζητήματα που αφορούν γενικότερα την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) στην Ελλάδα. Αρχικά, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν εάν είναι εξοικειωμένοι με τις 10 βασικές αρχές του Παγκόσμιου Συμφώνου του ΟΗΕ (UN Global Compact), οι οποίες σχετίζονται με την προώθηση της υπευθυνότητας στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των εργασιακών σχέσεων, της προστασίας του περιβάλλοντος και της καταπολέμησης της διαφθοράς. Σύμφωνα με τα δεδομένα που απεικονίζονται στο Διάγραμμα 30, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων του δείγματος, συνολικά 55 επιχειρήσεις, δήλωσε ότι δεν γνώριζε αυτές τις αρχές. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει την περιορισμένη εξοικείωση της πλειονότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του δείγματος με βασικές διεθνείς πρωτοβουλίες που προωθούν την ΕΚΕ.

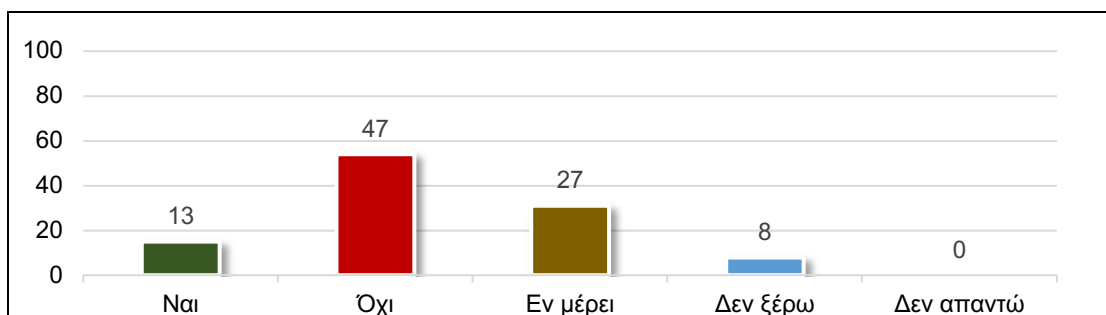
Διάγραμμα 30. Γνώση αρχών UN Global Compact

3.2.31 Ερώτημα 31 - Γνώση των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης

Στη συνέχεια, οι επιχειρήσεις του δείγματος κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το εάν είναι εξοικειωμένες με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals - SDGs) των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίοι αποτελούν ένα παγκόσμιο πλαίσιο για την προώθηση της αειφορίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της περιβαλλοντικής προστασίας. Όπως προκύπτει από τα δεδομένα που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 31, η πλειονότητα των συμμετεχουσών επιχειρήσεων φαίνεται να μην έχει γνώση αυτών των στόχων, καθώς σχεδόν οι μισές, συγκεκριμένα 47 επιχειρήσεις, απάντησαν αρνητικά στο συγκεκριμένο ερώτημα. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει περιορισμένη πληροφόρηση ή ενασχόληση με διεθνείς πρωτοβουλίες που σχετίζονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη από την πλευρά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα.

Διάγραμμα 31. Γνώση των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης

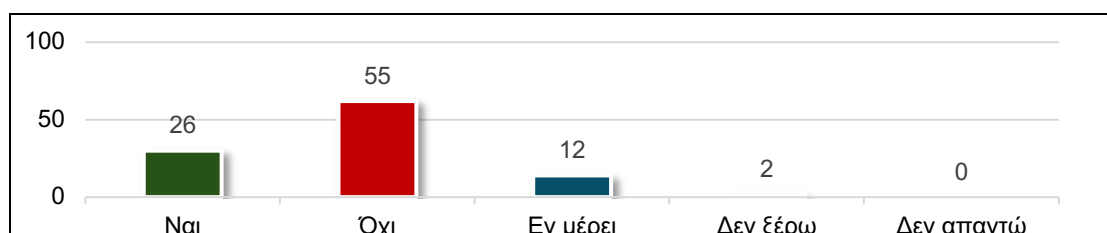

3.2.32 Ερώτημα 32 - Γνώση του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Επιπλέον, οι επιχειρήσεις του δείγματος κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το εάν είναι εξοικειωμένες με το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (CSR Hellas), έναν οργανισμό που προωθεί την ένταξη κοινωνικά υπεύθυνων πρακτικών στο

επιχειρηματικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 32, προκύπτει ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων, συγκεκριμένα 55 από αυτές, δήλωσε ότι δεν έχει γνώση αυτού του δικτύου. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει περιορισμένη ενημέρωση ή εμπλοκή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του δείγματος σε πρωτοβουλίες και οργανισμούς που στοχεύουν στην προώθηση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης στην Ελλάδα.

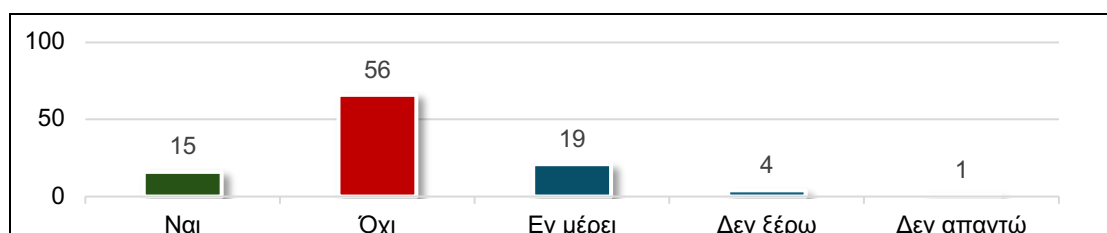
Διάγραμμα 32. Γνώση του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

3.2.33 Ερώτημα 33 - Γνώση CRI και δείκτη Corporate Responsibility Index

Από τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα, διαφαίνεται ότι η πλειονότητα των επιχειρήσεων που συμπεριλήφθηκαν στο δείγμα δεν έχει εξοικείωση ούτε με το Ινστιτούτο Εταιρικής Ευθύνης (CRI) ούτε με τον Δείκτη Εταιρικής Υπευθυνότητας (Corporate Responsibility Index), ο οποίος έχει εισαχθεί στην Ελλάδα μέσω του εν λόγω οργανισμού. Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 33, 56 επιχειρήσεις δήλωσαν ότι δεν έχουν γνώση του Ινστιτούτου και των πρωτοβουλιών του. Το εύρημα αυτό ενδέχεται να αντικατοπτρίζει περιορισμένη ενημέρωση ή και μειωμένη ενασχόληση με δομημένες προσεγγίσεις και εργαλεία που αφορούν στην εταιρική υπευθυνότητα και στη βιωσιμότητα, γεγονός που θα μπορούσε να επηρεάζει τις στρατηγικές τους στον τομέα αυτό.

Διάγραμμα 33. Γνώση CRI και δείκτη Corporate Responsibility Index

3.3 Συμπεράσματα-Προτάσεις

Από τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων που παρουσιάζονται στα αποτελέσματα της προαναφερθείσας μελέτης, προκύπτει ότι οι περισσότερες από αυτές δραστηριοποιούνται για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 20 ετών, απασχολώντας συνήθως προσωπικό που κυμαίνεται μεταξύ 10 και 15 ατόμων. Οι επιχειρήσεις αυτές ανήκουν κυρίως στους κλάδους του εμπορίου και της μεταποίησης, ενώ ο ετήσιος κύκλος εργασιών τους δεν υπερβαίνει τα 2 εκατομμύρια ευρώ.

Όσον αφορά τις πρακτικές που ακολουθούν σε θέματα εργασιακής πολιτικής και διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού, φαίνεται ότι καταβάλλουν προσπάθειες για την υποστήριξη και την ανάπτυξη των εργαζομένων τους. Ειδικότερα, ενθαρρύνουν τους υπαλλήλους τους να αποκτήσουν ουσιαστικές δεξιότητες και να αναπτύξουν μακροπρόθεσμες επαγγελματικές προοπτικές, προσφέροντας, για παράδειγμα, διαδικασίες αξιολόγησης ή ευκαιρίες για περαιτέρω εκπαίδευση. Παράλληλα, δίνουν σημασία στις απόψεις των εργαζομένων τους, ιδίως σε θέματα που σχετίζονται με τη βελτίωση της λειτουργίας της επιχείρησης.

Επιπλέον, οι επιχειρήσεις φαίνεται να εφαρμόζουν μέτρα κατά των διακρίσεων, είτε αυτές αφορούν το φύλο, την εθνοτική καταγωγή ή την αναπηρία, δηλώνοντας παράλληλα ότι διασφαλίζουν την υγεία, την ασφάλεια και τη συνολική ευημερία των εργαζομένων στον χώρο εργασίας. Σημαντικό είναι, επίσης, το γεγονός ότι προσπαθούν να δημιουργήσουν συνθήκες που προάγουν την ισορροπία μεταξύ της επαγγελματικής και της προσωπικής ζωής των υπαλλήλων τους, ενισχύοντας έτσι την ποιότητα της καθημερινότητάς τους.

Σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, οι επιχειρήσεις του δείγματος, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, φαίνεται να επιδιώκουν να επιδεικνύουν περιβαλλοντική ευαισθησία και να μειώνουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα. Αυτό γίνεται μέσα από πρακτικές όπως η ανακύκλωση, η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και η πρόληψη της ρύπανσης. Πιστεύουν ότι με αυτές τις ενέργειες δεν προστατεύουν μόνο το περιβάλλον, αλλά παράλληλα εξοικονομούν και οικονομικούς πόρους, για παράδειγμα μέσα από την αξιολόγηση της ενεργειακής κατανάλωσης ή την ορθότερη διαχείριση της ρύπανσης. Επιπλέον, προχωρούν στην αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Ωστόσο, υστερούν στην παροχή αξιόπιστων πληροφοριών προς πελάτες, προμηθευτές και την τοπική κοινωνία σχετικά με την περιβαλλοντική επίδραση των προϊόντων και υπηρεσιών τους. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην αμφιταλάντευσή τους σχετικά με το αν η βιωσιμότητα των προϊόντων και

υπηρεσιών μπορεί να τους εξασφαλίσει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, όπως για παράδειγμα μέσω της ανακύκλωσης προϊόντων ή της ενεργειακής απόδοσης. Παρόλα αυτά, φαίνεται πως γενικά υιοθετούν περιβαλλοντικές πρακτικές.

Σε ό,τι αφορά τις επιχειρηματικές πρακτικές που ακολουθούν, οι επιχειρήσεις φαίνεται να βασίζονται -όπως δηλώνουν- σε πολιτικές που διασφαλίζουν την ειλικρίνεια και την ποιότητα σε κάθε πτυχή των συναλλαγών, των συμβάσεων και της διαφήμισής τους. Παραδείγματα αυτών περιλαμβάνουν τη δίκαιη πολιτική προμηθειών και τις προβλέψεις για την προστασία των καταναλωτών. Φροντίζουν να παρέχουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τις υποχρεώσεις τους μετά την πώληση των προϊόντων και υπηρεσιών τους και να εξασφαλίζουν την έγκαιρη πληρωμή των τιμολογίων προς τους προμηθευτές. Επιπλέον, δείχνουν προθυμία να δέχονται ανατροφοδότηση και να συμμετέχουν σε ανοιχτό διάλογο με τα εμπλεκόμενα μέρη, ενώ καταγράφουν και επιλύουν καταγγελίες που προκύπτουν από πελάτες, προμηθευτές ή συνεργάτες. Παρόλα αυτά, δεν φαίνεται να συνεργάζονται ουσιαστικά με άλλες εταιρείες ή οργανισμούς για την αντιμετώπιση ζητημάτων που αφορούν στην υπεύθυνη επιχειρηματικότητα. Πάντως, η πλειονότητα του δείγματος υιοθετεί επιχειρηματικές πρακτικές που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητά της.

Στην ενότητα που αφορά στη σχέση των επιχειρήσεων με την κοινωνία, παρατηρείται ότι δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη η παροχή ευκαιριών κατάρτισης σε άτομα από την τοπική κοινωνία, όπως μαθητεία ή πρακτική άσκηση για νέους ή για μέλη ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Παράλληλα, αν και υπάρχει ένας βαθμός ανοιχτού διαλόγου με την τοπική κοινωνία για ζητήματα που προκύπτουν από τη λειτουργία των επιχειρήσεων, αυτό δεν φαίνεται να αποτελεί βασική προτεραιότητα για πολλές από αυτές. Οι επιχειρήσεις φαίνεται να έχουν επαφή με την τοπική κοινωνία κυρίως μέσω της συνεργασίας με τοπικούς προμηθευτές, ενώ σε μικρότερο βαθμό ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των υπαλλήλων τους σε δραστηριότητες που αφορούν την τοπική κοινότητα. Επιπλέον, δεν παρέχουν συχνά χρηματοδοτική υποστήριξη για την ενίσχυση τοπικών δραστηριοτήτων και έργων. Συνολικά, αν και φαίνεται ότι συμμετέχουν σε ορισμένες πρακτικές που συνδέονται με την τοπική κοινωνία, αυτό δεν φαίνεται να είναι ανάμεσα στις βασικές τους προτεραιότητες.

Η διαμόρφωση και εφαρμογή των αξιών και των κανόνων συμπεριφοράς στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τόσο για την ίδια την επιχείρηση όσο και για τους εργαζομένους της, αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες που διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία τους, όπως προκύπτει από τα δεδομένα της παρούσας μελέτης. Εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο στη συγκεκριμένη διαδικασία είναι η σαφής κατανόηση

αυτών των αξιών και κανόνων από το ανθρώπινο δυναμικό. Για τον λόγο αυτό, οι επιχειρήσεις επενδύουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην κατανόηση και εφαρμογή τους από τους εργαζομένους. Οι δράσεις αυτές, σε συνδυασμό με την προώθηση και τη διάχυση των εταιρικών αξιών και κανόνων, ενισχύουν την εσωτερική συνοχή και αποτελεσματικότητα, με το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων του δείγματος να δηλώνει ότι ακολουθεί πιστά τα καθορισμένα πρότυπα.

Αναφορικά με την τελευταία ενότητα ερωτήσεων, τα συμπεράσματα είναι αξιοσημείωτα. Οι απαντήσεις αποκαλύπτουν ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος δεν έχουν επαρκείς γνώσεις για τις δέκα βασικές αρχές του UN Global Compact ή για τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, οι οποίοι αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές σε παγκόσμιο επίπεδο για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα. Επίσης, η πλειονότητα των επιχειρήσεων δεν είναι εξοικειωμένη με το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (CRS Hellas).

Παράλληλα, οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος δεν έχουν γνώση για το Ινστιτούτο Εταιρικής Ευθύνης (CRI) και τον Δείκτη Εταιρικής Υπευθυνότητας (Corporate Responsibility Index), που έχει εισαχθεί στην Ελλάδα. Ως αποτέλεσμα, είναι αναμενόμενο να μην κάνουν χρήση του συγκεκριμένου δείκτη για να αξιολογήσουν τις επιδόσεις τους σε θέματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης σύμφωνα με διεθνή πρότυπα. Συνολικά, από τα προαναφερθέντα στοιχεία προκύπτει ότι οι επιχειρήσεις του δείγματος, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες γνώσεις σχετικά με τις σύγχρονες τάσεις και πρακτικές της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Ακόμη και σε περιπτώσεις που υπάρχει μια βασική γνώση, δεν φαίνεται να έχουν υιοθετήσει ενεργά τέτοιες πρακτικές, περιορίζοντας έτσι την αποτελεσματικότητά τους στο πεδίο της υπεύθυνης επιχειρηματικότητας σε διεθνές επίπεδο.

Παρόλο που οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις του δείγματος δεν φαίνεται να είναι πλήρως εξοικειωμένες με τις σύγχρονες τάσεις και τις καλές πρακτικές που αφορούν στα πρότυπα ESG σε διεθνές επίπεδο, παρατηρείται ότι στην πράξη εφαρμόζουν ορισμένες βασικές αρχές του ESG. Συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις επιδεικνύουν ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος, υιοθετούν πρακτικές εργασιακής πολιτικής με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργαζομένων τους και ακολουθούν πολιτικές που διασφαλίζουν την ειλικρίνεια και την ποιότητα των υπηρεσιών ή των προϊόντων τους. Επίσης, τηρούν και προάγουν τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς, αν και δεν φαίνεται να έχουν στενή σύνδεση ή ενεργή συμμετοχή στις ανάγκες και τις δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας, με εξαίρεση τη συνεργασία τους με τοπικούς προμηθευτές.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι η κεντρική υπόθεση της έρευνας επιβεβαιώνεται, καθώς η παρουσία του ESG στις επιχειρήσεις αυτές είναι περιορισμένη. Παρόλο που παρουσιάζεται ευαισθησία σε ορισμένους βασικούς τομείς, οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν υποδεικνύουν πως οι επιχειρήσεις δεν έχουν ουσιαστική γνώση ή σύνδεση με τις διεθνείς εξελίξεις και τις σύγχρονες κατευθυντήριες γραμμές του ESG. Εξετάζοντας τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα, παρατηρείται ότι οι επιχειρήσεις υλοποιούν ορισμένες πολιτικές που συνάδουν με το ESG, όπως η περιβαλλοντική προστασία, η προώθηση ίσων ευκαιριών και η καταπολέμηση των διακρίσεων, καθώς και η θέσπιση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς που αφορούν τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον τους.

Ωστόσο, οι πρακτικές αυτές φαίνεται να εφαρμόζονται σε περιορισμένο βαθμό και περισσότερο ως τυπικές διαδικασίες παρά ως στρατηγικές με σαφή εστίαση στο ESG. Ο τομέας όπου διαπιστώνεται η μεγαλύτερη έλλειψη είναι η σύνδεση των επιχειρήσεων με την τοπική κοινωνία. Ενδεικτικά, οι περισσότερες επιχειρήσεις δεν παρέχουν συστηματική υποστήριξη στις τοπικές δραστηριότητες ή έργα, ενώ η μόνη ένδειξη συνεργασίας με την τοπική κοινωνία περιορίζεται στη συνεργασία με τοπικούς προμηθευτές. Επομένως, η εφαρμογή του ESG παραμένει αποσπασματική και σε μικρότερη κλίμακα από ό,τι απαιτείται για την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της.

Με βάση τη μελέτη της βιβλιογραφίας και την εμπειρική έρευνα, είναι εφικτό να προσδιορίσουμε με μεγαλύτερη σαφήνεια τι ακριβώς είναι τα ESG και τι δεν είναι. Πρόκειται για μια πλατφόρμα κοινωνικού διαλόγου, η οποία αναπτύσσεται μέσα από επενδύσεις στην αξιοπιστία και την εμπιστοσύνη. Αυτές οι επενδύσεις δημιουργούνται μέσω διαφανούς, ισότιμου και διαρκούς διαλόγου μεταξύ της επιχείρησης και των ενδιαφερόμενων μερών. Η εφαρμογή του ESG συμβάλλει στη δημιουργία αμοιβαίας εμπιστοσύνης και βαθύτερης κατανόησης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων, ενώ παράλληλα παρέχει ευκαιρίες για συνέργειες και συνεχή βελτίωση. Για να εφαρμοστούν αποτελεσματικά οποιεσδήποτε δράσεις ESG, είναι απαραίτητη η κατανόηση των αναγκών όλων των ενδιαφερόμενων μερών.

Επιπλέον, το ESG μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή επένδυσης με αποτελέσματα που εμφανίζονται κυρίως σε μέσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του δεν είναι πάντα άμεσα μετρήσιμα, αλλά γίνονται εμφανή μέσα από τη βελτίωση της καθημερινότητας τόσο της επιχείρησης όσο και της κοινωνίας. Παράλληλα, το ESG λειτουργεί ως πηγή καινοτομίας, προωθώντας την εξεύρεση λύσεων σε

σημαντικά προβλήματα, τα οποία, αν αξιοποιηθούν σωστά, μπορούν να προσφέρουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Ενδεικτικά, το ESG μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση ζητημάτων όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και πολλά άλλα.

Από την άλλη πλευρά, είναι εξίσου σημαντικό να διευκρινιστεί τι δεν αποτελεί ESG. Καταρχάς, η συμμόρφωση με τη νομοθεσία και τις κανονιστικές διατάξεις δεν συνιστά ESG, καθώς αυτές οι ενέργειες αποτελούν θεμελιώδη προαπαιτούμενα για τη νόμιμη λειτουργία οποιασδήποτε επιχείρησης. Το ESG υπερβαίνει τις απαιτήσεις του νόμου, περιλαμβάνοντας δράσεις που βασίζονται στην εθελοντική ανάληψη ευθυνών. Επίσης, το ESG δεν είναι φιλανθρωπία, ούτε απλές εμπορικές χορηγίες. Ενώ κάποτε μπορεί - κυρίως η EKE- να συνδεόταν περισσότερο με φιλανθρωπικές ενέργειες, πλέον επικεντρώνεται σε δράσεις που έχουν ουσιαστικό κοινωνικό αντίκτυπο, χωρίς να περιορίζονται σε διαφημιστικούς σκοπούς ή προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών.

Επιπρόσθετα, το ESG δεν πρέπει να συγχέεται με τις δημόσιες σχέσεις. Παρόλο που κάποιες δράσεις του μπορεί να σχετίζονται με την επικοινωνία της επιχείρησης, η ενσωμάτωσή του στις στρατηγικές της επιχείρησης δεν γίνεται με στόχο τη διαφήμιση, αλλά με σκοπό την ουσιαστική συμβολή στην κοινωνία και το περιβάλλον. Ακόμη, το ESG δεν είναι αντίθετο με τον κύριο επιχειρηματικό σχεδιασμό. Παρά το γεγονός ότι πρωταρχικός στόχος κάθε επιχείρησης είναι η δημιουργία κέρδους για τους μετόχους ή τους ιδιοκτήτες της, αυτό μπορεί και πρέπει να συνδυάζεται με δράσεις που δείχνουν σεβασμό στο περιβάλλον και κοινωνική ευαισθησία.

Τέλος, το ESG δεν αρκείται σε λόγια ή υποσχέσεις, αλλά απαιτεί ουσιαστικές πράξεις και απτά αποτελέσματα. Τα ενδιαφερόμενα μέρη αναμένουν από τις επιχειρήσεις να αποδεικνύουν έμπρακτα τη δέσμευσή τους, με συγκεκριμένες ενέργειες που προσφέρουν πραγματικό όφελος τόσο για την κοινωνία όσο και για την επιχείρηση.

Από τα προαναφερθέντα δεδομένα, σε συνδυασμό με τη μελέτη της βιβλιογραφίας, προκύπτει μια σειρά παραγόντων που καθιστούν το ESG απαραίτητο στις μέρες μας. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το ESG δεν αναδύθηκε ως προϊόν ερευνητικών προγραμμάτων ή ως αυθόρμητη πρωτοβουλία από την πλευρά των επιχειρήσεων. Η εμφάνισή του ανάγεται στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (ως EKE τότε), όταν τα σκάνδαλα μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων, κυρίως με οικονομικές διαστάσεις, προκάλεσαν αντιδράσεις (Λαζαρίδης και Δρυμπέτας, 2011). Οικολογικές και ανθρωπιστικές οργανώσεις αντέδρασαν οργανώνοντας εκστρατείες δυσφήμισης εναντίον αυτών των εταιρειών. Η δημόσια κατακραυγή που ακολούθησε ανέδειξε την

έλλειψη ευθύνης των επιχειρήσεων προς την κοινωνία, γεγονός που τις ώθησε να υιοθετήσουν στρατηγικές EKE (και, στη συνέχεια, ESG) για να αποκαταστήσουν τη φήμη τους (Κιουλμπαξιώτη, 2013).

Σήμερα, οι επιχειρήσεις καλούνται να ανταποκριθούν σε ευρύτερες κοινωνικές απαιτήσεις, πέρα από τους καθαρά οικονομικούς τους στόχους. Θέματα όπως η περιβαλλοντική μόλυνση, οι διακρίσεις στον χώρο εργασίας, η ασφάλεια και υγεία των καταναλωτών, η ποιότητα της εργασιακής ζωής, η υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, αλλά και οι καταχρηστικές πρακτικές των πολυεθνικών, έχουν αναδείξει την ανάγκη για ουσιαστική δράση (Frederick, 2006). Στο πλαίσιο αυτό, το ESG αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία, καθώς προσφέρει στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να προβάλλουν το κοινωνικό τους έργο. Επιπλέον, συμβάλλει στη βελτίωση της οικονομικής τους αποδοτικότητας, στη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον και στη δημιουργία πολιτικών που λαμβάνουν υπόψη τις κοινωνικές προσδοκίες για ένα καλύτερο μέλλον (Κιουλμπαξιώτη, 2013).

Οι βασικοί παράγοντες που καθιστούν αναγκαία την ενσωμάτωση του ESG στις επιχειρηματικές πρακτικές περιλαμβάνουν το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, την άνοδο του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου στις ανεπτυγμένες χώρες, καθώς και την αυξανόμενη σημασία της γνώσης. Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει η ανάγκη των επιχειρήσεων να προσελκύσουν και να διατηρήσουν ικανά στελέχη, η έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη, ο έντονος ανταγωνισμός, αλλά και η ανάγκη σύνδεσης της οικονομικής ανάπτυξης με την περιβαλλοντική και κοινωνική ευαισθησία. Παράλληλα, η περιορισμένη δυνατότητα του κράτους να αντιμετωπίσει σύνθετα ζητήματα, ειδικά στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ενισχύει τη σημασία των EKE/ESG (Βαξεβανίδου, 2011).

Αναλυτικότερα, η παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει την ανάγκη για συμμόρφωση των επιχειρήσεων με συγκεκριμένους κανονισμούς, όπως τα ανώτατα επιτρεπτά επίπεδα ρύπων, οι κατάλληλες εργασιακές συνθήκες, η επαγγελματική κατάρτιση, καθώς και οι κανόνες υγείας και ασφάλειας στον χώρο εργασίας (Λαζαρίδης και Δρυμπέτας, 2011). Επιπλέον, η βιώσιμη ανάπτυξη, ως ένας νέος στόχος για τις σύγχρονες οικονομίες, καλεί την επιχειρηματική κοινότητα να αναλάβει ηγετικό ρόλο στη μετατροπή των απειλών για το μέλλον σε ευκαιρίες. Αυτό περιλαμβάνει την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την οικολογική ισορροπία και την κοινωνική πρόοδο, δημιουργώντας ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης για το μέλλον.

Η άνοδος του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου έχει οδηγήσει τους καταναλωτές να γίνονται περισσότερο υπεύθυνοι στις αγοραστικές τους συνήθειες, προτιμώντας προϊόντα που είναι ποιοτικότερα και φιλικότερα προς το περιβάλλον. Οι επιχειρήσεις, από την πλευρά τους, συμβάλλουν σε αυτήν την τάση ενσωματώνοντας πρακτικές EKE/ ESG. Μεταξύ αυτών των πρακτικών είναι η πιστοποίηση της αλυσίδας εφοδιασμού από τους προμηθευτές τους, που ενισχύει την υπευθυνότητά τους απέναντι στους καταναλωτές, ενώ ταυτόχρονα ενδυναμώνει τη δέσμευσή τους σε θέματα ποιότητας και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας (Βαξεβανίδου, 2011).

Η αυξανόμενη σημασία της γνώσης και της συνεχούς μάθησης ωθεί τις επιχειρήσεις να επενδύουν στη δια βίου εκπαίδευση των εργαζομένων τους. Αυτή η επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό τους όχι μόνο ενισχύει τις δεξιότητες και την αποδοτικότητά τους, αλλά επίσης προσφέρει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στις ίδιες τις επιχειρήσεις. Παράλληλα, οι κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις καταβάλλουν προσπάθειες να προσελκύσουν εξειδικευμένα στελέχη υψηλού επιπέδου, διότι η προσέλκυση ταλέντων αποτελεί ζωτικό στοιχείο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικής τους θέσης στην αγορά.

Η διάδοση των νέων τεχνολογιών και η ευκολότερη πρόσβαση στην πληροφόρηση έχουν συμβάλει στην άμεση ενημέρωση της παγκόσμιας κοινής γνώμης για τις αρνητικές επιπτώσεις ορισμένων επιχειρηματικών πρακτικών. Αυτή η αυξημένη ευαισθητοποίηση οδηγεί σε μεγαλύτερη πίεση προς τις επιχειρήσεις να υιοθετούν κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνες δράσεις (Βαξεβανίδου, 2011).

Η φήμη και η δημόσια εικόνα μιας επιχείρησης που δείχνει περιβαλλοντική και κοινωνική ευαισθησία παίζουν καθοριστικό ρόλο. Οι επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει σε πρακτικές EKE/ ESG διαφοροποιούνται από εκείνες οι οποίες στο παρελθόν έχουν συνδεθεί με περιβαλλοντικές ζημίες και κοινωνικές συγκρούσεις (Κυριακόπουλος, 2004). Επιπλέον, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) έχουν αποκτήσει αυξανόμενη δύναμη, λειτουργώντας ως μοχλοί πίεσης προς τις επιχειρήσεις μέσα από τις δράσεις τους.

Στο πλαίσιο των περιορισμένων δυνατοτήτων του κράτους να παρεμβαίνει αποτελεσματικά σε σύνθετα ζητήματα, οι επιχειρήσεις καλούνται να αναλάβουν μεγαλύτερη κοινωνική ευθύνη. Η υλοποίηση δράσεων κοινωνικής ευαισθησίας και υπευθυνότητας μέσω EKE/ ESG θεωρείται πλέον αναγκαία, ιδιαίτερα σε συνθήκες όπου η κρατική παρέμβαση είναι περιορισμένη (Δαβαλάς, 2015).

Τέλος, κρίσιμη σημασία έχουν τα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders), που περιλαμβάνουν όσους επηρεάζουν ή επηρεάζονται από την επιχειρηματική

δραστηριότητα. Σε αυτήν την ομάδα ανήκουν οι μέτοχοι, οι εργαζόμενοι, οι συνεργάτες, οι προμηθευτές, οι πελάτες, οι τοπικές κοινότητες, οι κυβερνητικοί φορείς, οι ΜΚΟ και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Όσο πιο ενημερωμένα και ευαισθητοποιημένα είναι τα ενδιαφερόμενα μέρη, τόσο θετικότερα είναι τα αποτελέσματα για τις επιχειρήσεις και τις κοινωνίες στις οποίες λειτουργούν (Βαξεβανίδου, 2011).

Τα οφέλη που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις από την εφαρμογή των ΕΚΕ/ ESG είναι πολλαπλά και περιλαμβάνουν: τη δυνατότητα καλύτερης διαχείρισης και θωράκισης της φήμης τους, τη διασφάλιση της κοινωνικής άδειας για τη λειτουργία τους, καθώς και τη βελτίωση των σχέσεων με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Παράλληλα, μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία συνθηκών για διαρκή χρηματοδότηση και προσέλκυση κεφαλαίων, αναβάθμιση των συστημάτων διαχείρισης και λειτουργίας, καθώς και ενθάρρυνση της καινοτομίας. Τελικά, οι ΕΚΕ/ ESG υποστηρίζουν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα μιας επιχείρησης, ενισχύοντας τη συνολική της ανθεκτικότητα και ανταγωνιστικότητα (Βαξεβανίδου, 2011).

Προκειμένου να ενισχυθεί η εφαρμογή των ΕΚΕ/ ESG στην Ελλάδα, μια πρόταση που προκύπτει από τη μελέτη αφορά στην ουσιαστικότερη προώθησή της μέσω της συνδρομής της κυβέρνησης και των αρμόδιων φορέων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Aguilera, R. V., & Jackson, G. (2003).** The cross-national diversity of corporate governance: Dimensions and determinants. *Academy of Management Review*, 28(3), 447-465.
2. **Carroll, A. (1998).** «*The Four Faces of Corporate Citizenship*», *Business and Society Review*.
3. **Carroll, A. B. (1999).** Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business and Society*, 38(3), 268–295.
4. **Carroll, A. B., & Buchholtz, A. K. (2014).** *Business and Society: Ethics, Sustainability, and Stakeholder Management*. Cengage Learning.
5. **Carroll, A. B., & Shabana, K. M. (2010).** The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research and Practice. *International Journal of Management Reviews*, 12(1), 85-105.
6. **Clarkson, M. E. (1995).** A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*, 20(1), 92–117.
7. **Cooper, S. M., & Owen, D. L. (2007).** Corporate social reporting and stakeholder accountability: The missing link. *Accounting, Organizations and Society*, 32(7-8), 649-667.
8. **Crane, A., Matten, D., & Spence, L. J. (Eds.). (2013).** *Corporate Social Responsibility: Readings and Cases in a Global Context*. Routledge.
9. **CRI (Ινστιτούτο Εταιρικής Ευθύνης), 2019,** (<http://www.cri.org.gr/>)
10. **CRS Hellas Network (Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη), 2019,** (<https://www.csrhellas.net/>)
11. **Donaldson, T., & Preston, L. E. (1995).** The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65–91.
12. **Dyllick, T., & Muff, K. (2016).** Clarifying the meaning of sustainable business: Introducing a typology from business-as-usual to true business sustainability. *Organization & Environment*, 29(2), 156-174.

13. **Elkington, J. (1997).** *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford: Capstone Publishing.
14. **Frederick, W. (2006).** «*Corporation be good: the story of corporate social responsibility*», Dog Ear Publishing, Indianapolis.
15. **Freeman, R. E. (1984).** *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
16. **Friedman, M. (1970).** *The social responsibility of business is to increase its profit*. The New York Times Magazine, 13/9/1970
17. **Garay, L. and Font, X. (2011).** *Doing Good to do well? CSR Reasons, practices and impacts in small and medium enterprises*. International Journal of Hospitality Management, 1- 9.
18. **Gray, R., Owen, D., & Adams, C. (1996).** *Accounting and Accountability: Changes and Challenges in Corporate Social and Environmental Reporting*. Prentice Hall.
19. **Jenkins, H. (2009).** *A 'business opportunity' model of corporate social responsibility for small-and medium-sized enterprises*. *Business Ethics: A European Review*, 18(1), 21- 36.
20. **Lozano, R. (2015).** *A holistic perspective on corporate sustainability drivers*. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22(1), 32-44.
21. **Matten, D., & Crane, A. (2005).** *Corporate Social Responsibility: The Corporate Governance of the 21st Century*. *Business Ethics Quarterly*, 15(3), 433–453.
22. **Matten, D., & Moon, J. (2008).** "Implicit" and "Explicit" CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 33(2), 404-424.
23. **Moon, J., & Vogel, D. (2008).** *Corporate Social Responsibility, Government, and Civil Society*. In A. Crane et al. (Eds.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press.
24. **Norman, W., & MacDonald, C. (2004).** *Getting to the bottom of "triple bottom line"*. *Business Ethics Quarterly*, 14(2), 243-262.

25. **OECD (2015)**. *G20/OECD Principles of Corporate Governance*. Paris: OECD Publishing.
26. **Panayiotou, N.A., Aravossis, K.G. and Moschou, P. (2009)**. *Greece: A Comparative Study of CSR Reports*. In: Idowu, S.O. and Filho, W.L. (eds) *Global Practices of Corporate Social Responsibility*. Springer, Berlin, Heidelberg.
27. **Phillips, R. (2003)**. *Stakeholder Theory and Organizational Ethics*. Berrett-Koehler Publishers.
28. **Porter, M. and Kramer, M. (2005)**. «*Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility*», Harvard Business Review.
29. **Roberts, J. (2001)**. Trust and control in Anglo-American systems of corporate governance: The individualizing and socializing effects of processes of accountability. *Human Relations*, 54(12), 1547-1572.
30. **Savitz, A. W., & Weber, K. (2006)**. *The Triple Bottom Line: How Today's Best-Run Companies Are Achieving Economic, Social and Environmental Success—and How You Can Too*. Jossey-Bass.
31. **Slaper, T. F., & Hall, T. J. (2011)**. The triple bottom line: What is it and how does it work? *Indiana Business Review*, 86(1), 4-8.
32. **Solomon, J. (2020)**. *Corporate Governance and Accountability*. Chichester: Wiley.
33. **Tricker, B. (2019)**. *Corporate Governance: Principles, Policies, and Practices*. Oxford: Oxford University Press.
34. **Visser, W. (2011)**. *The Age of Responsibility: CSR 2.0 and the New DNA of Business*. Hoboken: Wiley.
35. **Wood, D. J. (1991)**. Corporate Social Performance Revisited. *Academy of Management Review*, 16(4), 691–718.
36. **Ανούσου, Α. (2017)**. *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Επιχειρήσεις*. ΑΕΙ Πειραιά, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Κατεύθυνση: Διοίκηση Επιχειρήσεων.
37. **Ασπρίδης, Γ. (2015)**. *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη – Η Όψη του Ανθρώπινου Παράγοντα στην Επιχείρηση*. ΣΕΑΒ, Αθήνα.

38. **Βαξεβανίδου, Μ. (2011).** *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*. Αθήνα, Εκδ. Σταμούλης.
39. **Δαβαλάς, Α. (2015).** *ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ-Νέα επιχειρηματική ηθική ή κοινωνικό άλλοθι;* (<http://www.easywriter.gr/ebooks/item/621>).
40. **Δαμουλιανού, Χ. (2014).** Ξεπερνούν τα 55 εκατ. ευρώ οι δαπάνες των επιχειρήσεων για ΕΚΕ στην Ελλάδα. *Η Καθημερινή*. (<https://www.kathimerini.gr/791331/article/oikonomia/epixeirhseis/3epernoygn-ta-55-ekat-eyrw-oi-dapanes-twn-epixeirhsewn-gia-eke-sthn-ellada>).
41. **Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Πράσινη Βίβλος: Προώθηση ενός Ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη**, Βρυξέλλες 18.7.2001.
42. **Κιουλμπαξιώτη, Α. (2013).** «*Η επιχειρηματική ηθική ως μέσο ανάπτυξης & ανταγωνιστικότητας*», (https://www.eben.gr/wp-content/uploads/2018/04/Katerina_kioulbaxioti.pdf)
43. **Κυριακόπουλος, Ο. (2004).** «*Η νέα εταιρική κουλτούρα της κοινωνικής ευθύνης*», περ. Οικονομικός Ταχυδρόμος, τευχ. 1-4-2004.
44. **Λαζαρίδης, Θ. και Δρυμπέτας, Ε. (2011).** *Εταιρική Διακυβέρνηση. Διεθνής Πρακτική & Ελληνική Εμπειρία*. Θεσσαλονίκη, Εκδ. Σοφία.
45. **Μπάρδα, Ε. (2016).** *Κοινωνική Οικονομία & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Η περίπτωση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις*. Αθήνα, Εκδ. Παπαζήσης.
46. **Νικολαΐδης, Η. (2015).** *Μπορεί η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη να σώσει τον κόσμο;*. ΒΗmagazino, 5/5/2015.
47. **Παντελαίου, Σ. και Κολλυδάς, Κ. (2014).** *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*. ICAP Group.
48. **Πουλιόπουλος, Λ., Τριανταφυλλίδου, Α. και Πουλόπουλος, Θ. (2018).** *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη-Διεθνής εμπειρία και Ελληνική προσέγγιση, με έρευνα στις μεγάλες επιχειρήσεις που ανήκουν στο Δίκτυο ΕΚΕ*, Εκδοτικός Όμιλος ΙΩΝ.
49. **Σπίντλα, Βλ. (2009).** «*Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: μέρος της απάντησης στην κρίση*», εφημ. Ναυτεμπορική, Ιούνιος.

50. Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2019. ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΕ, (<http://www.opengov.gr/ypoiar/?p=5184>).
51. Χαλικιάς, Μ. και Σαμαντά-Ρουντη, Ε. (2016). Εισαγωγή στη Μεθοδολογία Έρευνας Εκπόνησης Επιστημονικών Εργασιών. Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική.